

Socialt fältarbete med barn och unga

Kartläggning av uppsökande och förebyggande
socialt fältarbete i kommunal regi

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges.
För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovsmannens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. Publikationen kan också
tas fram i alternativt format på begäran. Frågor om alternativa format skickas till
alternativaformat@socialstyrelsen.se

ISBN	978-91-7555-581-2
Artikelnummer	2022-1-7731
Foto omslag	Plattform
Publicerad	www.socialstyrelsen.se , januari 2022

Förord

I den här kartläggningen har fältarbete för första gången belysts med utgångspunkt i uppsökande verksamhet och förebyggande arbete enligt socialtjänstlagen (se bl. a. 3 kap. 1 § och 5 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL). Kartläggningen ger en nationell bild av förekomst, organisering och innehåll i den del av kommunernas socialt förebyggande arbete som utförs av anställda vars huvudsakliga arbetsuppgift är att arbeta uppsökande och förebyggande i miljöer där barn och unga vistas.

Uppdraget är ett delprojekt och ingår i regeringsuppdraget ”Uppdrag om sociala insatser i utsatta områden” (A2020/02651). Socialstyrelsen har bedömt att det är viktigt att öka kunskapen om socialt fältarbete riktat till barn och unga på nationell nivå, vilket inkluderar fältarbete i utsatta områden.

Rapporten kan fungera som kunskapsunderlag och inspiration för myndigheter, kommuner och organisationer inom området socialt förebyggande arbete. Kartläggningen utgör också underlag för Socialstyrelsens fortsatta arbete med socialtjänstens förebyggande arbete med barn och unga.

Projektledare har varit utredaren Therese Olmsäter. I arbetet har också utredaren Anna Maria Karlsson och utredaren Karin Hermansson samt juristen Malin Ockborn deltagit. Ansvarig enhetschef har varit Stina Hovmöller.

Socialstyrelsen vill rikta ett särskilt tack till alla de fältarbetare i landet som med stort engagemang har bidragit i arbetet med kartläggningen. Särskilt tack även till de respondenter som i ett pressat läge på grund av covid-19-pandemin deltog i våra undersökningar.

Olivia Wigzell
Generaldirektör

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	7
Inledning	13
Om uppdraget	13
Begrepp som används i rapporten.....	16
Rapportens disposition	18
Metod och genomförande	19
Tre huvudsakliga moment i materialinsamlingen	19
Bearbetning och analys av materialet	21
Utmaningar i materialinsamlingen	22
Uppsökande och förebyggande socialt fältarbete	23
Fältarbete – en bakgrund.....	23
Uppsökande verksamhet och förebyggande arbete i socialtjänstlagen	24
Uppsökande och förebyggande fältarbete som arbetssätt.....	26
Fältarbete i kommunal regi	32
Fältverksamheter är vanligast i stora kommuner	32
Anställda i fältverksamheterna.....	33
Organisering och finansiering	34
Uppdrag och syfte	36
Fältverksamheter över tid	37
Annat uppsökande arbete riktat till barn och unga	39
Fältarbetets målgrupp.....	41
Målgruppens ålder.....	41
Fältarbetares beskrivning av målgruppen	41
Fältarbetets arenor.....	45
Arenor och miljöer	45
Fältarbete på olika arenor.....	46
Fältarbetets arbetssätt och arbetsuppgifter	53
Fältarbetares beskrivning av metoder och arbetssätt.....	53
Arbetsuppgifter och uppdrag	56
Förebyggande arbete på olika nivåer	57
Vid misstanke om att barn far illa	61
Diskrepans mellan olika syn på fältarbete	62
Fältarbetets betydelse för målgruppen	63
Arbetsuppgifter vid sidan av fältarbetet	65

Arbetsuppgifter inom myndighetsutövning och öppenvård	65
Stöd till andra delar av socialtjänsten vid hög arbetsbelastning eller personalbrist	66
Det uppsökande och förebyggande fältarbetet kan bli lidande	67
Fältverksamhetens samverkan	68
Samverkan på olika nivåer	68
Strategisk, sektorsövergripande samverkan på samhällsnivå.....	69
Samverkan på gruppnivå	70
Samverkan runt enskilda individer	71
Informationsdelning och sekretess.....	71
Fältarbete under covid-19-pandemin	73
Uppsökande arbete pausades på flera arenor	73
Kontakter med målgruppen minskade	73
En möjlighet att utveckla verksamheten.....	74
Fokusskifte och nya arbetsuppgifter	74
Dokumentation och uppföljning av fältverksamhetens arbete	75
Olika sätt att dokumentera arbetet	75
Dokumentationens ändamål och nytta.....	76
Uppföljning och utvärdering av fältarbete.....	77
Fältarbetets resultat	79
Om att mäta resultat.....	79
Resultat av närvaro och synlighet	79
Fältarbetet kan skapa nytta och mervärde för andra verksamheter	81
Diskussion och slutsatser	83
Lokala variationer kring både förutsättningar och arbetssätt	83
Flera otydligheter gör det svårt att ringa in arbetet	86
Flexibelt och gränsöverskridande arbete – både en förutsättning och utmaning.....	90
Behov identifierade för fältarbete	93
Socialstyrelsens fortsatta arbete – en samlad plats för kunskapsstöd	95
Referenser	97
Bilaga 1. Enkät.....	99

Sammanfattning

Socialnämndens ansvar att arbeta uppsökande och förebyggande med barn och unga är tydliggjort i socialtjänstlagen (2001:453), SoL.¹ Kommuner kan organisera, planera och genomföra arbetet på många olika sätt. Socialt fältarbete är ett av flera sätt att arbeta uppsökande och förebyggande.

I rapporten presenterar Socialstyrelsen en nationell kartläggning över socialt fältarbete. I kartläggningen innebär socialt fältarbete:

Fältverksamhet i kommunal regi som bedriver uppsökande verksamhet och förebyggande arbete mot barn och unga enligt socialtjänstlagen.²

Det finns olika benämningar på dem som arbetar i fältverksamheterna. Några vanliga exempel är fältsekreterare, fältassistenter och ungdomscoacher. I den här kartläggningen används *fältarbetare* för kommunalt anställda vars uttalade och huvudsakliga arbetsuppgift är att bedriva socialt fältarbete.

Fältarbete i kommunal regi

Syftet är att tidigt identifiera barn och unga i risk för en ogynnsam utveckling

Fältverksamheternas uppdrag och syfte varierar delvis mellan kommuner. Det är dock vanligt att fältarbetet ska vara uppsökande, förebyggande, främjande och relationsskapande. Vanligt förekommande uppdrag och syfte är att:

- möta barn och unga i deras miljöer
- tidigt fånga upp barn och unga som kan behöva stöd
- arbeta för att nå barn och unga som inte fångas av andra verksamheter
- bryta en ogynnsam utveckling
- främja goda uppväxtvillkor
- slussa eller länka barn och unga vidare till stöd.

60 procent av kommunerna har fältverksamhet – vanligare i stora kommuner än i små

Omkring 60 procent av landets kommuner hade minst en fältverksamhet i juni 2021. Av dessa verksamheter var 80 procent organiserade under en socialförvaltning. I genomsnitt arbetade fyra fältarbetare i varje fältverksamhet.

Ju större kommun, desto vanligare är det att det finns en fältverksamhet. Nära 9 av 10 kommuner och stadsdelar med mer än 70 000 invånare har en fältverksamhet, vilket kan jämföras med knappt 4 av 10 kommuner med upp till 15 000 invånare. Fältverksamheter i stora kommuner och stadsdelar är därtill ofta mer etablerade i bemärkelsen att de har haft sitt nuvarande upp-

¹ Se bl.a. 5 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL.

² Se bl.a. 3 kap. 1 § och 5 kap. 1 § SoL.

drag under en längre tid, jämfört med mindre kommuner. I mindre kommuner är det vanligare att fältarbetare är anställda på deltid och att tjänsten delas med andra arbetsuppgifter inom socialtjänst.

Kommuner med utsatta områden utmärker sig på två sätt. Dels genom att det finns en fältverksamhet i nästintill alla dessa kommuner, dels genom att de i genomsnitt har fler fältarbetare anställda i varje fältverksamhet.

Fältverksamheter startas ofta efter aktuella händelser

Vanliga anledningar till att kommuner startar en fältverksamhet är aktuella händelser eller oro för en viss utveckling bland barn och unga. Det handlar exempelvis om ökade problem med ungdomskriminalitet, problem kring motorburen ungdom, användning av alkohol och narkotika eller skadegörelse.

Fältverksamheter startas även som en del i större kommunala satsningar eller utvecklingsarbeten, så som brottsförebyggande arbete eller arbete kring barn som inte fullföljer sin skolgång.

Målgrupp

Barn i högstadieåldern vanlig målgrupp

Barn och unga mellan 12 och 18 år utgör den huvudsakliga målgruppen för kommunernas fältarbete, men målgruppen kan vara både äldre och yngre. Det är vanligt att fokus ligger på barn i högstadieåldern.

Det finns tendenser till en förflyttning i fältarbetet som tyder på att yngre barn än tidigare nu inkluderas i arbetet. En sådan utveckling ligger i linje med fältarbetares erfarenheter av att arbete med yngre barn stärker förutsättningarna för att skapa relationer, underlätta kontakt och bedriva förändringsarbete när barnen blir äldre.

Svårare att nå vissa grupper av barn och unga

Fältarbetare möter allt från vanliga tonårsbekymmer till våld i nära relationer och kriminalitet i arbetet med att identifiera barn och unga som är eller riskerar att hamna i riskzonen för en ogynnsam utveckling.

Fältarbetare har svårare att få kontakt med vissa barn och unga. Det kan till exempel bero på brist på motivation till förändring eller brist på tillit till myndigheter. Andra barn och unga rör sig inte på arenor där fältarbetare verkar. De som fältarbetarna har svårare att nå är till exempel:

- barn och unga i kriminalitet eller som har missbruksproblem
- barn och unga med hög skolfrånvaro
- barn och unga som lever i en hederskontext
- barn och unga i familjer med hög socioekonomisk standard
- vissa barn och unga med psykisk ohälsa.

Flera fältverksamheter betonar dock att de inte i första hand arbetar med barn och unga som redan etablerat ett kriminellt beteende eller med befintlig missbruksproblematik. Istället är fokus på att så tidigt som möjligt fånga upp barn och unga i utsatthet eller som visar tecken på en ogynnsam utveckling.

Sociala medier har i vissa fältverksamheter skapat möjligheter att nå delar av målgruppen som fältarbetare har svårt att nå på annat sätt.

Under pandemin påverkades fältarbetet runt om i landet på olika sätt. Arbetet i inomhusmiljöer som skolor, mötesplatser för barn och unga, gallerior och liknande ställdes in, vilket bland annat påverkade kontinuiteten och långsiktigheten i arbetet. Många fältarbetare uppger att de träffade färre ungdomar under den här perioden.

Kontakter med föräldrar och vårdnadshavare

Arbetet med kontakt och stöd till vårdnadshavare och föräldrar varierar mellan fältverksamheter. Medan vissa verksamheter beskriver ett tydligt familjeorienterat arbetssätt med föräldrastöd som en del i fältarbetet, beskriver andra att de främst har föräldrakontakter vid oro för deras barn. Ett tredje sätt är fältverksamheter som uppmuntrar föräldrar till kontakt med fältarbetarna om de har frågor, information eller känner oro.

Arenor

Arbetet bedrivs på olika arenor utifrån lokala behov

Fältarbetet bedrivs bland annat på skolor, i offentliga utomhusmiljöer, på fritidsgårdar och i sociala medier. Utifrån den lokala situationen anpassar fältarbetarna arbetet till fler arenor så som bostadsområden, gallerior och resecentrum, bibliotek, parkeringsplatser eller andra platser där barn och unga möts.

Fältarbetet på olika arenor karaktäriseras delvis av olika syften och arbetsätt. Till exempel ligger det relationsskapande arbetet på skolor under dagtid ofta till grund för det uppsökande arbetet på kvällar och helger. Samtidigt är skolan en arena för att möta barn som inte uppehåller sig i de miljöer där fältarbetet bedrivs utanför skoltid.

Ett annat exempel är fältarbete i bostadsområden, något som är vanligt i utsatta områden. Här är det viktigt med god lokalkännedom och kontakt med nyckelpersoner i lokalsamhället för att skapa legitimitet och förtroende för fältarbetet. Syftet med detta fältarbete är till exempel att öka närvaron av vuxna bland barn och unga eller att öka tillgängligheten till socialtjänsten och i förlängningen till andra delar av den offentliga servicen i dessa områden.

Fältverksamheter använder sociala medier bland annat som ett sätt att sprida information till föräldrar, barn och unga, samt samarbetspartners.

Arbetsätt och arbetsuppgifter

Tillitsfulla relationer behöver kontinuitet och långsiktighet

Fältarbetet utgår ofta från personliga egenskaper och verktyg som fältarbetarna själva utformat eller fått genom erfarenhetsbaserad kunskap, snarare än från strukturerade metoder och arbetsätt, enligt fältarbetare i kartläggningen. Ett bra förhållningssätt och bemötande, liksom motiverande arbete och att göra målgruppen delaktig, lyfts fram som viktiga aspekter i fältarbetet.

För att bygga tillitsfulla relationer till barn och unga ställs krav på kompetens och förmåga att göra sig intressant så att målgruppen ska vilja ha en kontakt med fältarbetarna. I det relationsskapande arbetet är det även viktigt med kontinuitet och långsiktighet, både i själva fältarbetet och i fältarbetarnas kontakt med barn och unga.

Samtidigt framträder en diskrepans mellan olika bilder av fältarbetares uppdrag och roll. Å ena sidan ger kartläggningen en bild av fältarbete som

relationsskapande, långsiktigt och systematiskt arbete med barn och unga som bygger på frivillighet och förtroende. Å andra sidan förekommer flera exempel på uppdrag till fältverksamheter som bland annat innebär akutstyrt arbete med kontrollerande inslag, exempelvis vid pågående brott, eller uppdrag som i detalj reglerar hur fältarbetarna ska prioritera sin arbetstid inom och mellan olika områden eller målgrupper.

Fältarbetare har många olika arbetsuppgifter

Några av de vanligaste arbetsuppgifterna för fältarbetare – vid sidan om uppsökande arbete och samverkan – är att:

- hänvisa/slussa barn och unga vidare för råd och stöd
- ha kontakt med föräldrar till enskilda barn och unga
- kartlägga målgruppen, områden, situationer eller trender och förmedla kunskapen till andra aktörer
- tipsa om/länka barn och unga till fritidsaktiviteter
- närvara vid olika möten kring enskilda barn och unga
- hålla i temadagar/föreläsningar på skolor.

Arbetsuppgifter vid sidan om fältarbetet

I omkring hälften av fältverksamheterna har en eller flera fältarbetare även andra arbetsuppgifter inom socialtjänsten, vid sidan om det sociala fältarbetet. Det är vanligare i de minsta kommunerna (60 procent) och i kommuner med 15 000-29 000 invånare (68 procent) att fältarbetare har en eller flera sådana andra arbetsuppgifter, jämfört med i stora kommuner (27 procent).

Några av de vanligaste arbetsuppgifterna inom socialtjänsten är verkställighet av ungdomstjänst, individuellt behovsprövade insatser och kontaktperson eller särskilt kvalificerad kontaktperson.

Det förekommer att fältarbetare ibland går in och avlastar andra delar av socialtjänsten i tider av hög arbetsbelastning. Det innebär att det uppsökande och förebyggande arbetet behöver prioriteras ner till förmån för arbetsuppgifter som på ett tydligare sätt är lagreglerade, exempelvis vad gäller handläggningstider.

Samverkan

Samverkan – en central del i fältarbetet

Samverkan är centralt i fältarbetet och fältverksamheter samverkar med bland annat polis, skolor, andra delar av socialtjänsten, elevhälsan och fritidsgårdar. Det är även vanligt att samverka med civilsamhällets aktörer. Samverkan sker på flera nivåer, sammanhang och konstellationer med delvis olika syften.

Som exempel kan nämnas medverkan i nätverk och samverkansgrupper där fältarbetare förmedlar aktuell kunskap om ungas levnadsförhållanden, villkor och miljöer, samt utveckling och trender på området. Här bidrar fältverksamheter till arbetet med gemensamma lägesbilder och får även information från andra aktörer.

Ett annat exempel är samverkan för att stärka eller fördela resurserna i det verksamhetsnära arbetet. Syftet kan bland annat vara arbete med gemensamma lösningar kring en oroväckande utveckling, eller kring problem med ungdomsgrupper eller enskilda individer.

På individnivå deltar fältarbetare exempelvis i samverkansteam i syfte att fånga upp barn och familjer i behov av stöd, eller på olika möten för att förebygga och motverka behov av mer ingripande insatser inom socialtjänsten.

Fältarbete kan skapa nytta och mervärde för andra

Arbetet på olika arenor, på olika nivåer och i samverkan med andra bidrar till att fältarbetare har en unik inblick i, och kunskap om, barn och ungas situation och deras miljöer, liksom om trender och utveckling på området.

Den här kunskapen kan bidra till mervärden för andra verksamheter och yrkesverksamma runt om målgruppen. Fältarbetare kan exempelvis bidra med sin kunskap, eller verka för att målgruppen kommer till tals, i samhällsplanering och i underlag till strategier och handlingsplaner.

Fältarbetares motiverande arbete med barn, unga och familjer kan bidra till att de blir mer positivt inställda till att söka och ta emot stöd från andra verksamheter.

Sammanfattande slutsatser

Variierande förutsättningar skapar lokala skillnader – och gör samtidigt fältarbetet svårt att ringa in

Socialstyrelsen kan konstatera att det även efter arbetet med kartläggningen inte är helt enkelt att ringa in varken fältarbete som arbetsfält eller fältarbete som profession. Det beror bland annat på att förutsättningarna för att bedriva fältarbete på lokal nivå varierar, vilket påverkar utformningen av fältverksamheten som också behöver vara flexibel och anpassad till lokala behov.

Kommunerna behöver förhålla sig till de lokala förutsättningarna för att anpassa, styra och utveckla fältverksamhetens syfte och uppdrag. Därav följer lokala variationer mellan olika fältverksamheters innehåll, arbetssätt, arenor och samverkan. Utifrån hur den övriga organiseringen i kommunen ser ut kan fältarbetet på olika sätt komplettera – aldrig ersätta – andra professionella i den kedja av socialt förebyggande insatser som behöver finnas för att nå fler barn och unga som är eller riskerar att hamna i riskzonen för en ogynnsam utveckling.

Flera faktorer bidrar till otydligheter omkring fältarbetet

Socialstyrelsen konstaterar också att variationerna mellan olika fältverksamheter på nationell nivå ibland bidrar till en otydlighet i det lokala arbetet kring fältarbetets roll, vad som förväntas av fältarbetet och hur ledning och samverkansparter uppfattar arbetet. Några bidragande faktorer är att

- fältarbetet verkar över olika områden och sektorer, och det tangerar uppgifter och ansvar inom andra professionsområden
- syftet med olika arbetsuppgifter inte alltid är tydligt för andra
- fältverksamheter har andra arbetsuppgifter vid sidan av fältarbetet
- det finns olika uppfattningar om vilken som är fältarbetets målgrupp
- det finns en osäkerhet kring vilka lagar och regler som styr fältarbetet.

Fältarbete i gränslandet mot myndighetsutövningen

Fältarbetets flexibilitet och gränsöverskridande arbete möjliggör att tidigt kunna identifiera barn och unga i behov av stöd och hjälp där andra vuxna runt individen inte har samma förutsättningar att nå fram eller att tillgodose behoven.

Socialstyrelsen konstaterar samtidigt att fältarbete ibland befinner sig i gränslandet mot socialtjänstens myndighetsutövning. Ett exempel är att det inte alltid är tydligt i fältverksamheternas uppdrag och mandat när ett barn eller ung person ska hänvisas vidare, eller när fältarbetaren ska fördjupa relationen eller sitt stöd. Det gäller särskilt när kontakten med fältarbetaren upplevs bidra positivt i den enskildes liv.

Ett annat exempel där det inte alltid är tydligt är när fältarbetare antingen arbetar vidare för att ta reda på mer om ett barns situation eller gör en orosanmälan, där socialtjänstens myndighetsutövande verksamhet ansvarar för att bedöma barnets behov.

Det finns även en risk att det är otydligt för barnet och dess föräldrar när fältarbetare i sin yrkesroll också ansvarar för att utföra individuellt behovsprövade insatser, vid sidan om fältarbetet. Samtidigt finns det fördelar för den enskilde när en fältarbetare som redan känner individen har möjlighet att följa individen över tid.

Behov identifierade för fältarbete

I arbetet med kartläggningen har Socialstyrelsen identifierat följande behov av stöd för kommunerna i arbetet med uppsökande och förebyggande socialt fältarbete.

- Behov av att på lokal nivå tydligare rama in fältarbetet och definiera fältverksamhetens uppdrag och roll. Behovet återfinns i förhållande till både annat förebyggande arbete i kommunens regi och till arbete på området som bedrivs av andra huvudmän.
- Behov av att den som bedriver verksamheten säkerställer att fältarbetare har god kännedom om socialtjänstens regelverk och tillämpning i fältarbetet. Här finns även behov av tydligare rutiner och arbetsbeskrivningar på ett antal områden där fältarbetet verkar i gränslandet mot socialtjänstens myndighetsutövning.
- Behov av ytterligare kunskap om hur sociala medier får användas i fältarbetet.
- Behov av att stärka arbetet med erfarenhetsutbyte mellan fältverksamheter – både nationellt och lokalt. Socialstyrelsen ser att den här rapporten kan utgöra ett första underlag för ett sådant erfarenhetsutbyte.
- Behov av en samlad plats för kunskap som är relevant för uppsökande och förebyggande socialt arbete. Socialstyrelsen avser därför att samla befintliga relevanta kunskapsunderlag inom området – både från Socialstyrelsen och från andra statliga myndigheter och nationella aktörer – på en webbplats.

Inledning

Socialtjänsten har en viktig roll i arbetet med att förebygga sociala problem och främja förutsättningarna för goda levnadsförhållanden i kommunen. Socialnämndens ansvar att arbeta uppsökande och förebyggande mot barn och unga är tydliggjort på flera ställen i socialtjänstlagen (2001:453), SoL.³

Hur det uppsökande och förebyggande arbetet ska utformas och utföras i praktiken finns däremot inte reglerat i lagtexten. Det innebär att kommuner kan organisera, planera och genomföra arbetet på många olika sätt. Fältarbete är ett av flera sätt att arbeta uppsökande och förebyggande enligt socialtjänstlagen.

Det saknas idag en samlad bild på nationell nivå över fältarbetets organisering och genomförande. Samtidigt har fältarbetare bland annat pekats ut som en synlig och effektiv åtgärd mot gängkriminalitet och rekrytering av unga till kriminalitet genom ökad närvaro av socialtjänsten på kvällar och helger i socialt utsatta områden [1].

Fältarbete berör emellertid fler delar av hela det spektrum som utgör barn och ungas livssituation. Det brottsförebyggande arbetet kan sägas utgöra en del, men fältarbete kan också omfatta andra områden så som psykisk ohälsa, missbruk och beroende, utanförskap, skolfrånvaro, våld i nära relationer, hedersproblematik, sexualitet och relationer.

Om uppdraget

Den här kartläggningen belyser socialt fältarbete med barn och unga. Kartläggningen är ett av flera deluppdrag i ett regeringsuppdrag om sociala insatser för barn och unga i utsatta områden.^{4, 5} I regeringsuppdraget ingår att samla och sprida kunskap och exempel på arbetssätt och metoder.

Socialstyrelsen har formulerat deluppdraget om den här kartläggningen⁶ enligt följande:

Vad som avses med fältarbete inom socialtjänsten och hur kommunerna arbetar med denna typ av resurs är oklar. Det saknas också kunskap om i vilken omfattning kommunerna har fältarbetare. En förstudie och en kartläggning syftar till att öka kunskapen om fältarbete inom socialtjänsten. Kartläggningen kommer också omfatta någon form av behovsanalys, t.ex. vad kommunerna behöver för stöd i arbetet med fältarbetare. Aktiviteten

³ Se bl.a. 5 kap. 1 § SoL.

⁴ Socialstyrelsen har fått regeringens uppdrag (A2020/02651, delvis) att stödja kommuner och andra huvudmän som utför insatser enligt socialtjänstlagen (2001:453) i genomförandet av en satsning på sociala insatser för barn och unga i utsatta områden under 2021-2023.

⁵ Kommuner som omfattas av Polismyndighetens lägesbild över utsatta områden (se *Kriminell påverkan i lokalsamhället – En lägesbild för utvecklingen i utsatta områden*. Polisen. Nationella operativa avdelningen) kan rekvrirera medel från Socialstyrelsen för sådana sociala insatser.

⁶ Kartläggningen om socialt fältarbete formulerades ursprungligen som ett deluppdrag i regeringsuppdraget (S2019/05315/RS, delvis) att under perioden 2020-2022 stödja huvudmän samt yrkesverksamma inom den sociala barn- och ungdomsvården genom insatser för att främja kompetens och stabilitet samt kvalitetsutveckling inom området.

är central för att skapa kunskap om den här typen av utåtriktat arbete som socialtjänsten genomför och kan lägga grunden för vilket stöd myndigheten behöver ge i frågan.

Kartläggningen har en nationell ansats och har därför inte avgränsats till socialt fältarbete i utsatta områden, men belyser i vissa delar socialt fältarbete i utsatta områden.

Syfte och frågeställningar

Kartläggningen syftar till att ta fram och sammanställa kunskap om omfattning, organisation och arbetssätt i socialt fältarbete i kommunal regi där barn och unga är målgrupp. Kartläggningen ska belysa hur fältarbetet bedrivs i landets kommuner och stadsdelar, visa på variationer och regionala skillnader samt identifiera utmaningar i arbetet. I förlängningen är syftet ökad kunskap inom området.

Syftet är också att identifiera kommunernas behov av stöd i arbetet för att lägga grunden till vilket stöd myndigheten kan behöva ge i frågan.

Kartläggningen besvarar följande frågeställningar:

- Hur vanligt förekommande är det att uppsökande och förebyggande arbete med barn och unga bedrivs i en social fältverksamhet i kommunal regi?
- Hur organiseras och finansieras dessa fältverksamheter?
- Vilket är fältverksamheternas uppdrag och syfte?
- Hur många fältarbetare arbetar i fältverksamheterna?
- Vilken utbildningsbakgrund har fältarbetarna?
- Vilken är målgruppen för fältarbetet?
- Vilken betydelse har fältarbetet för målgruppen?
- På vilka arenor och med vilka arbetssätt bedrivs fältarbetet?
- Hur samverkar fältverksamheter med andra aktörer på olika nivåer?
- Hur har covid-19, med de nationella rekommendationer och lokala åtgärder som följt därav, påverkat fältarbetet?
- På vilket sätt sker dokumentation och uppföljning av fältarbetet?
- Hur beskriver fältarbetare, deras chefer och samverkanspartner resultaten av fältarbetet?
- Vilket behov av stöd har kommunerna på området?

Omfattning och avgränsningar

Kartläggningen omfattar uppsökande och förebyggande socialt fältarbete som bedrivs i kommunal regi enligt socialtjänstlagen⁷, oberoende av organisatorisk hemvist i kommunerna. Det fältarbete som fokuseras här har barn och unga som målgrupp. I rapporten benämns detta *socialt fältarbete*, eller enbart *fältarbete*.⁸

Ambitionen är att identifiera huvuduppgifter, spegla variationer och urskilja utmaningar i det sociala fältarbetet. Syftet är inte att jämföra enskilda fältverksamheter på olika orter med varandra eller att utvärdera olika arbetssätt, organiseringar eller samverkansformer.

⁷ Se bl.a. 3 kap. 1 § och 5 kap. 1 § SoL.

⁸ Se närmare beskrivning i avsnittet *Begrepp som används i rapporten*.

Kartläggningen har varken någon granskande eller utvärderande ansats. Kartläggningen har inte heller undersökt faktiska resultat eller effekter av fältarbetet. Det görs inte anspråk på att ta fram en definition av fältarbete eller värdera hur fältarbetet *bör* bedrivas.

Andra typer av uppsökande och förebyggande arbete ligger utanför den här kartläggningen

Lokala förutsättningar och förekomsten av annan uppsökande eller förebyggande verksamhet skiljer sig åt mellan kommuner, vilket innebär att även sådana sociala fältverksamheter som omfattas i den här kartläggningen ser olika ut. Arbetet med kartläggningen har visat att gränsdragningen gentemot andra typer av uppsökande och förebyggande arbete i praktiken är otydlig.

En anledning till otydligheten är att fältverksamheters uppdrag omfattar flera olika arbetsområden och sektorer och bedrivs på flera nivåer och ofta i samverkan med andra aktörer som har sina respektive uppdrag inom socialt förebyggande likväl som brottsförebyggande verksamhet.

En annan anledning är att uppsökande arbete bedrivs av såväl kommunala myndigheter som ideella och idéburna organisationer. Inom kommuner kan det dessutom finnas flera olika aktörer som på olika sätt arbetar uppsökande eller förebyggande med målgruppen, men med olika syfte och uppdrag.

Uppsökande arbete bedrivs därtill riktat till många olika målgrupper så som personer i hemlöshet, personer med missbruksproblem, unga som varken arbetar eller studerar (UVAS), elever med hög skolfrånvaro, utsatta EU-medborgare, personer som är utsatta för människohandel, personer som har haft sex mot ersättning, samt även inom ramen för föräldrastödsprogram inom exempelvis barnhälsovården.

Sådant uppsökande och förebyggande arbete som bedrivs riktat mot en specifik målgrupp eller ett särskilt socialt problem, liksom annat uppsökande eller förebyggande arbete som uteslutande riktar sig till vuxna, ligger utanför den här kartläggningen.

Begrepp som används i rapporten

I detta avsnitt redogörs för några centrala begrepp och hur de används i denna rapport.

Socialt fältarbete innebär i rapporten fältverksamheter i kommunal regi som bedriver uppsökande verksamhet och förebyggande arbete mot barn och unga enligt socialtjänstlagen.⁹ Fortsättningsvis benämns detta fältarbete *socialt fältarbete*, eller enbart *fältarbete*.

En *fältverksamhet i kommunal regi* innebär här att kommunalt anställda fältarbetare bedriver socialt fältarbete som sin uttalade och huvudsakliga arbetsuppgift.

Fältarbetare är de yrkesverksamma vars uttalade och huvudsakliga arbetsuppgift är att bedriva socialt fältarbete. Här avses kommunalt anställda fältarbetare.

Med begreppet *barn* avses personer under 18 år. Med begreppet *unga* brukar Socialstyrelsen avse personer som fyllt 18 år men inte 21 år med hänsyn till åldersgränsen för vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU.¹⁰ I den här rapporten används begreppet *barn och unga* avseende fältverksamheternas målgrupp, en målgrupp som kan variera i ålder från lågstadieålder upp till cirka 25 år. Fältarbetare själva använder gärna *ungdomar* eller *unga* när de talar om sin målgrupp, även när de avser yngre barn. I redogörelser för intervjuresultat och fältarbetares egna berättelser används därför ungdomar eller unga för hela målgruppen inklusive barn och unga vuxna.

Ett *utsatt område* innebär här de områden som polisen har definierat som ”ett geografiskt avgränsat område som karaktäriseras av en låg socioekonomisk status och där de kriminella har en inverkan på lokalsamhället” [2].

Fältarbetare arbetar uppsökande och förebyggande, ibland med insatser som ges som service. Med *serviceinsatser* avses här insatser som är generell utformade och öppna för alla och som kan ges utan föregående behovsprövning.¹¹ Fältarbetare har ibland även i uppgift att utföra individuellt behovsprövade insatser. Med *individuellt behovsprövade insatser* avses här individuellt anpassade insatser som ska behovsprövas och beslutas enligt 4 kap. 1 § SoL. Sådana insatser är direkt anpassade till den enskilde individens behov och förutsätter prövning i varje särskilt fall.¹² I den här kartläggningen omfattas i första hand serviceinsatser. Individuellt behovsprövade insatser betraktas här som en arbetsuppgift vid sidan av det sociala fältarbetet.

⁹ Se bl.a. 3 kap. 1 § och 5 kap. 1 § SoL.

¹⁰ Se 1 och 21 §§ LVU.

¹¹ Jfr. proposition 2017/18:106 Förenklat beslutsfattande om hemtjänst för äldre s. 16.

¹² Jfr. prop. 2017/18:106 s. 16 och RÅ 1991 ref. 61.

Metoder och arbetssätt som nämns i rapporten

Här följer en beskrivning av metoder och arbetssätt som nämns i rapporten som exempel på arbete och samverkansformer i fältarbetet.

Tabell 1. Metoder och arbetssätt som nämns i rapporten

Metod/arbetssätt	Beskrivning
Bekymringssamtal, orosamtal*	En samtalsmetod som syftar till att förebygga kriminalitet och/eller annat allvarligt normbrytande beteende bland ungdomar.
EST (Effektiv samordning för ökad trygghet) **	Ett systematiskt arbetssätt för samverkan mellan i första hand kommun, polis och fastighetsbolag för att öka tryggheten i till exempel ett bostadsområde.
Machofabriken**	Ett verktyg för arbete för jämställdhet och mot våld bland unga. Fokus ligger på normer för manlighet och hur de påverkar oss.
MBU (Människan bakom uniformen)**	En utbildning som leds av olika yrkesgrupper som bär uniform, med syftet att öka ungdomars delaktighet och minska kriminalitet.
MI (Motiverande samtal)*	En samtalsmetod som används i rådgivning och behandling för att underlätta förändringsprocesser.
MVP (Mentorer i våldsprevention)**	En metod som används i skolan, med syftet att motverka stereotypa könsnormer och förebygga mäns och killars våld.
SIG (Sociala insatsgrupper)***	En lokal samverkansform mellan olika aktörer, med insatser för individer med risk för att återfalla i allvarlig brottslighet och utveckla en kriminell livsstil.
SSPF (Skola, socialtjänst, polis och fritid)**	Ett brottsförebyggande arbete på universell, selektiv eller individuell nivå, med ungdomsproblematik som kriminalitet och drogmissbruk

* För mer information, se Metodguiden för socialt arbete: <https://www.socialstyrelsen.se/utveckla-verksamhet/evidensbaserad-praktik/metodguiden>

** För mer information, se Exempel på metoder för att förebygga normbrytande beteende och brott: <https://www.socialstyrelsen.se/stad-i-arbetet/barn-och-unga/unga-som-begar-brott/exempel-brottsforebyggande-metoder/>

*** Källa: *Studier om sociala insatsgrupper. Resultatuppföljning av ungdomar i SIG och utveckling av lövande arbetsformer*. Elektronisk resurs. Socialstyrelsen; 2020.

Rapportens disposition

Detta inledande kapitel har redogjort för uppdraget, dess syfte och frågeställningar samt uppdragets omfattning och avgränsningar. Inledningsvis har även begrepp som används i rapporten beskrivits.

Nästa kapitel, *Metoder och genomförande*, beskriver hur kartläggningen har genomförts och hur materialet har bearbetats.

Kapitlet därefter, *Uppsökande och förebyggande socialt fältarbete*, består av tre delar. Först en historisk tillbakablick på fältarbete i Sverige och Skandinavien. Sedan en rättslig genomgång av uppsökande verksamhet och förebyggande arbete enligt socialtjänstlagen. Slutligen en genomgång av forskning och annan relevant litteratur om uppsökande och förebyggande socialt arbete generellt och om socialt fältarbete mer specifikt.

Resultatredovisningen presenteras därefter i följande nio kapitel:

- Fältarbete i kommunal regi
- Fältarbetets målgrupp
- Fältarbetets arenor
- Fältarbetets arbetssätt och arbetsuppgifter
- Arbetsuppgifter vid sidan av fältarbetet
- Fältverksamhetens samverkan
- Fältarbete under covid-19-pandemin
- Dokumentation och uppföljning av fältverksamhetens arbete
- Resultat av fältarbete

Resultatredovisningen belyser gemensamma nämnare mellan fältverksamheterna och ger samtidigt plats för de stora variationer som förekommer. Skillnader mellan kommuner av olika storlek kommenteras löpande där det bedömts som relevant.

I redovisningen presenteras resultat som inhämtats genom enkätstudien parallellt med resultat från intervjuer och gruppdiskussioner.

Rapportens avslutande kapitel innehåller en sammanfattande diskussion som bland annat belyser förutsättningar och utmaningar i det sociala fältarbetet idag. Här återfinns även de behov av kunskapsstöd som identifierats i arbetet med kartläggningen. Avslutningsvis redovisas tre förslag för Socialstyrelsens fortsatta arbete med kunskapsstöd på området.

Metod och genomförande

Det här kapitlet beskriver metoder och genomförande av kartläggningen, samt bearbetning och analys av materialet.

Tre huvudsakliga moment i materialinsamlingen

Socialstyrelsen genomförde materialinsamlingen mellan augusti 2020 och september 2021.

I ett inledande skede gick myndigheten igenom information om fältarbete på 100 kommuners webbplatser.¹³ Information om fältarbete – i olika omfattning – fanns på omkring hälften av webbplatserna.

Nedan beskrivs de tre huvudsakliga momenten i materialinsamlingen som följde efter webbplatsgenomgången: en intervjustudie, gruppdiskussioner och en nationell enkät.

Intervjuer i ett urval kommuner och stadsdelar

För att fördjupa kunskapen om socialt fältarbete har Socialstyrelsen intervjuat fältarbetare, chefer och samverkanspartners till fältverksamheter. Sammantaget innehöll intervjustudien följande tre moment:

- **Grupptervjuer med fältverksamheter**
Digitala grupptervjuer i nio kommuner och stadsdelar, med totalt 36 fältarbetare i 12 fältverksamheter. Urvalet syftade till att få en spridning av kommuner och stadsdelar utifrån kriterierna geografi, invånarantal, kommundyp enligt SKR:s kommungruppsindelning samt förekomst av utsatta områden.¹⁴ Fem av fältverksamheterna finns i kommuner och stadsdelar med minst ett utsatt område.¹⁵
- **Intervjuer med chefer för fältverksamheterna**
Intervjuer via videolänk eller telefon med totalt 11 chefer för de ovanstående 12 fältverksamheterna.
- **Intervjuer med samverkanspartners**
Telefontervjuer med tio personer i sju kommuner och stadsdelar som arbetar som områdespoliser, biträdande rektorer, socialsekreterare, föreningssamordnare och utvecklingsledare/samordnare inom exempelvis brottsförebyggande arbete.

¹³ Syftet med genomgången var att få en bild av hur kommunerna beskriver fältarbetet, till exempel kopplat till målgrupper, arbetssätt och samverkan. För att säkerställa systematik i arbetet utarbetade Socialstyrelsen en mall för sammanställningen. Ett obundet slumpmässigt urval av kommuner gjordes, vilket syftade till att skapa en spridning utifrån kriterierna geografi och folkmängd.

¹⁴ I det här urvalet använde Socialstyrelsen polisens definition av utsatt område, som är ”ett geografiskt avgränsat område som karaktäriseras av en låg socioekonomisk status och där de kriminella har en inverkan på lokalsamhället”.

¹⁵ Inför dessa möten skickade fältverksamheterna in underlag om verksamheten så som uppdragsbeskrivning, styrdokument, uppföljningar och eventuellt annat relevant underlag till Socialstyrelsen. Materialet som Socialstyrelsen har tagit del av har varit av varierande omfattning och kvalitet.

Därutöver intervjuade Socialstyrelsen företrädare för tre olika uppsökande verksamheter i ideell regi samt med chefer i fyra kommuner vars uppsökande och förebyggande sociala arbete gentemot unga organiserats på annat sätt än i en social fältverksamhet.

Gruppdiskussioner med fältarbetare

Riksförbundet för fältarbete (RIF) håller varje år en konferens för kunskapsinhämtning och erfarenhetsutbyte för sina medlemmar. Socialstyrelsen fick möjlighet att hålla en workshop under konferensen våren 2021. Konferensen genomfördes digitalt.

Totalt var 208 deltagare anmälda till konferensen. Hur många som deltog i workshopen är osäkert, men de olika frågorna som Socialstyrelsen ställde via digitala verktyg besvarades av mellan 147 och 181 deltagare.¹⁶

Socialstyrelsen medverkade även i två gruppdiskussioner under våren 2021. Den ena var vid en nätverksträff med omkring 14 fältarbetare från sju fältverksamheter i Göteborgsregionen. Den andra var en nätverksträff med chefer för fältverksamheter i Stockholms stad, där cirka 20 personer deltog.

Information från workshopen med RIF:s medlemmar och diskussionen med fältarbetare i Göteborgsregionen, refereras fortsättningsvis till som gruppdiskussioner i rapporten. När rapporten hänvisar till uppgifter från chefer framgår det att informationen har uttryckts av chefer.

Enkätundersökning i samtliga kommuner och stadsdelar

I syfte att undersöka förekomst av socialt fältarbete genomförde Socialstyrelsen en enkätundersökning. Enkäten skickades till landets samtliga kommuner, Stockholms stads stadsdelar samt Göteborgs stads socialförvaltningar¹⁷, totalt 305 mottagare. Fortsättningsvis benämns dessa i rapporten som *kommuner*, om det inte specifikt är en stadsdel eller socialförvaltning som avses.

Enkäten var öppen för svar mellan 11 augusti och 9 september 2021. I enkäten gjordes flera avgränsningar, både genom definitioner och frågekonstruktioner. Avgränsningarna medför att enkäten identifierar:

- fältverksamheter i kommunal regi där minst en anställd har som sin uttalande och huvudsakliga arbetsuppgift att bedriva uppsökande och socialt förebyggande fältarbete med inriktning på barn och unga¹⁸
- en (1) sådan fältverksamhet per kommun
- förekomsten av sådan fältverksamhet den 30 juni 2021.

Avgränsningarnas påverkan på enkätresultat och analys
Avgränsningarna innebär att enkäten inte omfattar alla sätt att organisera eller bedriva fältarbete i kommunerna. Det kan till exempel finnas fler än en verksamhet som arbetar uppsökande och förebyggande med barn och unga i

¹⁶ Socialstyrelsen saknar kännedom om hur många av deltagarna som arbetar i en sådan social fältverksamhet som omfattas i den här kartläggningen.

¹⁷ Göteborg har sedan årsskiftet 2020/2021 inte lägre stadsdelsförvaltningar. Enkäten skickades därför till fyra socialförvaltningar (Centrum, Nordost, Sydväst och Hisingen).

¹⁸ Begreppen uppsökande och socialt förebyggande arbete definierades i enkäten, se bilaga 1. Formuleringen i enkäten skiljer sig något jämfört med begreppsanvändningen i denna rapport. Användningen av begreppen i den här rapporten klargörs i avsnittet *Begrepp som används i rapporten*.

en kommun. De kommuner som har flera verksamheter som passar in på enkätens definitioner har endast fått svara för en av dessa verksamheter, vilket innebär att det troligtvis finns fler fältverksamheter än de som fångas upp i enkäten.¹⁹

För samtliga respondenter har dock möjlighet funnits att i fritextsvar kommentera eventuella andra verksamheter eller sätt att organisera eller bedriva arbetet på i kommunen.²⁰

Sammantaget medför enkätens avgränsningar att uppskattningar och analyser av enkätresultat som rör uppgifter om antal skulle kunna ligga något i underkant av det faktiska antalet. De definitioner som används i enkäten speglar samtidigt i första hand socialt fältarbete, och inte fältarbete med annat syfte inom exempelvis fritidsverksamheter. Därför har enkäten troligen fångat fältverksamheter inom en socialförvaltning i högre utsträckning än uppsökande verksamheter inom andra förvaltningar.

Enkäten återfinns i sin helhet i bilaga 1.

Svarsfrekvens

Enkätens missiv betonade att enkäten riktade sig till samtliga kommuner och att den innehöll frågor både till kommuner med fältverksamhet och till kommuner som arbetar uppsökande och förebyggande med barn och unga på annat sätt. Totalt svarade 240 kommuner (79 procent) på enkäten. Svarsfrekvensen var något lägre (cirka 75 procent) i kommuner med färre än 30 000 invånare, jämfört med i kommuner med fler än 30 000 invånare där svarsfrekvensen var högre (cirka 87 procent).

Utifrån polisens definition av utsatta områden [2] grupperades de totalt 33 kommuner där ett eller flera av de 60 utsatta områden som pekades ut 2019 finns. Bland dessa 33 kommuner var svarsfrekvensen 91 procent (30 svar).

Bearbetning och analys av materialet

Datainsamling, bearbetning och analys av materialet har skett i flera steg.

Den inledande webbplatskartläggningen låg till grund för att utforma intervjufrågor. Erfarenheter och analyser av intervjustudien låg därefter till grund för enkätfrågorna.

Anteckningar från samtliga intervjuer och gruppdiskussioner har renskrivits, kodats i kategorier och systematiserats tematiskt. I rapporten återfinns citat från fältarbetare och deras chefer. I några fall har mindre justeringar gjorts i citaten för att underlätta läsförståelsen.

Enkätresultatet har sammanställts och analyserats utifrån kommunstorlek, genom att gruppera kommunerna i fyra grupper utifrån invånarantal: 0-14 999; 15 000-29 999; 30 000-69 999 samt fler än 70 000 invånare.

Några frågor har även analyserats utifrån förekomsten av utsatta områden. Utsatta områden förekommer endast i kommuner med fler än 30 000 invånare. Det är inte möjligt att isolera vad i ett resultat som beror på att det är en

¹⁹ Knappt 9 procent av samtliga respondenter med sådan fältverksamhet som identifieras i enkäten har angett att det finns fler fältverksamheter i kommunen. Dessa kommuner ombads i de efterföljande frågorna att svara för den fältverksamhet som bäst passade in på definitionerna i enkäten.

²⁰ Dessa fritextsvar redovisas i avsnitt *Annat uppsökande arbete riktat mot barn och unga*.

större kommun och vad som förklaras av att det är en kommun med minst ett utsatt område. I de fall fältarbete i kommuner *med* utsatta områden och kommuner *utan* utsatta områden jämförs, ingår endast andra kommuner i samma kommunstorlek i jämförelsen.

Under arbetet med kartläggningen har en intern referensgrupp med bred kompetens inom den sociala barn- och ungdomsvården och förebyggande socialt arbete medverkat och kommit med synpunkter och förslag. Referensgruppen har träffats vid tre tillfällen under projektiden.

Utmaningar i materialinsamlingen

Till följd av covid-19 ändrades förutsättningarna för genomförandet av kartläggningen. Möjligheterna att samla in data genom fysiska möten var avsevärt begränsade, varför samtliga intervjuer och möten har genomförts digitalt över videolänk eller via telefon.

Pandemin påverkade även enkätundersökningen då Socialstyrelsen på uppmaning av Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) var restriktiva med enkätutskick under tiden för kartläggningen. Detta på grund av att belastningen på regioner, kommuner och företag inom vård och omsorg fortsatt var hög till följd av pandemin. Enkäten kunde därför inte genomföras under våren 2021 som planerat utan skickades ut först efter sommaren. Av samma anledning utformades enkäten med så få frågor och med så tydliga svarsalternativ som möjligt, utifrån kartläggningens syfte och frågeställningar.

Frågor om fältarbetets betydelse för barn och unga har ställts till fältarbetare, chefer för fältverksamheter, samverkanspartners och representanter från civilsamhället. Det har även eftersökts i tidigare rapporter och forskning på området. Det hade berikat kartläggningen om även barn och unga hade intervjuats, men ett sådant moment har inte kunnat genomföras. Det fanns både urvalsmässiga och etiska svårigheter för rekrytering av barn och unga till sådana intervjuer, samtidigt som det inte har varit möjligt med fysiska träffar under tiden för datainsamlingen.

Uppsökande och förebyggande socialt fältarbete

Detta kapitel inleds med en bakgrund av fältarbetets historia i Sverige, följt av en kort utblick till våra grannländer Norge och Danmark samt en presentation av Riksförbundet för fältarbete (RIF).

Därefter beskrivs socialt fältarbete med utgångspunkt i två sammanhang:

- utifrån en rättslig genomgång av uppsökande verksamhet och förebyggande arbete enligt socialtjänstlagen
- utifrån socialt förebyggande arbete gentemot barn och unga.

Kapitlet avslutas med fyra kärnuppgifter i socialt fältarbete som beskrivits i tidigare studier och forskning.

Fältarbete – en bakgrund

Fältarbetet riktat mot unga introducerades i Sverige i mitten av 1950-talet, framför allt i de större städernas centrum och utsatta bostadsområden. Arbetet byggde på erfarenheter från ungdomsgårdar och inspirerades av arbetet med kriminella gäng i Chicago, USA [3, 4].

Ett argument både på 1950-talet och i nutid för att bedriva fältarbete har varit att försöka förhindra att barn och unga utvecklar sociala problem under sitt vuxenblivande [4, 5]. Debatten både på 50-talet och idag har haft särskilt fokus på gängbildningar och unga med riskbeteenden såsom gängkriminalitet, samtidigt som samhällsutvecklingen, problem som uppmärksammats i ungdomsmiljöerna och lokala politiska prioriteringar har inneburit att fokus och inriktningen för fältarbetet har varierat över tid [4].

Sedan starten har fältarbetet karaktäriserats av dubbelhet gällande balansen mellan att skapa dialog och bygga förtroende och samtidigt företräda den kommunala myndighetsutövningen. Å ena sidan grundades fältarbetet delvis ur ett intresse i de nya ungdomskulturer som uppstod på 50-talet, där fältarbetare arbetade för att stötta ungas delaktighet i samhället och deras möjligheter att uttrycka sig själva som grupp och individer [3]. Å andra sidan etablerades fältverksamheterna från start inom ramen för den offentliga välfärdssektorn, med fokus på att komma tillrätta med de barn och unga som betraktades som källan till sociala problem och fältarbetet hade ett starkt fokus på auktoritet och kontroll. Organisatoriskt tillhör fältarbete ofta även idag den kommunala välfärdssektorn, men frivillighet, tillit och respektfullt bemötande utgör samtidigt viktiga ledord [3].

Under åren har det gått att skönja både upp- och nergångar i antalet fältarbetare [4, 6]. Tidigare nationella studier visar emellertid att antalet ökat över en femtioårsperiod. År 1970 hade 83 av 278 kommuner i landet anställda fältarbetare. Tio år senare var siffran 100 kommuner och fältarbetarna omkring 400 till antalet. År 2010 fanns omkring 500 fältarbetare. Utvecklingen

är dock inte linjär utan över tid har förekomst och omfattning varierat på grund av nedskärningar, projektanställningar och tillfälliga satsningar [7].

I tider när landets kommuner haft små ekonomiska resurser har fältarbete prioriterats ner till förmån för mer individfokuserade kommunala insatser. Ett annat skäl till nedprioriteringen kan vara att fältarbete uppfattats som vagt och otydligt då det kan vara svårt för utomstående att få en inblick i arbetet som bedrivs utanför kontoret och med många skilda arbetsuppgifter [4, 6].

En skandinavisk utblick

Sett ur ett europeiskt perspektiv utmärker sig Sverige, Norge och Danmark genom synen på arbete med tidig upptäckt och selektivt förebyggande arbete med barn och unga i riskmiljöer [8]. Den offentliga välfärden har en stark roll i Skandinavien. Samtidigt har offentliga satsningar på professionellt uppsökande och förebyggande arbete varit begränsade [9].

Sverige har dock en längre tradition av fältarbete än både Danmark och Norge, där fältarbetet kom igång först i slutet av 60-talet. I Danmark, och i viss mån även Norge, hade fältarbetet tidigt en koppling till en allmän diskussion om missbruksproblem bland unga, vilket hängde ihop med debatten om missbruk under slutet av 60-talet [6, 9].

En annan skillnad gäller begreppet ”fältarbete”. I både Norge och Danmark är det vanligare att ”uppsökande arbete” används som samlingsbeteckning för det som i Sverige benämns fältarbete. I Danmark och Norge, precis som i Sverige, finns en uppdelning av fältarbetet i citymiljöer respektive lokala områden [6].

Riksförbundet för Fältarbetare (RIF)

Riksförbundet för fältarbete (RIF) bildades 1975 och samlar fältarbetare över hela Sverige. RIF är en intresseförening som riktar sig till samtliga verksamheter i landet som arbetar uppsökande och förebyggande med ungdomar. Förbundets målsättning är att värna om fältarbete som yrke och om fältarbetarna som yrkesgrupp. Riksförbundet genomför årliga rikskonferenser för medlemmarna. Utifrån geografi ingår alla medlemmar därtill i en av RIF:s fyra regioner, som regelbundet arrangerar träffar och erfarenhetsutbyten [10].

RIF hade omkring 300 medlemmar²¹ under 2021 [11], vilket är samma antal som i mitten av 00-talet [8].

Uppsökande verksamhet och förebyggande arbete i socialtjänstlagen

En grundläggande rättslig utgångspunkt för socialt fältarbete är socialnämndens uppgift enligt socialtjänstlagen att bedriva uppsökande verksamhet och förebyggande arbete.²² Socialt fältarbete är ett sätt att arbeta uppsökande och förebyggande enligt socialtjänstlagen.

²¹ Under 2020 var dock antalet medlemmar färre då pandemin medfört att RIF:s ordinarie verksamhet inte kunnat genomföras som planerat.

²² Se 3 kap. 1 och 4 §§ och 5 kap. 1 § SoL.

Uppsökande verksamhet som underlag för samhällsplanering

Till socialnämndens uppgifter hör att genom uppsökande verksamhet och på annat sätt främja förutsättningarna för goda levnadsförhållanden.²³ Socialnämndens medverkan i samhällsplaneringen ska bygga på nämndens sociala erfarenheter och särskilt syfta till att påverka utformningen av nya och äldre bostadsområden i kommunen.²⁴ Socialnämnden ska även i övrigt ta initiativ till och bevaka att åtgärder vidtas för att skapa en god samhällsmiljö och goda förhållanden för barn och unga.²⁵

I förarbetena till 1980-års socialtjänstlag lyfts möjligheten för den uppsökande verksamheten att utgöra ett underlag för kommunernas planering på lång sikt av den sociala verksamheten. Genom att verksamheten har kopplats till de strukturinriktade insatserna betonas att den har generell positiv betydelse för kartläggning och analys av den sociala situationen i kommunen.²⁶ Till socialtjänstens strukturinriktade insatser hör att arbeta med sociala problem i samhället. I förarbetena kallas detta fält- och grannskapsarbete och lyfts som en möjlighet för socialtjänsten att påverka samhällsstrukturen. Sådant arbete skapar möjligheter för socialtjänsten att gå in i lokala miljöer som riskerar att utvecklas ogynnsamt, och att tillsammans med dem som lever i området och med frivilliga organisationers insatser söka bryta den negativa utvecklingen.²⁷

Uppsökande verksamhet för att sprida information och erbjuda hjälp

Socialnämnden ska i den uppsökande verksamheten upplysa om socialtjänsten och erbjuda grupper och enskilda sin hjälp.²⁸ Socialnämnden har även ett särskilt utpekad ansvar att genom uppsökande verksamhet sprida information om skadeverkningar av missbruk och de hjälpmöjligheter som finns.²⁹

I förarbetena till 1980-års socialtjänstlag lyfts olika mål och syften med den uppsökande verksamheten. Ett mål är att socialtjänsten genom den uppsökande verksamheten ska få så god kännedom om människors situation att väsentliga behov kan tillgodoses. Genom att aktivt och positivt informera om sina möjligheter till stöd och hjälp kan socialtjänsten få kontakt med enskilda eller grupper av människor som av olika skäl inte själva söker upp socialtjänsten. Den uppsökande verksamheten bör svara för upplysningar och dialog samt förmedla olika slag av bistånd. I förarbetena betonas att den uppsökande verksamheten bland lite äldre barn och ungdomar är ett viktigt arbetsfält.³⁰

Socialnämnden ska också bedriva uppsökande verksamhet och annat förebyggande arbete för att förhindra att barn och unga far illa.³¹ Förarbetena

²³ 3 kap. 1 § SoL.

²⁴ 3 kap. 2 § första stycket SoL.

²⁵ Se 3 kap. 2 § andra stycket SoL.

²⁶ Se proposition 1979/80:1 Om socialtjänsten s. 168-169.

²⁷ Se prop. 1979/80:1 s. 128, s. 136 f. och 166 f.

²⁸ 3 kap. 4 § SoL.

²⁹ Se 3 kap. 7 § SoL.

³⁰ Se prop. 1979/80:1 s. 169-171.

³¹ Se 5 kap. 1 § 3 SoL.

markerar vikten av att socialtjänsten arbetar med att synliggöra den verksamhet man bedriver för barn och unga. Till exempel är information på nätet, ute i skolorna och på andra platser där man vet att barn och unga finns ett sätt att bli mer närvarande och synligare.³²

Förebyggande arbete

Socialnämndens ansvar att bedriva uppsökande verksamhet är nära sammankopplat med uppgiften att bedriva förebyggande arbete för barn och unga. En av huvuduppgifterna för den sociala barn- och ungdomsvården är att bedriva allmänt inriktat och förebyggande arbete.³³ Socialnämnden ska, som ovan nämnts, bland annat bedriva uppsökande verksamhet och annat förebyggande arbete för att förhindra att barn och unga far illa.³⁴ Förarbetena betonar att det förebyggande arbetet har en central betydelse i socialtjänstens arbete för att se till att barn, ungdomar och deras familjer vid behov får tillgång till stöd och skydd. Det är viktigt att socialtjänsten så tidigt som möjligt får kännedom om barn och ungdomar som kan behöva individuellt anpassat stöd. Detta för att tidigt kunna ställa in åtgärder som kan stödja barn och ungdomar som riskerar att fara illa. Med förebyggande insatser avses insatser som sätts in tidigt för att förhindra en ogynnsam utveckling oavsett barnets eller den unges ålder.³⁵

Socialnämnden ska också tillsammans med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs, uppmärksamma och verka för att barn och unga inte vistas i miljöer som är skadliga för dem.³⁶ I förarbetena betonas att socialnämnden bör inrikta sitt förebyggande arbete på riskmiljöer och riskgrupper i syfte att uppmärksamma och verka för att barn och unga inte vistas i miljöer som är skadliga för dem.³⁷ Vidare ska socialnämnden aktivt arbeta för att förebygga och motverka missbruk bland barn och unga.³⁸

Uppsökande och förebyggande fältarbete som arbetssätt

Socialnämndens ansvar att bedriva uppsökande verksamhet och förebyggande arbete enligt socialtjänstlagen³⁹ utgör en rättslig utgångspunkt för socialt fältarbete. Socialt fältarbete definieras dock inte i lagtexten men berörs delvis i förarbetena till socialtjänstlagen⁴⁰. För att sätta socialt fältarbete i en kontext, beskrivs arbetsfältet i det här avsnittet som ett arbetssätt inom socialt förebyggande arbete. I avsnittet redogörs även för en definition av uppsökande arbete som återfinns i forskningen.

Trots att fältarbete med barn och unga funnits som inriktning inom socialt arbete i Sverige sedan mitten av 1900-talet är forskningen på området

³² Se proposition 2012/13:10 Stärkt stöd och skydd för barn och unga s. 93.

³³ Se prop 2012/13:10 s. 94-96.

³⁴ Se 5 kap. 1 § SoL.

³⁵ Se prop 2012/13:10 s. 94-96.

³⁶ Se 5 kap. 1 § SoL.

³⁷ Se prop 2012/13:10 s. 94-96.

³⁸ Se 5 kap 1 § SoL.

³⁹ Se avsnittet *Uppsökande verksamhet och förebyggande arbete enligt socialtjänstlagen* ovan

⁴⁰ Se avsnittet *Uppsökande verksamhet och förebyggande arbete enligt socialtjänstlagen* ovan

begränsad. Det har skrivits ett par övergripande metodböcker – dels den svenska boken *Möten i mellanrummet* [12], dels en motsvarande norsk bok *Ute/inne* [13] som belyser fältarbete med barn och unga. Båda böckerna är publicerade i mitten av 00-talet. Därtill finns några studier och utvärderingar av fältarbete på lokal nivå [3, 5, 7, 14, 15], varav flertalet har studerat fältarbete i Göteborgsområdet från olika perspektiv [3, 7, 15].

Socialt förebyggande arbete

Socialt förebyggande arbete kan beskrivas och kategoriseras på olika sätt. Ett sätt att dela in socialt förebyggande arbete är i preventionsnivåer. Inom socialt arbete benämns de olika nivåerna ofta för universell, selektiv och indikerad prevention och de är relevanta när det handlar om att förebygga och motverka sociala problem.⁴¹ Utgångspunkten är individen eller gruppen som insatserna inriktas mot. Inom brottsförebyggande arbete kan också brottsdrabbade platser, miljöer och verksamheter ingå i de olika nivåerna [16].

Ett sätt att illustrera de tre preventionsnivåerna återfinns i preventionspyramiden som återges nedan.

Figur 1. Preventionspyramiden

Schematisk bild av de olika preventionsnivåerna i socialt förebyggande arbete.

Basen i triangeln utgörs av den universella nivån där insatserna riktar sig till alla i en population, utan att några gemensamma riskfaktorer har identifierats. På den selektiva nivån finns insatser som riktar sig till grupper utifrån någon gemensam riskfaktor. På den selektiva nivån syftar insatserna till att förhindra en negativ utveckling och riktas mot grupper som riskerar att utveckla problem. Även vissa insatser till enskilda som anses vara i riskzonen för att utveckla problem kan återfinnas på den selektiva nivån, till exempel inom ramen för tidiga och samordnade insatser (TSI) [17].

⁴¹ *Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag*. Slutbetänkande av utredningen framtidens socialtjänst. SOU (2020:47) s. 371

Högst upp i pyramiden är insatser som riktar sig till individer som har uppmärksammade problem och komplexa behov. I det förebyggande arbetet har individer på den här nivån ofta redan kontakt med socialtjänsten.⁴²

Det finns inga skarpa gränser mellan de olika nivåerna, och de påverkar varandra på så sätt att en stark universell nivå kan avlasta den selektiva nivån, likväl som en fungerande selektiv nivå kan avlasta den indikerade nivån.

Socialt fältarbete återfinns på – och rör sig mellan – de tre nivåerna. Genom att arbeta brett uppsökande i hela ungdomsgruppen kan fältarbetaren se vilka generella behov som finns för att till exempel fånga upp barn och unga i risk och bidra till att skapa trygga miljöer för dem. Dessutom möter fältarbetaren barn och unga som riskerar att utvecklas ogynnsamt och behöver kunna identifiera de specifika behov målgruppen har. Aktiviteter på en nivå kan även ha som syfte att identifiera behov eller insatser på en annan nivå [18].

Samverkan i förebyggande arbete

När det är lämpligt ska socialnämnden i den uppsökande verksamheten samverka med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar.⁴³ I frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa finns ett krav på att socialnämnden ska samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs.⁴⁴ Socialnämnden har ett huvudansvar för att samverkan kommer till stånd och har således en samordnande och pådrivande roll för att barns och ungas behov ska kunna tillgodoses.⁴⁵

Utredningen En hållbar socialtjänst (SOU 2020:47) betonar att samverkan mellan olika samhällssektorer och olika aktörer ofta är en förutsättning för att förebygga behov av stöd och hjälp och hitta lösningar på sociala problem. En fungerande samverkan i det förebyggande arbetet kan bidra till ökad effektivitet och insatser som kommer till stånd tidigare än de annars hade gjort. Det kan också höja kvaliteten och träffsäkerheten när kompetenser från olika professioner, discipliner och kunskapsområden tas tillvara.⁴⁶

Samverkan i brottsförebyggande arbete

Samverkan i specifikt brottsförebyggande syfte innebär att parterna tillför sina ”specifika resurser, kompetenser och kunskaper för att tillsammans minska sannolikheten för brott och reducera brottslighetens skadeverkningar” [19].

Informationsdelning i samverkan

Vid samverkan i det sociala fältarbetet kan det finnas behov av att dela information som innehåller uppgifter om enskildas personliga förhållanden. Sekretessregleringen innehåller särskilda sekretessbrytande regler som möjliggör att myndigheter kan lämna ut uppgifter om enskilda i vissa fall.⁴⁷ Vid samverkan mellan olika myndigheter är det därför av betydelse att ha klart för sig vilka sekretessbestämmelser som gäller inom den egna verksamheten

⁴² SOU (2020:47) s. 371

⁴³ Se 3 kap. 4 § SoL.

⁴⁴ Se 5 kap. 1a § SoL.

⁴⁵ Prop. 2012/13:10 s. 95.

⁴⁶ SOU (2020:47) s. 373f

⁴⁷ Se t.ex. 10 kap. och 26 kap. 8-10 §§ offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL.

och, om det blir aktuellt att lämna ut en sekretessbelagd uppgift till en annan myndighet, vilket lagstöd som finns för att göra det.

Risk- och skyddsfaktorer i förebyggande arbete

Uppväxtvillkor, sociala miljöer och samhälleliga sammanhang innehåller ofta risk- och skyddsfaktorer som både kan bidra till och motverka vissa beteenden och sociala problem. Risk- och skyddsfaktorer är egenskaper, händelser, förhållanden eller processer som ökar respektive minskar sannolikheten eller risken för ett visst utfall [20, 21].

Forskning om socialt förebyggande arbete visar att risk- och skyddsfaktorer huvudsakligen är desamma för flera olika sociala problem som missbruk, brottslighet och psykisk ohälsa. Kunskaper om risk- och skyddsfaktorer är därför viktiga i socialt förebyggande arbete. Det gäller risk- och skyddsfaktorer på individnivå (t.ex. egenskaper och beteenden), familjenivå (t.ex. relationer och föräldrars egna problem), bland kamrater, lärare och andra (t.ex. attityder och relationer) och i närsamhället, liksom risk- och skyddsfaktorer i samhällets struktur, funktion och normer (t.ex. tillgång till förebyggande insatser från samhällets sida för unga i riskzonen) [20-22]. Sambanden är dock sällan direkta utan samvarierar ofta, vilket gör det viktigt att arbeta på flera nivåer och med flera faktorer samtidigt för att få större förebyggande effekt [23].

För fältarbetare fungerar risk- och skyddsfaktorer även som ett sätt att bedöma hur situationen i ungdomsmiljöer i närsamhället ser ut och fånga upp signaler om förändring, nya trender och tendenser. Tidigare studier har bland annat identifierat att arbetet med risk- och skyddsfaktorer kan vara till nytta för att planera för hur ett fortsatt arbete i ett område kan struktureras [15].

Tidig upptäckt av sociala problem genom fältarbete i offentliga miljöer

Fältarbetet ses av Ander et.al. i *Möten i mellanrummen* [12] som ett arbetsätt för att förebygga sociala problem bland barn och unga. Arbete med barn och unga som målgrupp i miljöer där målgruppen befinner sig kan kopplas till sociala problem på flera sätt. För det första är ungdomstiden den period då många tillsammans med kamrater börjar skaffa sig erfarenhet av droger, alkohol och sex. Det är också en period i livet då en del unga personer begår många brott. Därtill är vissa miljöer också samlingsplatser för barn och unga med en social problematik [6].

Socialt fältarbete riktat till barn och unga kopplas ofta till överordnade mål om förebyggande arbete med tidig upptäckt av barn och unga i risk för en ogynnsam utveckling eller andra sociala problem. Det sociala fältarbetet handlar om att de individer eller grupper av individer som identifieras vara i risk för att utveckla sociala problem tidigt kan få stöd eller andra insatser för att möta dessa problem [24]. Samtidigt möter fältarbetare även barn och unga som redan har utvecklat sociala problem. Där kan fältarbetet vara en hjälp i arbetet att uppmärksamma individens hela livssituation [25].

Fältarbetare arbetar på andras arenor

Enligt forskning är en av de tydligaste skiljelinjerna mellan fältarbetare och andra ungdomsarbetare att fältarbetare söker upp målgruppen på arenor de själva inte organiserar eller kontrollerar [26, 27]. Fältarbetare är inte bundna till en särskild plats, ett kontor eller utrymme. De tar aktivt initiativ till kontakt med barn och unga i andra sammanhang och vid andra tider än vad till exempel socialsekreteraren, läraren eller fritidsledaren gör [25, 28, 29]. I det uppsökande arbetet på kvällar och helger är fältarbetarna ofta de enda kommunalt anställda som arbetar i utemiljöerna. De kan därför betraktas som socialförvaltningens ögon och öron i dessa miljöer [25].

Kunskap om var målgruppen uppehåller sig och hur situationen kring missbruk, kriminalitet och psykisk ohälsa i olika ungdomsgrupper och geografiska områden ser ut, är exempel på viktig kunskap för fältarbetare. Det är också kunskap som förändras och som behöver hållas uppdaterad genom närvaro i de olika miljöer och på arenor där barn och unga befinner sig [24]. Genom sitt arbete har fältarbetare möjlighet att få kännedom om unga på olika arenor som få andra yrkesgrupper har tillgång till [9].

En definition av uppsökande socialt arbete

Inom socialt arbete har uppsökande arbete i liten utsträckning fått utrymme som generellt metodbegrepp i litteraturen [27]. Uppsökande verksamhet har snarare behandlats kontextbundet och i relation till olika sociala problem (missbruk, hemlöshet, prostitution, kriminalitet) än som en metod i sig [26, 27]. Ofta förekommer beskrivningar av olika beståndsdelar som kan känneteckna det uppsökande arbetet, snarare än att definiera själva begreppet [26].

Med stöd av svensk och internationell forskning har Andersson (2010) [26] formulerat en definition av uppsökande arbete, oavsett vilken målgrupp som står i fokus för det uppsökande arbetet:

Uppsökande arbete är en kontaktskapande och resursförmedlande social verksamhet som riktas till grupper, vilka ofta är svåra att nå med andra medel och som behöver ges stöd på ett lättillgängligt sätt i miljöer och sammanhang, vilka uppsökaren själv inte organiserar eller kontrollerar.

Enligt Andersson syftar det uppsökande arbetet inte i första hand till att lösa sociala problem bland individer eller grupper. Snarare möjliggör uppsökande arbete att skapa kontakter som i sin tur utvecklar förutsättningar för att erbjuda målgruppen stöd till socialt förändrande insatser. Sådana insatser organiseras ibland av uppsökarna själva och ibland genom att länka individerna till andra verksamheter [26].

RIF:s definition av socialt fältarbete

I slutet av 1980-talet utarbetade RIF en definition som beskriver det professionella sociala fältarbetet i fyra punkter. Definitionen har på senare tid utvecklats med en femte punkt och lyder idag:

- ”Fältarbetets grund är uppsökande och förebyggande arbete i offentliga ungdomsmiljöer.

- Fältarbete bygger på frivillighet, förtroende och respekt för ungdomars integritet.
- Fältarbete utgår från ungdomarnas behov och inriktas på att frigöra deras egna resurser.
- Fältarbete är professionellt socialt arbete som bedrivs kontinuerligt i ett långsiktigt perspektiv.
- Det som är unikt för fältarbete och en förutsättning för arbetsmetoden är att den har sin förankring i fältet vilket innebär att de analyser och insatser som genomförs utgår från det uppsökande arbetet. Om fältarbetaren av någon anledning upphör att kontinuerligt vistas i offentliga ungdomsmiljöer eller enbart utför någon av delarna kan dennes arbete inte längre definieras som fältarbete enligt RIFs definition. Det är framförallt förankringen i offentliga ungdomsmiljöer som skiljer fältarbetet från annat ungdoms- och socialt arbete” [18].

Fyra kärnuppgifter i socialt fältarbete

Trots att det på många sätt finns lokala variationer i det sociala fältarbetet, finns även likheter. I norsk metodlitteratur har ett antal kärnuppgifter i fältarbetet identifierats och åskådliggjorts i en modell [9]. Även RIF har beskrivit några huvudsakliga moment i socialt fältarbete [18]. Här nedan beskrivs fyra kärnuppgifter i socialt fältarbete med utgångspunkt i dessa två källor.

Uppsökande arbete sker i lokala miljöer där fältarbetare knyter kontakter och skapar relationer till individer och grupper av barn och unga. I det uppsökande arbetet får fältarbetaren kunskap om målgruppen, deras situation och tendenser och aktuella fenomen i miljöer där barn och unga befinner sig.

Genom *kartläggning och analys* identifieras behov av stöd och insatser kontinuerligt. Behoven kan finnas hos enskilda individer, grupper av barn och unga eller i på annat sätt i de miljöer där fältarbetet sker. I socialt fältarbete är en viktig del att följa upp och agera utifrån de behov som identifierats. RIF betonar här att fältarbetaren behöver en bred teoretisk grund att stå på för att kunna göra relevanta bedömningar och val av insatser.

Vidare följer ett *socialt förebyggande arbete* med insatser för att stötta, motivera och bidra till social förändring. Arbetet utförs mer eller mindre strukturerat, på olika sätt och på olika nivåer, till exempel genom att informera, att länka individer till stöd och hjälp som genomförs av andra eller att fältverksamheterna själva utför insatser. I det förebyggande arbetet är samverkan med andra så som socialtjänstens myndighetsutövning, öppenvård, skola, polis och fritidsverksamheter centralt.

Den fjärde kärnuppgiften är *dokumentation, uppföljning och kunskapsförmedling*. Den handlar om att dokumentera och följa upp den egna verksamheten och observationer i de miljöer där verksamheten bedrivs, dels för att beskriva verksamhetens innehåll och dels för att kunna följa och utveckla verksamheten över tid. Dokumentationen möjliggör att lyfta frågor om barns och ungas livsvillkor och förmedla observationer och kunskaper från fältet vidare i relevanta samverkansnätverk och till beslutsfattare [9, 18].

Fältarbete i kommunal regi

Det här kapitlet redogör för förekomst och omfattning av socialt fältarbete i kommunal regi och innehåller följande avsnitt:

- Förekomst av sociala fältverksamheter i kommunerna
- Fältarbetarnas bakgrund och en uppskattning av hur många de är
- Organisering och finansiering av fältarbetet
- Fältverksamheternas uppdrag och syfte
- Förändring av sociala fältverksamheter över tid

Kapitlet bygger till största del på resultat från enkätstudien samt på dokument om verksamheterna som intervjuade fältverksamheter har skickat in till Socialstyrelsen. Detta underlag har kompletterats med information från intervjuer och gruppdiskussioner med fältarbetare och deras chefer.

Avslutningsvis återfinns några andra exempel på uppsökande arbete riktat till barn och unga i kommunerna, än sådant socialt fältarbete som ingår i kartläggningens definition. Dessa exempel är hämtade från svaren på en enkätfråga om förekomsten av andra verksamheter eller sätt att organisera eller bedriva uppsökande arbete i kommunerna.

Fältverksamheter är vanligast i stora kommuner

Totalt finns sociala fältverksamheter i knappt 60 procent av de kommuner som besvarat enkäten.⁴⁸ Resultatet belyser förekomsten av fältverksamheter i juni 2021. Av tabell 2 framgår att ju större kommun, desto högre andel har en social fältverksamhet.

Tabell 2. Förekomst av sociala fältverksamheter, utifrån kommunstorlek

Kommuner med minst en social fältverksamhet. Andel i procent. (n=240)

Kommunstorlek	Andel kommuner med social fältverksamhet (%)
<15 000	37
15 000–29 999	55
30 000–69 999	81
≥70 000	88
Totalt	59

Källa: Socialstyrelsens enkätundersökning *Kartläggning av kommunernas sociala fältarbete*

Bland totalt 30 kommuner som har minst ett utsatt område och som har besvarat enkäten uppger 93 procent – alla utom två – att de har en social fältverksamhet. En av dessa två kommuner uppger därtill att de inom kort ska införa fältverksamhet.

I tabeller och figurer som nu följer är det svaren från dessa knappt 60 procent (141 kommuner) som presenteras, om inget annat anges.

⁴⁸ Enkätens avgränsningar beskrivs i avsnittet *Metoder och genomförande*. Enkäten återfinns i sin helhet i bilaga 1.

Anställda i fältverksamheterna

Fältarbetare går under många namn

I denna rapport används genomgående begreppet fältarbetare, i praktiken finns emellertid flera olika benämningar. Av enkätstudien framgår att fältsekreterare eller fältassistent är vanligast. Omkring var tredje kommun – en större andel små kommuner än stora – uppger att fältarbetarna benämns på något annat sätt, exempelvis ungdomsstödare, förebyggare eller ungdomskonsulent. Andra exempel är uppsökande socialsekreterare eller fritidsledare med fältuppdrag.

Några kommuner uppger att det inom en och samma fältverksamhet kan finnas anställda som har olika benämningar så som en fältsekreterare och en fältassistent. Även formell titel och dagligt tal kan skilja sig åt. En del kommuner använder till exempel socialsekreterare vid rekrytering, men kallar de anställda för fältarbetare i dagligt tal.

En uppskattning av antalet fältarbetare

Utifrån enkätsvaren har Socialstyrelsen gjort uppskattningen att det finns omkring 700 kommunalt anställda fältarbetare⁴⁹ som har som sin uttalade och huvudsakliga arbetsuppgift att bedriva socialt fältarbete med inriktning på barn och unga i sociala fältverksamheter runt om i landet.

Enligt enkätstudien är fler kvinnor än män fältarbetare, oavsett kommunstorlek. Totalt är 58 procent kvinnor och 42 procent män.

Omkring 85 procent av fältarbetarna är heltidsanställda och 15 procent är anställda på deltid. Här finns dock skillnader mellan kommuner av olika storlek – ju större kommun desto högre andel heltidsanställda. I kommuner med färre än 15 000 invånare är andelen heltidsanställda i fältverksamheterna ungefär 60 procent, motsvarande andel i fältverksamheter i kommuner med fler än 70 000 invånare är 94 procent.

I genomsnitt arbetar fyra fältarbetare i varje fältverksamhet, ett antal som varierar från 2,5 personer i de minsta kommunerna till drygt 6,5 personer i de största kommunerna, se tabell 3.

Tabell 3. Fältarbetare i sociala fältverksamheter – omfattning och arbetstid, utifrån kommunstorlek

Antal fältarbetare, medelvärde. (n=141)

Kommunstorlek	Totalt	Heltid	Deltid
<15 000	2,5	1,5	1,0
15 000–29 999	2,6	2,1	0,5
30 000–69 999	4,3	3,8	0,5
≥70 000	6,6	6,2	0,4
Totalt	4,0	3,4	0,6

Källa: Socialstyrelsens enkätundersökning *Kartläggning av kommunernas sociala fältarbete*

⁴⁹ Socialstyrelsen har beräknat det totala antalet fältarbetare i riket utifrån inkomna enkätvar. Uppskattningen baseras på antalet anställda som har som sin uttalade och huvudsakliga arbetsuppgift att bedriva fältarbete med inriktning på barn och unga så som har definierats i enkäten (se bilaga 1). Antalet har sedan räknats upp för att ta höjd för svartsbortfall samt justerats utifrån att förekomsten av fältverksamhet skiljer sig i små och stora kommuner.

I fältverksamheter i kommuner med minst ett utsatt område arbetar i genomsnitt tre fler fältarbetare (7,6 anställda per fältverksamhet), jämfört med fältverksamheter i kommuner som inte har något utsatt område (4,7 anställda per fältverksamhet).⁵⁰

Många har socionomexamen

Den vanligast förekommande utbildningsbakgrunden bland fältarbetare är socionomexamen (42 procent), se tabell 4. En del kommuner beskriver i fritextsvar att de har krav på, eller planerar att införa krav på, socionomexamen vid nyrekrytering.

Andra beteendevetenskapliga högskoleutbildningar, inklusive socialpedagogexamen, är den näst vanligaste utbildningsbakgrunden.

Det är samtidigt vanligt att fältarbetare i verksamheter med flera anställda har olika utbildningsbakgrund – det är få fältverksamheter med fler än en anställd som uteslutande har socionomutbildad personal. Av såväl intervjuer som av enkätens fritextsvar framgår att det kan vara en fördel, då det skapar förutsättningar för tvärprofessionellt erfarenhetsutbyte och kunskapsutveckling inom arbetsgruppen.

Tabell 4. Fältarbetares utbildningsbakgrund

Andel i procent. (n=141)

Utbildningsbakgrund	Andel fältarbetare (%)
Socionomexamen	42
Socialpedagogexamen	12
Annan beteendevetenskaplig högskoleexamen	14
Fritidsledarutbildning	9
Annan eftergymnasial utbildning (inkl. enstaka kurser) 3 år eller längre	8
Annan eftergymnasial utbildning (inkl. enstaka kurser) kortare än 3 år	10
Ingen eftergymnasial utbildning	5

Källa: Socialstyrelsens enkätundersökning *Kartläggning av kommunernas sociala fältarbete*

Exempel på andra eftergymnasiala utbildningar som nämns i fritextsvaren är polis, personalvetare, behandlingsassistent och behandlingspedagog. Även kurser i konflikthantering och samtalsmetodik nämns.

Organisering och finansiering

Fältverksamhet oftast del av socialförvaltningen

Fältarbete kan organiseras på flera sätt. I enkätstudien är nästan åtta av tio fältverksamheter (78 procent) organiserade inom en socialförvaltning,⁵¹ varav den största delen har sin organisatoriska hemvist inom öppenvården, se tabell 5. Att en majoritet av fältverksamheterna är organiserade inom socialtjänsten återspeglas i kommuner oavsett befolkningsstorlek.

⁵⁰ Jämförelsen omfattar fältverksamheter i kommuner med 70 000 invånare eller fler.

⁵¹ Kommuner med flera fältverksamheter har i enkäten fått välja den verksamhet som bäst upplevts passa in på definitionen av socialt fältarbete som användes i enkäten, se bilaga 1. Definitionen speglar socialt fältarbete och kan därför fånga upp fältverksamheter som är organiserade under en socialförvaltning i högre utsträckning än uppsökande verksamheter i andra förvaltningar.

Av kommentarerna framgår att fältarbetet ibland organiseras inom en preventions- eller förebyggarenhet inom socialförvaltningen. Sådana exempel på organisering har främst lämnats av större kommuner.

Tabell 5. Organimatorisk tillhörighet

Andel fältverksamheter i procent. (n=141)

Förvaltning	Andel fältverksamheter (%)
Socialförvaltning:	
- Myndighetsutövning	7
- Öppenvård	54
- Annan	17
Kultur- och fritidsförvaltning (eller motsvarande)	10
Utbildningsförvaltning (eller motsvarande)	4
Central förvaltning, till exempel Kommunstyrelseförvaltning	2
Annan förvaltning eller organisering	6
Totalt	100

Källa: Socialstyrelsens enkätundersökning *Kartläggning av kommunernas sociala fältarbete*

Enligt fritextsvaren förekommer även att fältverksamheter är organiserade inom en sektorsövergripande förvaltning som ansvarar för flera områden, exempelvis både socialtjänst och skola eller fritid. Bland svaren finns även exempel där fältverksamheten har sin organisatoriska hemvist och operativa ledning inom en förvaltning, men att den strategiska ledningen delas mellan förvaltningar.

Av enkäten, såväl som av intervjuer, framgår att flera fältverksamheter har erfarenhet av att ha flyttat mellan olika förvaltningar.

Finansiering sker ofta genom ordinarie budget

Det vanligaste är att kommunerna finansierar fältverksamhet genom förvaltningens ordinarie budget, se tabell 6.

Omkring var tionde fältverksamhet (11 procent) finansieras genom en kombination av ordinarie budget och tillfälliga medel från kommunen eller en extern part. En analys utifrån kommunstorlek visar att det är något vanligare att fältverksamheter i mindre kommuner har tillfällig finansiering samt att fältverksamheten samfinansieras mellan förvaltningar, jämfört med fältverksamheter i större kommuner.

Tabell 6. Finansiering av fältverksamheter

Andel fältverksamheter i procent. (n=141)

Finansiering	Andel fältverksamheter (%)
Ordinarie budget, en förvaltning	77
Ordinarie budget, samfinansiering mellan flera förvaltningar	6
Tillfällig finansiering, från kommunen (t.ex. projektmedel)	4
Tillfällig finansiering, från extern part (t.ex. projektmedel, statsbidrag)	2
Kombination av olika typer av finansiering	11
Totalt	100

Källa: Socialstyrelsens enkätundersökning *Kartläggning av kommunernas sociala fältarbete*

Några kommuner beskriver i fritextsvar att fältverksamheten inledningsvis finansierades via en tillfällig satsning och att finansieringen övergick till ordinarie budget i samband med att verksamheten permanentades.

Uppdrag och syfte

Uppdragsbeskrivningar för fältverksamheter

I uppdragsbeskrivningar för fältverksamheter som Socialstyrelsen tagit del av är vanliga formuleringar av fältverksamhetens uppdrag och syfte att arbetet ska vara uppsökande, förebyggande, främjande och relationsskapande. Gemensamt i beskrivningarna är också en betoning på att möta målgruppen i deras miljöer, att tidigt fånga upp unga som kan behöva stöd liksom att arbeta för att nå unga som vanligen inte fångas av andra verksamheter. Även formuleringar som att bryta en negativ utveckling, arbeta hälsofrämjande och främja goda uppväxtvillkor, liksom att slussa eller länka barn och unga vidare till stöd förekommer.

Om och i vilken utsträckning arbetsuppgifter som kartläggning eller samverkan ingår i uppdragsbeskrivningarna till fältverksamheterna varierar. I vissa uppdragsbeskrivningar ingår att verksamheten ska sprida kunskap till beslutsfattare eller arbeta med kartläggning, i andra fall omnämns inte den typen av kunskapsspridande uppdrag. Av intervjuer och gruppdiskussioner framgår att många fältverksamheter ändå arbetar med både kartläggning och samverkan, oavsett om det ingår i deras uppdragsbeskrivning eller inte.

I en del uppdragsbeskrivningar görs även avgränsningar av uppdraget på olika sätt. Det kan handla om uttalade gränser för fältverksamhetens arbete så som vilken preventionsnivå fältarbetet ska fokusera på eller när andra professioner ska kliva in. Det kan också handla om en fördelning av arbetsuppgifter mellan fältarbetare och andra professioner.

Rutiner vid hot om våld

Det förekommer att det finns rutiner vid hot och våld. Sådana rutiner innehåller bland annat principer om att alltid arbeta i par och att bära profilkläder, kontaktuppgifter och viktiga telefonnummer samt åtgärder eller punktlistor för agerande vid specifika situationer.

Syfte, inriktning och mål för arbetet

Även om fältverksamhetens övergripande uppdrag är relativt lika, kan syfte, mål och inriktning skilja sig åt. Det kan bland annat bero på aktuella trender och problem i områden där fältarbetet bedrivs. En fältarbetare beskriver sitt uppdrag såhär:

Det är tydligt vad vi ska göra – vi ska jobba uppsökande och förebyggande. Men det är ganska mycket i det som vi får forma själva utifrån vad vi ser, utifrån trender och vad vi möter. Det handlar om flexibilitet. Man kan inte jobba som man alltid gjort. Det handlar om att vara på tå om hur saker förändras. Uppifrån och ner till oss får vi bitar som politiken vill att vi ska arbeta med. Ramen är klar, men innehållet får vi tillsammans med nämnd och verksamhetschef ta fram.

I dokumenten som fältverksamheterna skickat in finns exempel på mål för verksamheterna och fältarbetet. Sådana målsättningar kan vara att kartlägga unga i riskzon, att nå ut till unga med kunskap om socialtjänsten och att arbeta för att unga ska ha en aktiv fritid med hälsofrämjande aktiviteter. Andra exempel på målformuleringar är att unga som kommer i kontakt med fältverksamheten ska få en förbättrad livssituation eller tillgång till stöd och hjälp liksom att fältverksamheten ska vara känd bland målgruppen.

Av dokumenten framgår att några fältverksamheter följer måluppfyllelsen genom indikatorer eller målnivåer.

Stockholms stad har sedan hösten 2021 en *Stockholmsstandard för socialt fältarbete*. Standarden ska fungera som ett ramverk för stadens fältverksamhet och innehåller bland annat uppdrag, mål, arbetsmetoder och kvalitetskriterier för olika delar av arbetet [30].

Fältarbete i storstäder

I några storstäder finns uppsökande arbete med barn och unga uppdelat i dels fältverksamheter som främst arbetar i skolor, närområden och bostadsområden i stadsdelarna och dels verksamheter som främst arbetar i stadens riskmiljöer i stadskärnan.

Även om det övergripande uppdraget för verksamheter i stadsdelarna och city är ungefär detsamma – att identifiera och stötta barn och unga i risk – framgår av såväl dokument som intervjuer att arbetssätt, samverkansaktörer och arenor skiljer sig åt. Cityverksamheterna kan även ha en samordnande roll i staden och ansvara för att sammankalla nätverk eller koordinera stadens fältverksamheter vid händelser och evenemang där barn och unga från hela staden träffas.⁵²

Fältverksamheter över tid

Många fältverksamheter har funnits länge

Fältverksamheters uppdrag, organisering och finansiering förändras ibland över tid. Samtidigt har en majoritet av fältverksamheterna (55 procent) haft nuvarande verksamhet och uppdrag i sju år eller längre, se tabell 7.

Det är vanligare att fältverksamheter har funnits i sju år eller längre i stora kommuner än i små. Dock kan exempelvis antalet anställda ha varierat under åren. Bland kommuner med fler än 70 000 invånare är fältverksamheterna ofta väl etablerade, 87 procent av dessa största kommuner uppger att fältverksamheten har funnits i sju år eller längre. Bland dem återfinns också majoriteten av de kommuner som har minst ett utsatt område.

⁵² En närmare beskrivning av arbetet i citymiljöer återfinns i kapitlet om *Fältarbetets arenor*.

Tabell 7. Fältverksamheters tid med nuvarande verksamhet och uppdrag, utifrån kommunstorlek

Andel fältverksamheter i procent. (n=141)

Kommunstorlek	Nystartad, mindre än ett år	1-3 år	4-6 år	7 år eller längre	Vet ej
<15 000	11	31	29	23	6
15 000–29 999	16	16	23	42	3
30 000–69 999	5	21	8	66	0
≥70 000	3	5	5	87	0
Totalt	9	18	16	55	2

Källa: Socialstyrelsens enkätundersökning *Kartläggning av kommunernas sociala fältarbete*

I kommuner där fältverksamheten funnits i sin nuvarande form under kortare tid än 3 år har det i vissa fall funnits liknande verksamheter tidigare som har avvecklats eller organiserats om. Till exempel om verksamheten varit del av mer eller mindre tillfälliga initiativ eller uppdrag.

Kommuners motiv till att starta fältverksamhet

Kommuner som saknar en social fältverksamhet men som har beslutat att införa det⁵³, samt kommuner som har en nystartad fältverksamhet⁵⁴, har i enkäten fått beskriva bakgrunden till att fältverksamhet ska eller har införts.

I omkring hälften av svaren anges att verksamheten tillkommit mot bakgrund av aktuella händelser eller oro för en viss utveckling. Det rör bland annat ökade problem med ungdomsgång och ungdomskriminalitet, problem omkring motorburen ungdom, alkohol- eller drogmissbruk och våld, skjutningar och skadegörelse.

Det ges även exempel på att fältverksamheten har koppling till större satsningar eller utvecklingsarbeten i kommunen, så som arbete kring barn som inte fullföljer sin skolgång eller kommunövergripande mål om bättre hälsa hos kommuninvånarna, med satsningar som rör flera verksamheter. Verksamheten kan också införas som en del i kommunens brottsförebyggande eller trygghetsskapande arbete.

Flera kommuner beskriver att syftet med att införa fältverksamhet är att nå ut till unga, erbjuda stöd på fler arenor, stötta unga i att göra positiva livsval, bidra till en trygg ungdomstillvaro och göra socialtjänsten mer tillgänglig.

Kommuner som lagt ner fältverksamheten

Omkring en fjärdedel av kommunerna som inte har någon social fältverksamhet anger att det tidigare har funnits en sådan. Av dessa kommuner återfinns drygt hälften i kommuner med färre än 15 000 invånare.

De vanligaste orsakerna till att lägga ner verksamheten är avsaknad av resurser eller finansiering (39 procent) samt omorganisering eller att verksamheten har fått ett annat uppdrag eller inriktning (39 procent). Drygt 20 procent svarar att verksamheten inte uppnådde förväntade mål och resultat, se tabell 8.

⁵³ Två procent (totalt fem) av kommunerna som svarat på enkäten uppgav att fältverksamhet inte fanns vid tidpunkten för enkäten men att det fanns beslut om att införa sådan verksamhet.

⁵⁴ Nio procent (totalt tolv) av kommunerna med fältverksamhet uppgav att fältverksamheten funnits mindre än ett år.

Tabell 8. Orsaker till att fältverksamheter lagts ner

Det var möjligt att ange flera svarsalternativ. Andel fältverksamheter i procent. (n=18)

Orsak	Andel fältverksamheter (%)
Det saknades resurser/finansiering	39
Omorganisering/verksamheten fick ett annat uppdrag/inriktning	39
Arbetet uppnådde inte förväntade mål/resultat	22
Anställda i funktionen behövdes i andra verksamheter	11
Det saknades stöd för arbetet	6
Andra funktioner/verksamheter ersatte arbetet	0
Vet ej	28

Källa: Socialstyrelsens enkätundersökning *Kartläggning av kommunernas sociala fältarbete*

Några av de minsta kommunerna kommenterar, utöver anledningarna ovan, att resurserna bedömdes komma till bättre användning i andra verksamheter eller att det inte fanns några ”unga på stan” att arbeta med.

Annat uppsökande arbete riktat till barn och unga

Det förekommer att det även finns andra sociala verksamheter i kommunen som arbetar uppsökande mot målgruppen barn och unga.⁵⁵ Detta gäller både i kommuner som har och i kommuner som inte har en fältverksamhet enligt definitionen i enkäten.

Enkätresultatet visar att andra uppsökande verksamheter i högre utsträckning finns i de största kommunerna (med fler än 70 000 invånare) än i mindre kommuner (79 procent att jämföra med 43-57 procent i övriga kommuner).

Kommunerna fick möjlighet att beskriva dessa andra uppsökande verksamheter i fritext, vilket redovisas nedan.

Uppsökande arbete med barn och unga i andra kommunala verksamheter

Vid sidan om socialt fältarbete som bedrivs i fältverksamheter förekommer uppsökande arbete med barn och unga inom andra kommunala verksamheter, både i ordinarie verksamhet och i projektform.

I skolor arbetar till exempel ungdomscoacher eller skolsocionomer riktat mot en specifik målgrupp, exempelvis individer med hög skolfrånvaro eller som är i behov av extra stöd. Inom fritidssektorn finns exempel där mobila fritidsledare med fritidsgården som utgångspunkt arbetar uppsökande för att nå ut till barn och unga utan fritidssysselsättning.

En del kommuner nämner annan uppsökande verksamhet mot olika specifika målgrupper inom ramen för socialtjänstens öppenvård. Några lyfter exempelvis familjecentraler som arbetar förebyggande och uppsökande mot yngre barn. Det förekommer också att samma enhet som fältverksamheten tillhör bedriver uppsökande arbete riktat mot en målgrupp med ett specifikt problem, exempelvis unga vuxna utan sysselsättning.

⁵⁵ Se enkätfråga 19, bilaga 1.

Civilsamhällets uppsökande arbete

I många kommentarer nämns också civilsamhällets roll i det uppsökande arbetet. I kommunerna finns exempel där avtal skrivits med ideella föreningar om vuxennärvaro på olika platser mot en viss ersättning. Det finns också exempel på att organisationer och trossamfund bedriver uppsökande arbete, som exempel nämns nattvandrare och föräldravandring, samt trygghetsvårdar som riktar sig till en större allmänhet.

Fältarbete vid vissa tillfällen

Det finns också exempel där anställda från en eller flera förvaltningar i kommunen arbetar uppsökande men inte har det som sin uttalade eller huvudsakliga arbetsuppgift. Istället utgör fältarbetet en mer eller mindre kontinuerlig del i ett annat ordinarie arbete. Fältarbetet bedrivs då under delar av året, vissa helger eller vid olika evenemang. Det kan också bedrivas mot en viss identifierad problematik, ett exempel som nämns är kring motorburen ungdom, eller som avgränsade insatser kring platser som upplevts otrygga.

Även kommuner som har en social fältverksamhet beskriver att de ibland förstärker verksamheten med personal från andra delar av kommunen eller att den utförs tillsammans med andra aktörer så som polis eller ideella verksamheter vid större evenemang eller särskilda högriskhelger.

Fältarbetets målgrupp

I det här kapitlet beskrivs målgruppen för socialt fältarbete närmare.

En redogörelse för målgruppens ålder inleder kapitlet. Därefter presenteras hur fältarbetare och deras chefer på olika sätt beskriver och reflekterar omkring målgruppen.

Det här kapitlet bygger dels på resultat från enkäten, dels på intervjuer och gruppdiskussioner med fältarbetare och deras chefer.

Målgruppens ålder

Målgruppens ålder varierar något mellan olika fältverksamheter. Av enkätresultatet framgår att fältverksamheternas huvudsakliga målgrupp är från 12 år upp till 18 år, men den kan vara både äldre och yngre (se tabell 9).

Tabell 9. Ålder för fältverksamheternas huvudsakliga målgrupp

Lägsta och högsta angivna ålder samt typvärde* för de barn och unga som utgör fältverksamhetens huvudsakliga målgrupp. (n=141)

Start-/slutålder	Lägsta angivna	Högsta angivna	Typvärde
Startålder	9 år eller yngre	13 år	12 år
Slutålder	12 år	25 år	18 år

*Det vanligast förekommande värdet i enkätsvaren.

Källa: Socialstyrelsens enkätundersökning *Kartläggning av kommunernas sociala fältarbete*

I drygt tre av fyra fältverksamheter inkluderar målgruppen barn som är 12 år eller yngre. Totalt anger 16 procent att barn som är 9 år eller yngre ingår i den huvudsakliga målgruppen.

I tre av fem fältverksamheter inkluderar målgruppen unga som är 19 år eller äldre.

Av både enkätens fritextsvar och intervjuer framgår att det inte alltid finns någon strikt åldersgräns, utan att fältarbetet utgår från behoven hos dem de möter. Även om många fältverksamheter arbetar mot barn och unga i flera olika åldrar framgår av kommentarer att det ofta är större fokus på vissa åldersgrupper, vanligen barn i högstadietåldern.

Fältarbetares beskrivning av målgruppen

I intervjuer och gruppdiskussioner beskrivs målgruppen på två huvudsakliga sätt. En del fältverksamheter betraktar alla barn och unga inom ett visst åldersspann som sin målgrupp. I intervjuerna uttrycks det som att fältarbetarna ska finnas till för alla ungdomar i kommunen. För att identifiera ungdomar att arbeta vidare med är det viktigt att göra fältverksamheten känd bland alla, resonerar de.

Andra fältverksamheter beskriver att de arbetar mer fokuserat på barn och unga i risk för en ogynnsam utveckling. Det finns flera anledningar till detta, exempelvis politiska inriktningsbeslut eller att verksamheten har avgränsat arbetet genom prioritering av områden, miljöer och platser där arbetet sker.

Detta framkommer även av avgränsningar som återfinns i uppdragsbeskrivningar för vissa fältverksamheter.

Gemensamt för intervjuade fältverksamheter är att de arbetar uppsökande och relationsskapande med barn och unga som är eller riskerar att hamna i riskzonen för en ogynnsam utveckling och som andra verksamheter kan ha svårt att nå. En fältarbetare beskriver målgruppen de vill nå såhär:

Det är viktigt att se att det finns ungdomar som inte väljer att knacka på hos kurator, ringa till Bris eller söker stödet aktivt. Det måste då finnas människor som aktivt frågar dem hur de mår. Skolkar man mycket kan inte läraren vara den personen och familjen kanske inte ser.

Allt från vanliga tonårsbekymmer till kriminalitet

Fältarbetare möter allt från kärleksbekymmer, ensamhet, mobbning, skolfrånvaro samt frågor om identitet och sexualitet, till våld i nära relationer, missbruk, kriminalitet däribland drogförsäljning, psykisk ohälsa, suicidprevention och hedersproblematik. Att fältarbete berör en stor variation av ämnen och frågor framgår av både intervjuer och enkätens fritextsvar.

Fältarbetare i utsatta områden nämner även att de möter individer i miljöer av våldsbejakande extremism och avhoppare från kriminella gäng.

Flera fältverksamheter har rutiner eller lokala handlingsplaner som rör vissa frågor, exempelvis alkohol och droger eller suicid.

Fältarbetare har svårare att nå vissa barn och unga

Beroende på var och när arbetet sker, samt problematik och individens egen uppfattning av behov av stöd, är målgruppen olika mottagliga för kontakt, enligt fältarbetare. En hjälpsökande ungdom är lättare att lära känna och hitta sätt att stötta än en ungdom med kriminell livsstil eller som av annan orsak inte önskar kontakt och försöker undvika fältarbetarna, menar intervjupersonerna. Flera fältverksamheter betonar att de inte i första hand arbetar med barn och unga som redan är kriminella eller med redan befintlig missbruksproblematik, utan att de fokuserar på att så tidigt som möjligt fånga upp dem som visar tecken på en ogynnsam utveckling.

Vissa fältverksamheter i utsatta områden beskriver att de upplever att äldre kriminella i området ibland förbjuder de yngre att ha kontakt med fältarbetarna, till exempel att de yngre inte tillåts vara med på anordnade aktiviteter. Här framhålls vikten av att inte utsätta de unga för risk för hot eller våld samtidigt som fältarbetarna behöver visa uthållighet för att kunna arbeta med dem som vill och har behov av att ha kontakt.

En annan grupp som beskrivs som svår att nå är de som i intervjuerna benämns som hemmasittare. Det är barn med hög skolfrånvaro som fältarbetarna varken möter i skolan eller på andra arenor där de arbetar uppsökande.

Barn och unga i familjer med hög socioekonomisk standard och flickor är andra grupper som av vissa beskrivs som svåra att nå i vissa av de offentliga miljöer där de arbetar. Då de inte möter dessa grupper på fritidsgårdar, i centrum eller i bostadsområden är det svårt att veta hur deras behov ser ut. En fältarbetare som arbetar i en stadsdel med både utsatta områden och villakvarter berättar:

Rätten till det offentliga rummet ser olika ut, det som är svårt för oss är de som inte syns, då är det också svårt att veta hur man ska nå dem. Vi vill att man ska kunna kontakta oss om man behöver en vuxen, men vi ska inte fylla behov som inte finns. Skolan är bra för där finns alla, men sen är det främst killar i det offentliga rummet och de tider och dagar vi jobbar.

Barn och unga som lever i en hederskontext är ytterligare en grupp som några fältverksamheter nämner som svåra att nå.

Önskemål att arbeta från tidigare åldrar

Av studien framgår att många fältarbetare möter barn i lägre åldrar som är i riskzon eller som redan har utvecklat sociala problem. Det handlar exempelvis om barn som rekryterarnas till drogförsäljning eller gängmiljöer och barn som lever i en hederskontext.

Ju tidigare i ålder fältarbetare kan möta och börja arbeta med barnen, desto bättre blir förutsättningarna för att skapa relationer som kan underlätta och avdramatisera kontakt och förändringsarbete också när barnen blir äldre, är något som flera fältarbetare återkommer till i samtalen.

Både i intervjuer och enkätens fritextsvar framkommer önskemål om att arbeta mot yngre målgrupper än vad verksamheten gör idag. Flera fältverksamheter anser att det skulle vara möjligt att arbeta med frågor som rör exempelvis normer och relationer på sociala medier i låg- och mellanstadiet, men också att vara närvarande under raster och i miljöer där barn i dessa åldrar rör sig på sin fritid.

Det finns även beskrivningar av att det över tid har skett en förflyttning i arbetet mot yngre målgrupper, från att fältverksamheter tidigare främst arbetade med barn och unga i högstadie- och gymnasieåldern, till att arbetet idag främst riktas mot barn och unga i mellanstadie- och högstadieåldern.

I många verksamheter är kontakter med – och stöd till – föräldrar och vårdnadshavare på olika sätt del av arbetet. Hur arbetet ser ut varierar dock.⁵⁶ Några fältarbetare betonar att ett ökat fokus på de yngre barnen behöver ske parallellt med att större vikt läggs vid att tidigt involvera föräldrar. Samtidigt uttrycker några chefer att arbetet med att involvera föräldrar skulle behöva utvecklas.

Barn och unga som fallit mellan stolarna

Parallellt med det tidigt förebyggande arbetet som fältarbetarna betonar, finns också berättelser i intervjumaterialet där fältverksamheten utgör en del av samhällets yttersta skyddsnät. Det handlar om möten med barn och unga som förlorat tilltron till samhället och myndigheter, som haft insatser från både hälso- och sjukvård och socialtjänst men som fortsatt har problem och stora behov av samhällets stöd och hjälp. Fältarbetet kan då handla om att finnas tillgänglig och närvarande för stöd och samtal och försöka skapa förtroende inte bara för fältverksamheten utan för hela välfärdssystemet.

⁵⁶ Se avsnitt *Förebyggande arbete på olika nivåer*

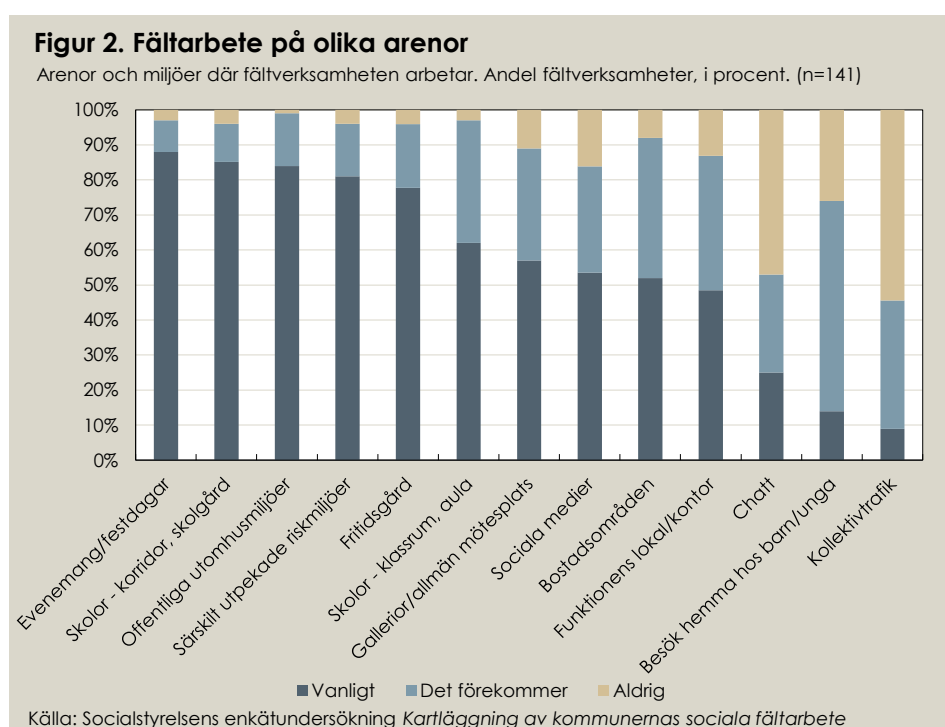
Några fältarbetare belyser att den här typen av relationer riskerar att bli svåra för dem. Dels för att det finns upplevelser av att det inte finns någon mer insats att hänvisa ungdomen till – personen har redan provat allt. Dels för att en fortsatt kontakt med ungdomen kan innebära att fältarbetaren gör ett arbete som egentligen ligger utanför sin kompetens och sitt mandat.

Fältarbetets arenor

Fokus i det här kapitlet är de arenor och ungdomsmiljöer där det sociala fältarbetet bedrivs. Kapitlet inleds med att presentera resultatet av enkätfrågan om på vilka arenor fältarbetet bedrivs. Därefter redogörs för fältarbetet på olika arenor, med utgångspunkt i fältarbetares beskrivning av var och hur de arbetar.

Arenor och miljöer

Enkätresultatet visar att uppsökande fältarbete sker såväl dagtid (i 94 procent av fältverksamheterna) som kvällstid och helger (96 procent). De arenor där flest fältverksamheter arbetar är offentliga utomhusmiljöer, olika evenemang, skolor, fritidsgårdar och särskilt utpekade riskmiljöer. Av figur 2 framgår på vilka arenor fältverksamheterna arbetar.

Utöver dessa arenor nämns i fritextsvar ytterligare exempel som bibliotek och sportarenor. Även samlingsplatser för motorburen ungdom, så som större parkeringsplatser och industrigator, nämns.

Av intervjuerna framgår att val av arenor ibland varierar beroende på tidpunkt. Till exempel kan arbete i utomhusmiljöer vara mindre relevant vintertid och arbete i skolmiljöer sker främst dagtid. Vidare kan arenor som är relevanta för uppsökande arbete utifrån den lokala kontexten och problembilden i en kommun vara mindre relevanta i en annan. Arenor så som fritidsgårdar eller särskilda riskmiljöer finns inte heller i alla kommuner.

Fältarbete på olika arenor

Nedan beskrivs fältarbetet på olika arenor, utifrån genomförda intervjuer. De siffror som presenteras nedan baseras på uppgifter i figur 2 ovan.

Skolor: lära känna eleverna och informera

Med undantag av verksamheter som uteslutande arbetar i citymiljöer, är skolan – främst högstadiet – en betydelsefull arena i det uppsökande och relationsskapande arbetet på dagtid. Drygt 95 procent av kommunerna uppger att det är vanligt eller att det förekommer att fältarbete bedrivs i skolmiljöer.

Arbetet på skolor innebär att fältarbetare är i korridorer, uppehållsrum och på skolgården för att träffa elever, skapa kontakter, ha samtal och hitta på något under rasten. Det är vanligt bland 86 procent av fältverksamheterna.

Att träffa barn och unga i skolan beskrivs som ett sätt att sprida information och öka kännedomen om fältverksamheten. Fältarbetare beskriver att skolan möjliggör att träffa även de barn och unga som inte besöker fritidsgårdar eller andra offentliga miljöer där arbetet bedrivs utanför skoltid.

Arbetet på skolor och de relationer fältarbetarna skapar till elever där, beskrivs av många intervjupersoner ligga till grund för det uppsökande arbetet på kvällar och helger. En fältarbetare beskriver:

Vi ska arbeta relationsskapande, det är så mycket mer än att vara en trygg person ute. Om vi ska göra ett bra jobb ute på kvällar och helger måste vi lägga grunden i skolor på dagtid, där vi träffar ungdomarna och de lär känna oss också. Vi har alltid prioriterat dagarbetet i skolorna för att knyta kontakter. /.../ Det är en missuppfattning att det händer jättemycket på kvällarna. Det är i skolan det händer: mobbning, utsatthet, otrygghet och där unga utsätts för brott. Det behövs fler vuxna som är ute hos ungdomarna även utanför lektionstid på skolorna.

Fältarbetet på skolor innebär också arbete i skolklasser. Arbete i klassrumsmiljö och aulor är vanligt förekommande bland 62 procent av fältverksamheterna. Ett exempel på sådant arbete är besök till alla kommunens klasser i en viss årskurs för att presentera fältverksamheten. Besöken kan innehålla enklare diskussions- och värderingsövningar.

Ibland görs klassbesöken tillsammans med andra verksamheter, så som socialtjänstens myndighetsutövning, fritidsgård, polis eller räddningstjänst. Sådana aktiviteter kan göras under ett gemensamt program eller tema, eller som del av elevernas introduktion vid terminsstart under exempelvis en halvdag.

Fältarbetare bjuds även in till föräldramöten och informationsmöten för att presentera sig och berätta om sin bild av ungdomssituationen i området.

I skolor förekommer också att fältarbetare är föreläsare eller utbildare vid enstaka tillfällen, i en föreläsningsserie eller som del av undervisningen över tid. Det rör ofta ämnen där de har hög trovärdighet och – utifrån sitt arbete ute bland ungdomar – aktuell kunskap om ungdomssituationen i området, som droger, normkritik, psykisk ohälsa, mobbning och utsatthet online.

Flera fältverksamheter lyfter det som en utmaning att föreläsningar och utbildning för elever i skolor kan ta en stor del av arbetstiden i anspråk.

Urval av skolor för ökad närvaro

En fältverksamhet som arbetar i ett utsatt område i en stadsdel berättar att de har provat sig fram med olika koncept i arbetet med skolorna i området.

De upplevde att skolorna var för många till antalet för att generera den önskvärda kontakten med eleverna när fältarbetarna gjorde besök på alla skolor i stadsdelen. Insikten ledde till att de satte upp ett antal kriterier för att välja ett färre antal skolor där fältarbetarna skulle öka sin närvaro. Ett sådant kriterium handlade om att komma närmare några personer som fältarbetarna hade identifierat i det uppsökande arbetet i området.

I de skolor som valdes ut upplevde fältarbetarna att möjligheterna att lära känna elever och fokusera på relationsskapande aktiviteter förbättrades.

Fritidsgårdar: häng med besökarna

Omkring 95 procent av fältverksamheterna uppger att det är vanligt eller att det förekommer att arbetet sker på fritidsgårdar.

Fritidsgårdens öppettider tar ofta vid när skolorna stänger. Vintertid, när färre rör sig utomhus, kan det vara den mest naturliga samlingsplatsen för de unga och därmed ett ställe där fältarbetarna vet att de kommer att träffa sin målgrupp. På fritidsgården kan fältarbetarna kika förbi, stanna kvar för samtal eller hitta på något med besökarna. Fältarbetarna kan också besöka fritidsgården för att de vill träffa en särskild ungdom som befinner sig där.

Fältverksamheter som arbetar mycket på fritidsgårdar beskriver att de också använder interaktiva metoder och övningar i arbetet på fritidsgården, på liknande sätt som i skolklasser.

Arbete i utemiljöer, på samlingsplatser och hotspots

I det uppsökande arbetet rör sig fältarbetarna mellan olika platser där unga befinner sig. Platserna kan vara parker, torg, lekplatser, idrottsplatser eller samlingsplatser för motorburen ungdom. De kan fokusera på utpekade riskmiljöer eller utöka närvaron i ett visst område under en period, exempelvis i syfte att få kontakt med en viss grupp ungdomar där eller för att störa narkotikaförsäljning eller annan brottslig verksamhet vid platsen.

Arbete i offentliga utomhusmiljöer och särskilt utpekade riskmiljöer är vanligt i drygt 80 procent av fältverksamheterna. Här framträder dock skillnader mellan fältverksamheter i kommuner av olika storlek. I medelstora och stora kommuner (mer än 30 000 invånare) uppger fler än nio av tio fältverksamheter att det är vanligt att arbeta i offentliga utomhusmiljöer. I de minsta kommunerna (med färre än 15 000 invånare) anger knappt sex av tio verksamheter att det är vanligt. Ett liknande mönster framträder avseende särskilt utpekade riskmiljöer.

Det uppsökande arbetet beskrivs i intervjuerna som ett långsiktigt arbete, men att det även förekommer att det blir mer akutstyrt, ofta på helgerna. Det kan innebära att fältarbetarna är ”ute och släcker bränder” och exempelvis hjälper berusade eller drogpåverkade ungdomar bara just där och då. Sådant arbete är sällan relationsskapande, menar några intervjupersoner, även om de ser att mötet med ungdomen kan ligga till grund för samtal med ungdomen om de möts vid ett senare tillfälle.

Hur betydelsefullt det uppsökande arbetet i utemiljöer upplevs varierar mellan fältverksamheterna. En fältverksamhet har noterat att de i det uppsökande arbetet utomhus mest möter killar. I den arbetsgruppen finns därför en diskussion om syftet med uppsökande arbetet i utemiljöerna, sett till deras uppdrag om att finnas till för alla ungdomar.

En fältverksamhet i en liten kommun berättar att de är ute på skolavslutningen och vid större ungdomsevenemang, i övrigt arbetar de främst på skola och fritidsgård. Deras erfarenhet är att ungdomarna i deras kommun inte befinner sig utomhus i särskilt stor utsträckning. Detta resonemang anknyter till enkätsvaren från några mindre kommuner som lagt ner sin fältverksamhet mot bakgrund av att fältarbetarna inte mötte några ungdomar ute.

En chef för en fältverksamhet beskriver arbetet i utemiljöer på kvällar och helger som ”det kanske minst viktiga fältarbetarna gör”, men att det är vad politiker och allmänhet betraktar som fältarbete. Intervjupersonen anser att fältarbetarnas relationer med de unga är primärt och menar att dessa relationer bygger på arbetet som sker i skolor.

Fältarbetare konstaterar att andra inte alltid förstår det uppsökande arbetet i utemiljöer och vad det innebär. De beskriver vikten av att vara flexibel och lyhörd med var de rör sig, samtidigt som det är viktigt att det finns ett syfte med varför de är på en plats och inte en annan, något som andra inte alltid kan se. En fältarbetare säger:

Ibland får vi höra att det kan se ut som ”ni går bara runt” eller ”ni går bara och grillar”. Men att vi går runt finns ju många syften med. Att den unga kan prata med en trygg vuxen, att vara öppen för olika samtalsämnen. Om ett år kommer ungdomen och minns vårt samtal och vill prata mer. Som fältare kanske det inte var något speciellt, men för ungdomen var det ett viktigt samtal vi hade. Det kan vara svårt för andra att se.

Evenemang och festdagar: vara trygga vuxna

Av enkäten framgår att det är mycket vanligt att fältverksamheter arbetar vid tillfällena då många barn och unga samlas för fest och gemenskap. Exempel är valborg, skolavslutningar och festivaler som Pride och Eid. Samtliga enkätrespondenter uppger att fältverksamheten arbetar vid evenemang och festdagar, undantaget de minsta kommunerna (med färre än 15 000 invånare) där 9 av 10 fältverksamheter arbetar vid sådana tillfällen.

I enkätsvaren framkommer att arbetet vid dessa tillfällen ofta utförs i samverkan med andra verksamheter, så som polis, socialtjänst, väktare, föräldragrupper och ideella organisationer. Några fältverksamheter beskriver i intervjuer att de har avgränsat sin medverkan till sådana evenemang som uttalat riktar sig till ungdomar och väljer bort arbete vid andra tillställningar.

Det förekommer att fältarbetare inte betraktar arbetet vid dessa tillfällen som socialt fältarbete. Vid evenemang kan de bidra med närvaro, trygghet och hjälp till de som behöver, vilket är uppgifter som andra vuxna likväl som fältarbetare kan utföra, resonerar de.

Bostadsområden: möta unga i deras närmiljö

Fältarbete kan bedrivas i bostadsområden och målgruppens närmiljöer. Det är vanligt förekommande i omkring hälften av fältverksamheterna (52 procent). Stora kommuner uppger detta i högre utsträckning än små.

I intervjuerna beskrivs bostadsområdet som arena för det uppsökande och relationsskapande arbetet främst av fältverksamheter som arbetar i socialt utsatta områden. Sådana områden kännetecknas av omfattande problematik med bland annat etnisk och ekonomisk segregation, hög arbetslöshet, låg utbildningsnivå, otrygghet, kriminella nätverk och höga ohälsotal [31]. Fältarbetare som arbetar i dessa områden beskriver att myndighetsförakt, brist på tillit och rädsla för socialtjänsten är något de behöver bemöta och förhålla sig till i arbetet. Deras bild är att ungdomar i dessa områden rör sig mer utomhus och mer sällan träffas hemma hos varandra, än i exempelvis mer välbärgade villakvarter.

God lokalkännedom och kontakter med nyckelpersoner och andra aktörer i lokalsamhället beskrivs som centralt för att få legitimitet och förtroende att kunna arbeta med målgruppen i områdena. Sådana nyckelpersoner kan vara fritidsledare, ledare inom idrotten och andra organisationer, föräldraföreningar, bostadsbolagens områdesvärdar, trossamfund, näringsidkare eller skolföreträdare.

Ett mervärde med fältarbete i bostadsområden vid tider när det inte är så många andra vuxna närvarande är, enligt intervjupersoner, att fler yrkesverksamma än polis och annan blåljuspersonal finns ute bland ungdomarna i dessa områden. Fältarbetare, deras chefer och även samverkansaktörer framhåller bland annat att mervärdet ligger i att fältarbetarna regelbundet och långsiktigt befinner sig i områdena i syfte att finnas till för barn och unga. Blåljuspersonal har å sin sida ett annat uppdrag och ska finnas för alla i området, menar de.

Samverkansaktörer så som områdespoliser och brottsförebyggande samordnare ser fältarbetare i områdena som ett sätt att öka tillgängligheten till både socialtjänsten och till andra delar av kommunen och offentlig service. De lyfter också att fältarbetarna kan fungera som andra professionellas ögon ute i området.

Bland de intervjuade fältverksamheterna, framför allt i mindre kommuner, finns samtidigt erfarenheter av att de inte möter barn och unga utomhus på kvällar och helger i någon större utsträckning.

Citymiljöer: individfokus i riskmiljöer

I storstädernas citymiljöer beskriver fältarbetarna att de ofta möter äldre ungdomar som har kommit längre i en utveckling mot en social problematik och som befinner sig i en mer utsatt position. Bara att befinna sig i en viss miljö efter ett visst klockslag eller mer regelbundet över tid är ett tecken på att allt inte står rätt till, menar de.

Både den här kartläggningen och tidigare studier visar att arbetet i citymiljöer har större individfokus och är mer inriktat på att motivera och hjälpa ungdomarna vidare ifrån dessa miljöer och vid behov länka till stöd i deras stadsdel, till skillnad från arbetet i stadsdelarna. I stadsdelarna tillskrivs arenorna för fältarbetet – så som bostadsområden, parker, gator och torg – en

annan betydelse då det också är målgruppens närmiljö och där de bor. Fältarbete i stadsdelarna har traditionellt varit mer grupporienterat [26, 30].

I Stockholm arbetar sedan några år tillbaka en filial till den uppsökande cityverksamheten i några av stadens utsatta områden. Av intervjuer framgår att det har varit en utmaning att applicera arbetssättet från citymiljön till filialens arbete i bostadsområden och andra riskmiljöer i stadsdelarna, bland annat för att det inte går att motivera eller hänvisa ungdomarna i områdena bort från platsen på samma sätt som i city. Ett stort arbete under filialens första tid har därför varit att utveckla arbetssätt och hitta sin roll för att komplettera andra fältverksamheter och aktörer som arbetar i området.

Uppsökande verksamheter i olika citymiljöer skiljer sig samtidigt i vissa avseenden. Bland annat lägger de olika vikt vid det relationsskapande arbetet med målgruppen och de samverkar i olika utsträckning med socialtjänstens myndighetsutövning, exempelvis genom att dela information om aktuella barn och unga.

En skillnad mellan uppsökande arbete i citymiljöer och andra fältverksamheter rör samverkan. Medan cityverksamheter främst samverkar med andra delar av socialtjänsten och polis, samverkar andra fältverksamheter i hög utsträckning även med aktörer som skola och fritidsgårdar.

Följa barn och unga hem och informera föräldrar

I intervjuer med fältverksamheter framgår att fältarbetare ibland följer eller skjutsar en ungdom hem och att det då förekommer att de stannar kvar en stund för att informera om vad som hänt och byta några ord med föräldrarna.

Enkätresultatet (figur 2 ovan) visar att sådana besök förekommer i 60 procent av fältverksamheterna och är vanligt i 14 procent. En analys utifrån kommunstorlek visar att det är vanligare i små kommuner än i stora.

Sociala medier: kontakter i målgruppens kanaler

Sociala medier är numera en betydelsefull plats där trender och attityder sprids, identiteter formeras och visas upp, inte minst bland barn och unga. Vid sidan om traditionella arenor för fältarbetet används sociala medier i fältarbete idag både för att sprida information och som arena för fältarbetet [29].

De intervjuade fältverksamheterna använder sociala medier till allt från att sporadiskt publicera information, till att använda som verktyg i det uppsökande arbetet. Fältarbetares närvaro på sociala medier beskrivs även som ett sätt att vara uppdaterad om ungdomsmiljöer och trender som når de unga.

Över 80 procent av fältverksamheterna i kartläggningen använder sociala medier i arbetet. Det är något vanligare bland fältverksamheter i kommuner med fler än 15 000 invånare än i de allra minsta kommunerna.

Sociala medier som informationskanal

I enkäten fanns en fråga om vilka sociala medier som används och i vilket syfte. Resultatet visar att Instagram följt av Facebook och Snapchat är vanligast.

Syftet är enligt enkätsvaren huvudsakligen att nå ut med information till målgruppen, föräldrar och samverkanspartners. I detta syfte används Instagram och Facebook för att informera om arbetet och hur man kommer i kontakt med fältarbetarna.

Flera andra sociala medier omnämns och en del fältverksamheter använder även skolplattformar för att nå ut med information.

Sociala medier för kontakt med enskilda barn och unga

Av enkäten framgår vidare att omkring hälften av fältverksamheterna som använder sociala medier har kontakt med enskilda barn och unga via sociala medier.

Vissa fältverksamheter är noga att säga till ungdomarna att de inte ska ta kontakt med fältarbetarna via sociala medier, medan andra uppmanar de unga att ta kontakt om de själva eller någon kompis mår dåligt. Verksamheter som aktivt använder sociala medier för att kommunicera med unga ser det även som ett sätt att skapa och upprätthålla kontakt med målgrupper de inte når i det uppsökande arbetet i offentliga miljöer.

Andra fältverksamheter beskriver att de fastnat i juridiska utmaningar kring hur exempelvis inkomna meddelanden kan hanteras, vilket gjort att de valt att inte använda sig av tekniken i den utsträckning de ser vore önskvärt.

Uppsökande arbete på sociala medier

Av intervjuerna framgår att variationerna är stora vad gäller uppsökande fältarbete via sociala medier. Det förekommer att fältverksamheter använder olika funktioner i sociala medier i ett uppsökande syfte. Andra fältverksamheter har medvetet valt att inte alls arbeta uppsökande i sociala medier. De beskriver att anledningen är gränsdragningsproblematik som de har mött kring etik och juridik. Ett exempel är när kontakten med en ungdom har avslutats och de får ny information om den ungdomen via sociala medier – information som kanske inte var avsedd för dem att få del av. Ett annat exempel är vid misstanke om att en ungdom de inte känner sedan tidigare far illa.

Chatt som bemannas av fältarbetare

Med utgångspunkt i ett politiskt inriktningsdokument om att arbeta uppsökande på internet, beskriver en intervjuad fältverksamhet att de har utvecklat en chattfunktion, som beskrivs i detta avsnitt. I chatten kan målgruppen skriva anonymt till fältarbetarna. Den bemannas av fältarbetarna två kvällar i veckan och finns tillgänglig via kommunens webbplats.

Fördelarna med fältverksamhetens chatt är enligt de intervjuade flera. De kan bli kontaktade av unga de annars inte mött på fältet, så som ungdomar med problematisk skolfrånvaro eller unga med psykisk ohälsa. Målgruppen skiljer sig på så sätt, menar intervjupersonerna, då de unga de möter ute på fältet är mer utåtagerande. Det är vanligt att de som skriver i chatten säger att det är första gången de berättar om sina problem för någon annan.

Chatten ses därför som ett sätt att kunna nå vissa ungdomsgrupper som många fältverksamheter beskriver som svåra att nå, och hjälpa dem att komma i kontakt med fältarbetarna och bli lotsade vidare.

En nackdel enligt de intervjuade är den varierande arbetsbelastningen med chatten som gör att det inte går att avvara en person som bara har ansvar för

chatten under ett arbetspass. De kvällar chatten kräver en stor arbetsinsats upplever personalen att mötena i det uppsökande arbetet i fält blir lidande då det inte går att både ha samtal igång på chatten och träffa ungdomar i det uppsökande fältarbetet i utemiljöer samtidigt.

En annan nackdel är att samtalen i chatten kan vara svåra och ge upphov till stor oro. Då chatten är anonym är det inte alltid fältarbetarna kan arbeta vidare med ungdomen eller göra en anmälan till socialtjänsten eftersom de inte vet vem ungdomen är.

Fältarbetets arbetssätt och arbetsuppgifter

Detta kapitel belyser arbetssätt och arbetsuppgifter i socialt fältarbete. Kapitlet innehåller följande delar:

- redogörelse för hur fältarbetare beskriver metoder, förhållningssätt och strategier i arbetet
- arbetsuppgifter som ingår i det sociala fältarbetet, dels utifrån enkätresultat, och dels utifrån intervjuade fältarbetares beskrivningar
- arbetet vid misstanke om att barn far illa.

Kapitlet belyser även den diskrepans som identifierats i intervjumaterialet mellan å ena sidan fältarbetares beskrivning av socialt fältarbete och å andra sidan fältarbetares upplevelser av akutstyrda och kontrollerande uppdrag som ibland läggs på fältverksamheter.

Kapitlet avslutas med en genomgång av forskning om målgruppens röster om fältarbete, samt samverkanspartners bild av fältarbetets betydelse för målgruppen.

Fältarbetares beskrivning av metoder och arbetssätt

I en workshop med fältarbetare frågade Socialstyrelsen vilka namngivna metoder de använder. En majoritet uppgav att de använder motiverande samtal (MI). Några nämnde i det här sammanhanget lågaffektivt bemötande.

Bland övriga svar på frågan framträder två olika bilder av metoder och arbetssätt inom fältarbetet. Dels, vilket utgör en mindre del av kommentarerna, ger fältarbetarna exempel på metoder som främst används inom andra delar av socialtjänsten, så som metoder för bedömning av behov och exempel på behandlande insatser. Bland de vanligaste namngivna metoderna återfinns Signs of Safety⁵⁷ och rePULSE⁵⁸. De nämner även namngivna föreläsningmaterial och verktyg, så som Machofabriken.

En majoritet av kommentarerna utgår emellertid från personliga egenskaper då fältarbetare skriver att val av metoder är upp till var och en och något som de anpassar utifrån varje situation. ”Man använder verktyg man själv har”, ”mycket är personlighetsdrag” och ”man använder mycket som inte är

⁵⁷ Signs of Safety är en modell för utredning och uppföljning i socialt barnavårdsarbete i avsikt att säkerställa barns säkerhet och skydd. (Källa: Östberg, F, Wiklund, S, Backlund, Å. Signs-of-Safety i praktiken. En studie om användning i Stockholms län. Elektronisk resurs. Tullinge: FoU Södertörn; 2018.)

⁵⁸ rePULSE syftar till att med hjälp av en strukturerad individuell samtalskontakt ge stöd och verktyg att hantera bristande impuls kontroll, alternativt alltför hög grad av kontroll, och utveckla sociala färdigheter. Användningsområdet för metoden har utvidgats med en version anpassad för att ge ett generellt preventivt stöd, för klassvis arbete inom grundskola och gymnasium. (Källa: Socialstyrelsen. Metodguiden, REPULSE. Hämtad 2021-11-22 från: <https://www.socialstyrelsen.se/utveckla-verksamhet/evidensbaserad-praktik/metodguiden/repulse/>)

evidens, som man själv kommit på”, är några exempel på svar på Socialstyrelsens fråga om hur fältarbetare väljer metoder och arbetssätt.

I en intervju säger en annan fältarbetare:

Vi är så beroende av oss själva som verktyget, vi är alltid på alla andras arenor. Vi befinner oss i offentligheten, där vi möter och jobbar med tillitsskapande och relationer.

Även tidigare forskning beskriver att fältarbetare snarare än att arbeta utifrån strukturerade metoder, betonar flexibilitet och personligt engagemang [27].

Deltagarna på workshopen bekräftar bilden av att fältarbetet i hög utsträckning utgår från personliga egenskaper och från verktyg de själva utformat eller fått genom erfarenhetsbaserad kunskap, snarare än från strukturerade metoder. Flest deltagare (48 procent) anser att de har mest nytta av personlig lämplighet i sitt dagliga arbete, följt av erfarenhetsbaserade kunskaper (43 procent) och formella kunskaper (8 procent).⁵⁹

I intervjuer framkommer även att fältarbetare ofta lär sig arbetet av mer erfarna kollegor som introducerar dem till arbetssätt och förhållningsregler. Forskning om uppsökande arbete bekräftar detta [26].

Förhållningssätt och arbete med delaktighet

Den sammantagna bilden från intervjuerna är att fältarbetare – samtidigt som de har svårt att konkret beskriva hur fältarbete utförs i praktiken – gärna berättar om hur de arbetar med förhållningssätt, bemötande och att lyssna in och motivera ungdomarna.

Några berättar också om vikten av att aldrig prata förbi eller ta beslut över någons huvud, utan att personen är en aktiv del i både problembeskrivning och det fortsatta arbetet. Det framgår att fältarbetare ser sig stå på ungdomarnas sida och att ungas delaktighet utgör en hörnsten i arbetet. En fältarbetare beskriver förhållningssättet i arbetsgruppen såhär:

Vi har ingen konkret metod, såsom ”det här är vårt arbetssätt”, utan vi har mer förhållningssätt i det uppsökande arbetet. Det första är frivilligheten. Det är alltid frivilligt att ha kontakt med oss. Det är vi transparenta med gentemot ungdomarna. Alla unga är inte astaggade på oss. De kan skrika åt oss, och det är ok. En annan ledstjärna vi har är att det är ungdomarnas bästa genom ungdomens perspektiv som är kärnan för oss. Och att de är kompetenta och att de kan saker och vet saker. Vi är inte vuxna som vet bättre, utan det de säger är fullt ”legit” och rimligt. De vet hur de vill ha det och hur det ser ut i deras värld. Det vet inte jag, för jag är vuxen.

⁵⁹ Det fanns fyra svarsalternativ på frågan om vad deltagarna ansåg sig ha mest nytta av i sitt dagliga jobb: formella kunskaper, erfarenhetsbaserade kunskaper, personlig lämplighet eller annat. Deltagarna kunde bara välja ett alternativ och några kommenterade att alla tre aspekterna är relevanta i fältarbetet.

Kontaktskapande strategier

En rättslig utgångspunkt för socialtjänstens arbete är frivillighet, självbestämmande och integritet.⁶⁰ Att kontakten med fältarbetare ska bygga på frivillighet framhålls även som en grundläggande princip i både metodlitteraturen och av RIF:s skrivelser [25, 28, 32]. Forskning belyser bland annat att särskilda krav ställs på fältarbetarnas kompetens och förmåga att ha något att erbjuda – samtidigt som de respekterar individernas autonomi och integritet – eftersom målgruppen när som helst kan avvisa kontakt med fältarbetare [5].

Också i intervjuerna är frivilligheten i kontakten ett genomgående tema. Flera intervjupersoner betonar vikten av att bygga tillitsfulla relationer till målgruppen och att fältarbetare därför behöver göra sig intressanta för att ungdomarna ska vilja ha en kontakt. Det är en utmaning med både nya och sedan tidigare kända ungdomar, säger de.

En intervjuperson beskriver utmaningen att göra sig själv intressant i relation till unga på väg in, eller med en fot redan inne, i kriminella gäng:

Man har ju en öppning att få dem, innan de är helt uppslukade i kriminaliteten, då är det kört för oss. Kan man få dem att käka tacos och se på film så kan de välja en annan väg. Men de kriminella är ju smarta, vad de erbjuder är ju en mobiltelefon eller betala mat och det kan få de unga att göra ganska allvarliga saker. De har stålar. Det är svårt att trumfa det och en 12-åring har inget konsekvenstänk heller. Men om fältarna inte är där och försöker bryta den här utvecklingen så har man ju förlorat helt. Det vi kan göra är att försöka få bort dem lite. Men man behöver ha klart för sig vad andra laget har att erbjuda.

Att identifiera hur fältarbetaren kan skapa intresse för en ömsesidig relation och identifiera möjliga ingångar för kontakt, särskilt i mötet med lite äldre ungdomar som behöver jobb eller praktikplats är en utmaning, enligt några fältarbetare.

Fältarbetare, främst de som är relativt nya i sin yrkesroll, beskriver hur de upplevt det som en utmaning att bara ha sig själv och sin person att använda i mötet med ungdomarna. Detta till skillnad från arbete på till exempel en fritidsgård där det finns en lokal med spel och kanske ett pingisbord som fungerar som ingång till kontakt eller samtal med ungdomarna.

Vid sidan om kontinuerlig närvaro och långsiktighet för att vara synliga på olika platser, har fältarbetare utvecklat olika strategier som de använder som isbrytare för samtal eller för att fånga de ungas uppmärksamhet. Det kan handla om att dela ut klubbor för att få en kort pratstund, att ha med en kortlek till skolornas uppehållsrum för att ha något att göra tillsammans, att ta med en fotboll för att få två ungdomsgäng att närma sig varandra eller att skjutsa ungdomar i bil för en stunds samtal under tiden.

Samtidigt innebär den frivilliga aspekten att barn och unga som inte önskar kontakt behöver respekteras. Intervjupersonerna återkommer till vikten av ut hållighet, tålmod och kontinuerlig analys för att bedöma hur de kan ta arbetet vidare när målgruppen avvisar deras försök att närma sig.

⁶⁰ Se 1 kap. 1 § SoL och 1 § LVU.

Kontinuitet, långsiktighet och att finnas kvar över tid

Vid sidan om frivillighet, lyfter metodlitteraturen kontinuitet och långsiktighet för att bygga tillitsfulla relationer i fältarbetet [25]. Kontinuitet och långsiktighet handlar bland annat om kontinuerlig närvaro, att göra sig känd i området och att komma tillbaka även när ungdomar uttrycker att de inte önskar fältarbetarnas närvaro, enligt intervjuade fältarbetare.

Både forskning och intervjuer lyfter fram skillnader mellan barn och ungas kontakt med fältarbetare i en uppsökande och förebyggande roll, jämfört med kontakt med socialsekreterare och behandlare i andra delar av socialtjänsten. En skillnad är att kontakten med den senare förutsätter att individen på något sätt måste kvalificera sig för att få stöd och hjälp, enligt forskning [33].

En annan skillnad som framkommer i intervjuerna är tidsperspektivet kring kontakten med målgruppen. En fältarbetare säger att ”vi finns kvar så länge den unge vill ha kontakt med oss”, en annan uttrycker det som att det ”finns inget slutdatum för insatsen”. Flera beskriver att de släpper kontakten när ungdomen är redo. Det innebär att kontakten kan vara intensiv under en period för att sedan fasas ut, eller är mer intensiv under vissa perioder för att därefter uppehåll.

En fältarbetare berättar om vikten av långsiktighet i arbetet när någon är beredd att hoppa av från en kriminell livsstil och att finnas där med alternativ och stöd:

Det är svårt att nå dem som vill leva ett annat liv, till exempel de som söker lätta pengar och att ”bli någon”. Då ser de inte konsekvenserna. Men några år senare, först då kanske vi når dem om de vill ut från kriminaliteten. /.../ Man får stå och vänta, vi kommer alltid finnas för dem när de är redo att göra en förändring, man stänger sig blodig.

Arbetsuppgifter och uppdrag

I det här avsnittet redogörs för arbetsuppgifter som ingår i det sociala fältarbetet, så som det är definierat i den här kartläggningen. Arbetsuppgifter för fältarbetare som ligger utanför ramen för det sociala fältarbetet, beskrivs i kapitlet *Arbetsuppgifter vid sidan om det sociala fältarbetet*.

Förebyggande arbetsuppgifter och uppdrag utöver det uppsökande arbetet

Fältarbetare har – utifrån den lokala kontexten och aktuella behov – ofta många olika arbetsuppgifter och uppdrag utöver det uppsökande arbetet. Det framgår både av intervjuer och gruppdiskussioner. Det framgår dock inte tydligt om dessa arbetsuppgifter formellt ingår i fältverksamhetens uppdrag eller om det är arbetsuppgifter som utförs av medarbetare inom fältverksamheten (utanför verksamhetens formella uppdrag).

En fråga i enkäten handlade därför om fältverksamhetens arbetsuppgifter och uppdrag, se tabell 10. De vanligaste arbetsuppgifterna är att hänvisa målgruppen vidare för råd och stöd, att ha föräldrakontakter kring enskilda barn

och unga, att kartlägga till exempel olika situationer och trender, att tipsa om fritidsaktiviteter samt att närvara vid olika möten kring enskilda.

Fältverksamheter i större kommuner arbetar med något fler av de arbetsuppgifter och uppdrag som återfinns i tabellen, än fältverksamheter i mindre kommuner. Förutsättningarna mellan fältverksamheter skiljer sig dock åt, såväl sett till vilka resurser som finns för arbetet, som vilka behov verksamheten ska möta.

Tabell 10. Arbetsuppgifter som ingår i sociala fältverksamheters uppdrag

Arbetsuppgifter utöver uppsökande arbete. Andel fältverksamheter, i procent. (n=141)

Arbetsuppgift	Andel fältverksamheter (%)
Hänvisa/slussa vidare för råd och stöd	94
Kontakt med föräldrar som rör enskilda barn och unga	91
Kartlägga ungdomar, områden, situationer eller trender och förmedla kunskapen till andra	88
Tipsa om/länka till fritidsaktiviteter	86
Närvara vid möten kring enskilda individer, t.ex. anmälningssmöten, orosamtal, polisförhör, rättegångar och liknande	81
Temadagar/föreläsningar i skolan	79
Enskilda samtal utan föregående behovsprövning med barn och unga	77
Information/utbildning/gruppaktiviteter för föräldrar	74
Gruppaktiviteter på skoltid	67
Gruppaktiviteter efter skoltid	61
Krisstöd/hantera krissituationer	57
Följa med/skjutsa ungdomar till t.ex. ungdomsmottagning, Arbetsförmedling, aktiviteter eller liknande	50
Utbilda andra yrkesverksamma som arbetar med barn och unga	43
Ordna sommarjobb, praktikplatser eller liknande sysselsättning till unga	36
Annan arbetsuppgift	15

Källa: Socialstyrelsens enkätundersökning *Kartläggning av kommunernas sociala fältarbete*

Av fritextsvar framgår att fältverksamheter även ansvarar för olika utvecklingsarbeten och projekt, exempelvis i syfte att främja skolnärvaro, samt årliga drogvaneundersökningar.

Förebyggande arbete på olika nivåer

De intervjuade fältverksamheterna lägger olika vikt vid arbete på olika nivåer i det förebyggande arbetet. Medan en del fältverksamheter har stort fokus på individer med identifierad social problematik, beskriver andra att fältarbetet primärt har sitt fokus på arbete med individer eller grupper i riskzon eller på alla barn och unga på universell nivå. Ofta framgår att arbetet rör sig mellan de olika nivåerna. Nedan redogörs för hur dessa delar av fältarbetet beskrivs i intervjuerna.

Identifiera behov, motivera och lotsa vidare

Att identifiera, uppmärksamma och följa upp händelser samt att stötta, motivera och bidra till förändring är kärnuppgifter i socialt fältarbete⁶¹. I mötet med barn och unga beskriver fältarbetare att de ibland är de första vuxna att fånga upp ett behov eller upptäcka ett problem, men att de också möter många barn och unga med lång erfarenhet av kontakt med socialtjänsten och som haft behovsbedömda insatser tidigare.

Några intervjuade fältarbetare beskriver hur de arbetar för att stärka den unges positiva sidor och identifiera orsaker som kan finnas bakom en problembild. De fokuserar på helheten i ungdomarnas liv och arbetar för att identifiera risk- respektive skyddsfaktorer och därefter sträva efter att lyfta fram och stärka de positiva delarna i ungdomens liv, skyddsfaktorerna, och att minska riskfaktorerna.

Olika fältverksamheter arbetar på olika sätt och några menar att det inte finns någon uttalad begränsning kring vad stödet från fältarbetare till enskilda eller grupper av ungdomar kan bestå utav. Det avgörs från fall till fall utifrån behov, önskemål och vilka möjligheter som finns.

Om fältarbetarna i arbetet identifierar behov som kräver kontakt eller insatser från andra verksamheter beskriver flera av verksamheterna att de lotsar ungdomen – och eventuellt familjen – vidare för fortsatt stöd och hjälp. Den fältarbetare som lotsat vidare fortsätter ibland att finnas kvar som ett stöd för ungdomen, exempelvis genom att höra efter hur ungdomen upplever att kontakten de fått fungerar.

Den här delen av fältarbetet kräver god kunskap om vilka andra verksamheter eller organisationer som finns att hänvisa vidare till i kommunen.

För unga som har kontakt med eller insatser via socialtjänsten, beskriver många fältarbetare att arbetet också handlar om att motivera till att boka möten, följa med till möten och efteråt tillsammans gå igenom mötet och prata om vad som hände och om besluten som fattades. Fältarbetare berättar att de vid behov även kan följa med till andra möten eller stötta vid en polisanmälan.

Enskilda samtal och socialt stöd

Förutom att lotsa ungdomar till andra verksamheter för fortsatt stöd och hjälp innebär fältarbetet också enskilda möten och samtal med barn och unga. Det rör sig om allt från att stämma träff och ta en fika till att organisera och utföra stödinsatsen – antingen som serviceinsats eller som individuellt behovsprövad insats.

I definitionen av socialt fältarbete i den här kartläggningen ingår inte behandlande och individuellt behovsprövade insatser. Samtidigt beskriver några fältverksamheter att de erbjuder tre till fem samtal som serviceinsats. Om fältarbetarens kontakt med den enskilde fungerar väl, förekommer i vissa verksamheter att fältarbetaren är den person som, vid behov, ansvarar för en

⁶¹ Se avsnitt *Fyra kärnuppgifter i uppsökande och förebyggande socialt fältarbete*

fortsatt individuellt behovsprövad insats.^{62, 63} Om målgruppen är medveten om och förstår skillnaden mellan de olika roller vissa fältarbetare har framgång inte av intervjuerna.

Kartläggningen visar på stora variationer mellan olika fältverksamheter vad gäller resurser, kompetens och mandat att erbjuda samtal och stöd inom ramen för fältverksamheten respektive när de hänvisar vidare till andra delar av socialtjänsten eller andra huvudmän. En del kommuner har försökt tydliggöra vem som gör vad i uppdragsbeskrivningar och liknande.

Kontakter med föräldrar och vårdnadshavare

De flesta fältverksamheter arbetar med föräldrakontakter och information eller gruppverksamhet till föräldrar. Fältverksamheter beskriver dock arbetet med kontakt och stöd till vårdnadshavare och föräldrar på olika sätt. Medan vissa verksamheter beskriver ett tydligt familjeorienterat arbetssätt med föräldrastöd som en del i fältarbetet, beskriver andra att de främst har föräldrakontakter vid oro för deras barn. Ett tredje sätt är fältverksamheter som uppmuntrar föräldrar till kontakt med fältarbetarna om de har frågor, information eller känner oro.

Av intervjuerna framgår att det är vanligt att presentera fältverksamheten på föräldramöten i skolan eller anordna informationsmöten för tonårsföräldrar på olika teman, till exempel ungdomars situation i ett område eller på nätet, sociala medier eller droger.

Det finns också exempel på fältverksamheter som arbetat med oro för en särskild grupp barn eller unga genom att samla föräldrarna till barnen eller de unga i gruppen för ett möte i syfte att delge information och kunskap om den problematik som finns i gruppen. De beskriver att syftet är att stötta föräldrarna i att ta sitt föräldraansvar, men även att möjliggöra för föräldrarna att knyta kontakter och skapa nätverk mellan varandra.

Gruppaktiviteter

Arbetet med att identifiera behov sker även inom grupper av barn eller unga. I fältarbetares möten med barn och unga sker och sägs saker som sedan blir utgångspunkt för det fortsatta arbetet med gruppen. Forskningen har beskrivit detta som att mötet kan få en *generativ funktion*, genom att ge upphov till gruppverksamheter eller aktiviteter utifrån sådant som uttryckts i ungdomsgruppen [6].

Många gruppaktiviteter är behovsstyrda sett till såväl ämne som till sammansättning av grupperna, enligt både intervjuer och enkätens fritextsvar. Då ligger behov som uppmärksammats av fältarbetare eller önskemål som uttryckts av målgruppen till grund för aktiviteten. Några fältarbetare berättar att de har fördel av att kunna vara flexibla och kreativa i sin yrkesroll utifrån önskemål som målgruppen uttrycker. Andra förklarar att det i perioder går mycket arbetstid till att identifiera och motivera ungdomar att medverka i gruppaktiviteter, vilket kan vara en utmaning.

⁶² Av enkätresultatet framgår att de flesta fältverksamheter inte utför sådana arbetsuppgifter, se tabell 11 i kapitel *Arbetsuppgifter vid sidan av det sociala fältarbetet*

⁶³ Se avsnittet *Begrepp som används i rapporten* för förklaring av begreppen serviceinsatser och individuellt behovsprövade insatser.

Några exempel på gruppverksamheter och aktiviteter som nämnts i intervjuer är:

- Bjuda in till spelkväll, baka pizza eller spela laserdome.
- Grilla eller andra planerade utomhusaktiviteter.
- Tjejgrupper, både under och efter skoltid, med varierande inriktning.
- Killgrupp med deltagare som identifierats vara i riskzon att utveckla en kriminell livsstil.
- Grupper för elever med hög skolfrånvaro, med varierande inriktning.
- Sommar-/ferieverksamhet på exempelvis en gård eller i ett bostadsområde där fältarbetarna har olika roll i arbetet med planering, rekrytering och innehåll – i samarbete med andra aktörer.
- Träning och olika idrottsaktiviteter.

Med undantag för uppsökande verksamheter i citymiljöer arbetar fältverksamheter i både stora och små kommuner med gruppaktiviteter av olika slag. Omkring 60 procent bedriver gruppaktiviteter efter skoltid, se tabell 10 ovan. Det är vanligt att både flickor och pojkar deltar i grupperna, 93 procent av verksamheterna har sådana grupper. Omkring två av tre fältverksamheter (65 procent) har gruppaktiviteter för bara pojkar och/eller bara flickor.

Arbetstid till olika arbetsuppgifter i fältarbetet

Bland fältarbetets kärnuppgifter återfinns bland annat både uppsökande arbete i olika miljöer – vilket är nödvändigt för att lära känna nya barn och unga och hålla sig uppdaterad med utvecklingen – och arbete med att följa upp kontakter och identifierade behov. Därutöver behöver fältarbetare tid till sådant som interna möten, planering och administration och samverkan. Kartläggningen visar att det är en avvägning hur arbetstiden fördelas mellan arbetsuppgifterna.

Några intervjuer belyser att ju fler barn och unga med behov av fortsatt kontakt och stöd som fältarbetarna identifierar i det uppsökande arbetet, desto mer tid behöver de för att följa upp behoven. Enligt intervjuer och gruppdiskussioner är gränsen mellan uppsökande och uppföljande arbete inte alltid tydlig, utan något som ofta sker parallellt.

Under en workshop med fältarbetare fick deltagarna uppskatta hur stor del av arbetstiden en vanlig arbetsvecka som de lägger på uppsökande arbete i målgruppens miljöer⁶⁴. Resultatet visar att deltagarna uppskattar att det uppsökande arbetet utgör omkring 50 procent av arbetstiden. Svaren varierar dock från knappt 20 till 100 procent. Det kan jämföras med att RIF rekommenderar fältverksamheter att förlägga 30 procent av arbetstiden till uppsökande arbete [32].

Resultatet kan sättas i relation till en mindre studie som undersökt hur fyra olika fältverksamheter i Göteborgsområdet fördelar sin arbetstid mellan olika uppgifter. Studien visar att fältverksamheterna i genomsnitt använde drygt

⁶⁴ Uppgiften som Socialstyrelsen gav var att deltagarna skulle uppskatta hur stor del av arbetstiden en vanlig arbetsvecka de lägger på följande fyra uppgifter: uppsökande arbete i ungdomars miljöer, planerade aktiviteter/insatser till barn och ungdomar, samverkan med myndigheter, organisationer, föreningar och andra yrkesverksamma respektive administration, planering och interna möten. Totalt inkom 181 svar på frågan.

40 procent av arbetstiden på målgruppsnära arbete, så som uppsökande arbete och olika aktiviteter med barn och unga. De fältverksamheter i studien som hade andra arbetsuppgifter inom socialtjänsten med krav på utredning och dokumentation, använde som regel en mindre del av arbetstiden i direkt kontakt med målgruppen [7].

Då det inte finns någon entydig bild av vad som är att betrakta som uppsökande arbete – till skillnad från exempelvis uppföljande kontakter eller planerade samtal och andra aktiviteter med enskilda eller olika grupper – bör resultatet ovan tolkas med försiktighet. Troligt är ändå att fältarbetare lägger en relativt stor del av sin arbetstid i direkt kontakt med barn och unga och att det utmärker dem i jämförelse med exempelvis handläggare inom den sociala barn- och ungdomsvården.⁶⁵

Vid misstanke om att barn far illa

En viktig del av det sociala fältarbetet är att identifiera och fånga upp barn och unga som far illa eller som misstänks fara illa.⁶⁶ En fältarbetare är skyldig att genast anmäla till socialnämnden om den i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa.⁶⁷

I intervjuer menar fältarbetare att det är centralt att i det kontaktskapande arbetet vara tydlig med att rollen som fältarbetare inkluderar en anmälningskyldighet, att de agerar vid oro samtidigt som de finns kvar som stöd om personen önskar. Att fältarbetaren är tydlig med sina avsikter och sin roll, till exempel vad gäller sekretess och anmälningskyldighet för att undvika misstänksamhet och fientlighet, framhålls även i metodlitteraturen [28].

Fältarbetare beskriver att tillitsfulla relationer möjliggör att behålla barnets förtroende samtidigt som yrkesrollen kräver att information lämnas vidare till socialtjänstens myndighetsutövning. Ett par chefer säger i intervjuerna att deras fältarbetare har hittat arbetssätt för att göra orosanmälningar när det behövs, samtidigt som fältarbetarna kan upprätthålla relationerna med barnen.

I arbetet är det viktigt att – så långt det är möjligt – informera barnet om oron innan en eventuell anmälan till socialtjänsten, menar fältarbetarna.

Om man bara anmäler utan att tala om det, då har man förbrukat det förtroendet. Man måste stå för det. Om vi tar bort tillfällena som rör heder och våld, då vi direkt agerar, så vill man hinna prata med ungdomarna och med deras föräldrar innan vi gör anmälan. De blir arga och upprörda men så har det gått ett par dagar och sen rullar det på igen.

I arbetet med att informera och inkludera barn och föräldrar kring en upplevd oro, beskriver fältarbetarna att de söker kontakter för samtal. Arbetet ser olika ut beroende på problematik, ålder och hur relationen med fältarbetarna

⁶⁵ Den nationella samordnaren för den sociala barn- och ungdomsvården 2014-2017 genomförde en mätning av socialsekreterares tid i 47 kommuner som visade att de spenderade 2 procent av sin tid i direkt kontakt med barn och 13 procent i direkt tid med barn och vuxna tillsammans. (Källa: Grefve, C. Barnets och ungdomens reform: förslag för en hållbar framtid. Slutrapport från den nationella samordnaren för den sociala barn- och ungdomsvården. Stockholm: Socialdepartementet, Regeringskansliet; 2017)

⁶⁶ Jfr. 5 kap. 1 § SoL och prop. 2012/13:10 s. 94-96.

⁶⁷ Se 14 kap. 1 § SoL.

ser ut sedan tidigare. Några verksamheter har utarbetade rutiner för arbetet vid oro. Ett exempel är ”orostrappan”, som utgör ett stöd för att följa vilka steg fältarbetarna har vidtagit och hur oron utvecklar sig över tid.

Ibland beskriver intervjupersonerna fältarbetet som motiverande och stödjande i syfte att initiera en förändringsprocess eller för att barnet eller föräldrarna själva ska ansöka om fortsatt hjälp. Det förekommer att fältarbetarna bjuder in till, eller medverkar vid, orosmöten med barn och föräldrar för att beskriva och diskutera den oro de känner. Sådana möten, menar de, kan leda till att situationen runt den unge förbättras. Andra beskriver att de kan ha flera samtal i syfte att lotsa vidare direkt till en öppenvårdsmottagning för behandling eller annan samtalskontakt. Det här arbetet beskrivs av vissa som en tidig insats innan en orosanmälan görs till socialtjänsten.

Fältverksamheter som har uppbyggda kontakter och goda relationer till lågröskelverksamheter har möjlighet att snabbt slussa vidare barn, unga och föräldrar till öppna insatser i sådana verksamheter. Fältarbetare beskriver sådana kontakter som positivt och något som möjliggör ett arbete när motivation till förändring finns hos den enskilde. Exempel på lågröskelverksamheter som nämns av intervjupersonerna är Mini-Maria eller andra beroendemottagningar, ungdomsmottagning eller annan hälsomottagning för barn och unga.

Typiska orosanmälningar från fältverksamheter berör, enligt intervjuerna, barn som köper, säljer eller använder narkotika samt barn som rör sig i riskmiljöer och bland riskgrupper.

Diskrepans mellan olika syn på fältarbete

I kartläggningen framkommer att det ibland finns en diskrepans mellan olika uppfattningar av fältarbetares roll och uppdrag. Å ena sidan ger kartläggningen en bild av fältarbete som ett relationsskapande, långsiktigt och systematiskt arbete med barn och unga som bygger på frivillighet och förtroende. Å andra sidan framträder flera exempel på uppdrag till fältverksamheter som bland annat innebär akutstyrt arbete med kontrollerande inslag. Diskrepansen har lyfts även i tidigare litteratur på området [25].

Ett sådant exempel där synen skiljer sig åt rör fältverksamheter med erfarenhet att bli kallade till platser vid pågående brottslighet eller social oro. Det handlar om allt från pågående skadegörelse eller narkotikaförsäljning till upprättade vägspärrar, skjutningar eller sprängningar. De intervjuade är tydliga med att de inte ser som sin uppgift att stoppa pågående brottslighet. En intervjuperson säger:

Att vara där det brinner är inte förebyggande. Vid till exempel misshandel eller slagsmål är det polisen som ska in. Sedan kanske vi också ska dit för att det är där vi behövs. Men man kan inte ta bort andra samhällsaktörers ansvar. Och vi är bara fyra stycken.

Däremot framkommer det av intervjuerna att fältarbetare ibland arbetar på plats efter akuta händelser för att svara på frågor och finnas till för ungdomarna i området – ungdomar de känner sedan tidigare. De intervjuade lyfter

också att fältarbetare bidrar till gemensamma lägesbilder och analyser av händelserna då deras kontakter med ungdomar och andra aktörer i lokalsamhället kan ge information om vad som händer.

Intervjuade fältverksamheter som arbetar i utsatta områden delar bilden av att det är otydligt vad deras roll som fältarbetare är – både för dem själva och för ungdomarna – när de vid akuta händelser blir skickade till platser där de varken känner enskilda ungdomar, ungdomsgrupperna eller området.

Ett annat exempel rör frågor om ökad vuxennärvaro och trygghetsskapande insatser. Flera fältverksamheter, främst i större kommuner och stadsdelar, beskriver det som problematiskt att få utökade uppdrag om närvaro utomhus på kvällar, nätter och helger i syfte att skapa trygghet för alla i samhället och kanske särskilt för de som är rädda för brottslighet och gäng. Både berörda fältarbetare och deras chefer upplever att sådana uppdrag grundar sig i en bild av att det är enklast att lägga sådana uppdrag på fältarbetare ”som ändå är där ute”. Några fältverksamheter betonar att deras kärnuppdrag är att arbeta uppsökande och förebyggande mot ungdomar i sin målgrupp, inte att vara en allmänt trygg vuxenresurs ute. Att få uppdrag om att finnas närvarande överallt i ett område innebär att tiden till det planerade förebyggande arbetet minskar. Samtidigt lyfter några intervjupersoner att en bieffekt av ökad närvaro av fältarbetare kan vara ökad trygghet för fler personer än ungdomarna i målgruppen i områden där fältarbetare vistas.

Ytterligare ett exempel framkommer i både intervjuer och gruppdiskussioner och rör fältverksamheter som har detaljstyrda uppdrag vad gäller hur de ska fördela sin arbetstid i olika bostadsområden eller på specifikt utpekade arenor. Å ena sidan upplever vissa fältarbetare sådana uppdrag som ett stöd för att prioritera fältverksamheten och närvaron mellan olika områden. Samtidigt riskerar det, enligt andra, att minska möjligheterna att agera och prioritera arbetet utifrån egna observationer och analys kring var fältarbetet bäst kan möta behov och göra nytta för målgruppen. Direktiv om att med kort varsel prioritera nya områden eller skolor påverkar möjligheten till långsiktighet i arbetet, menar de. Några fältarbetare uttrycker exempelvis att ett alltför ensidigt fokus på problem runt gängkriminalitet riskerar att arbetet med att tidigt fånga upp barn och unga med andra problem, så som psykisk ohälsa, får stå tillbaka.

Fältarbetets betydelse för målgruppen

Forskningen om vad barn och unga själva ser som viktigt i mötet med fältarbetare eller andra trygga vuxna i offentliga miljöer är begränsad. Detta avsnitt beskriver kort resultaten från tre studier som innehåller intervjuer med barn och unga om sina erfarenheter av att ha kontakt med fältarbetare.

Då fältverksamhet bedrivs utifrån lokala kontexter och behov, är det svårt att dra några generella slutsatser från dessa studier om hur barn och unga i Sverige idag upplever kontakten med fältarbetare.

I en studie som följt fyra fältverksamheter i Sverige ger både ungdomar och föräldrar som intervjuats om sina erfarenheter av verksamheterna en utslutande positiv bild. De intervjuade tillskriver ofta fältverksamheterna en

stor betydelse för en positiv utveckling. Några tonåringar i studien beskriver fältarbetarna som lugna och någon som förstår dem [14].

I arbetet med att ta fram ett kunskapsunderlag till en standard för uppsökande arbete i Oslo intervjuades drygt 30 ungdomar om utekontaktenes⁶⁸ arbete. Ungdomarna säger bland annat att tillgänglighet, flexibilitet, humor, empati och kärvänlighet är viktiga egenskaper hos utekontakten. En god utekontakt kännetecknas, enligt ungdomarna, bland annat av att utekontakten bryr sig om och respekterar ungdomar, kan ge hjälp när det behövs, inte dömer någon och inte ger upp [34].

En annan norsk studie visar att relationen mellan fältarbetare och ungdomar karaktäriseras av legitimitet och förtroende. De intervjuade ungdomarna i studien beskriver att fältverksamhetens fokus på att stärka de unga utmärker fältarbetarnas arbete. Studien beskriver fältverksamheterna som ett socialt skyddsnet för unga som fallit mellan stolarna i välfärdsystemet, där fältarbetare stöttar målgruppen i kontakterna med andra stödverksamheter [35].

Samverkanspartners om fältarbetets betydelse för barn och unga

En fråga om fältarbetares betydelse för målgruppen har bland annat ställts till några samverkansaktörer – områdespoliser, biträdande rektorer och socialsekreterare – som intervjuats i kartläggningen.

I sina svar ger intervjupersonerna en i stort samstämmig bild av att fältarbetarna fyller en viktig roll för ungdomar som behöver någon vuxen att vända sig till och att fältarbetarna finns kvar för målgruppen över tid. Intervjupersonerna lyfter också fram att fältarbetarna har en viktig roll som varken är lärare, kurator eller myndighetsutövande socialtjänst, men som ändå har kännedom om de andra verksamheterna som finns runt målgruppen.

Flera beskriver hur de sett att fältarbetarna i kommunen mötts av hälsningar och kramar i mötet med ungdomarna, något de ser som ett tecken på att fältarbetarna har goda relationer till sin målgrupp.

Några av de intervjuade samverkansaktörerna, i första hand i de större städerna, lyfter att det i vissa områden finns flera olika aktörer som arbetar uppsökande ute bland barn och unga. Här finns en risk att det är otydligt för målgruppen vem som är vem och med vilket mandat och i vilken roll olika uppsökande aktörer arbetar, resonerar de.

⁶⁸ Utekontaktene är Norges motsvarighet till fältarbetare. I Oslos stadsdelar arbetar de uppsökande och förebyggande med barn och unga mellan 10-23 år. (Källa: Oslo kommune, Utekontakter i bydelene. Hämtad 2021-11-22 från: <https://www.oslo.kommune.no/helse-og-omsorg/barn-ungdom-og-familie/barnevern-og-foreldreveiledning/utekontakter-i-bydelene/#gref>)

Arbetsuppgifter vid sidan av fältarbetet

Det här kapitlet beskriver arbetsuppgifter som ligger utanför det sociala fältarbetet så som det har definieras i den här kartläggningen. En avgränsning har gjorts till arbetsuppgifter inom socialtjänstområdet.

Kapitlet bygger på enkätresultat samt intervjuer med fältarbetare.

Arbetsuppgifter inom myndighetsutövning och öppenvård

En enkätfråga handlade om förekomsten av att fältarbetare har andra arbetsuppgifter eller uppdrag inom kommunens socialtjänst, vid sidan av det sociala fältarbetet. Hälften av kommunerna svarade att en eller flera anställda i fältverksamheten har en eller flera sådana andra arbetsuppgifter, se tabell 11.

Fältarbetare i små kommuner har oftare en eller flera andra arbetsuppgifter, jämfört med fältarbetare i stora kommuner. I 60 procent av de minsta kommunerna och i 68 procent av kommunerna med 15 000-29 000 invånare har fältarbetare andra arbetsuppgifter eller uppdrag inom socialtjänsten. Det kan jämföras med 27 procent i de största kommunerna. Hur stor andel av sin tjänst som fältarbetarna lägger på andra arbetsuppgifter eller uppdrag inom socialtjänsten framgår dock inte av enkäten.

De vanligaste arbetsuppgifterna vid sidan om det sociala fältarbetet är verkställighet av ungdomstjänst (22 procent) samt individuellt behovsprövade insatser (21 procent). I fältverksamheter i de minsta kommunerna är individuellt behovsprövade insatser den vanligaste arbetsuppgiften vid sidan om fältarbetet (31 procent). Omkring var tredje mellanstor kommun (15 000 till 70 000 invånare) uppger att arbete kring verkställighet av ungdomstjänst samt medling är del av fältarbetarnas arbetsuppgifter.

Att ta emot eller bedöma anmälningar om barn som far illa är en uppgift för fältarbetare vid sidan av det sociala fältarbetet i ett fåtal kommuner (6 procent). Av fritextsvar framgår att det handlar om förhandsbedömningar vid anmälningar som rör exempelvis ringa narkotikabrott, mindre förseelser eller första gången en orosanmälan om ett barn kommer från polisen.

De som svarat att arbetet innehåller någon annan arbetsuppgift (23 procent) nämner bland annat nätverksarbete och olika samverkansuppdrag, arbete som skolsocionom, brottsoffer- och anhörigstöd, boendestöd, umgängestöd och olika utbildnings- eller programinsatser rörande exempelvis våld, droger eller information om socialtjänstens verksamhet.

Tabell 11. Förekomst av uppdrag inom socialtjänsten bland anställda i fältverksamheter, utifrån kommunstorlek

Fältverksamheter där en eller flera anställda har andra arbetsuppgifter eller uppdrag inom socialtjänsten, vid sidan av fältarbetet. Andel fältverksamheter, i procent. (n=141)

Arbetsuppgift	Total	<15 000	15 000–29 999	30 000–69 999	≥70 000
Arbete kring verkställighet av ungdomstjänst	22	17	35	29	8
Individuellt behovsprövade insatser	21	31	35	13	5
Medling	18	9	29	29	8
Kontaktperson/särskilt kvalificerad kontaktperson	13	20	13	16	5
Mottagning/bedömning av orosanmälningar	6	9	3	3	8
Yttranden	6	11	10	3	3
Handläggning/utredning av ärenden	2	9	0	0	0
Annan arbetsuppgift inom socialtjänst	23	26	23	21	24
Ingen sådan arbetsuppgift eller uppdrag	50	40	32	50	73

Källa: Socialstyrelsens enkätundersökning *Kartläggning av kommunernas sociala fältarbete*

Det framgår av kommentarerna att fältarbetare gör flera av arbetsuppgifterna tillsammans eller i nära samarbete med andra anställda inom socialtjänsten. Det framgår också att arbetsuppgifter så som medling, deltagande i exempelvis Skola, socialtjänst, polis och fritid (SSPF) eller individuellt behovsprövade insatser endast förekommer om fältarbetaren har en relation till ungdomen eller på den unges begäran. Det är en bild som intervjupersoner också ger i många av intervjuerna.

Stöd till andra delar av socialtjänsten vid hög arbetsbelastning eller personalbrist

Det förekommer att anställda i fältverksamheter avlastar andra delar av socialtjänsten i tider av hög arbetsbelastning, något som framgår av både intervjuer och enkätens fritextsvar. Det innebär att det uppsökande och förebyggande arbetet behöver prioriteras ner, till förmån för arbetsuppgifter som på ett tydligare sätt är lagreglerade, exempelvis vad gäller handläggningstider.

En fältverksamhet beskriver att de fältarbetare som hade kompetens att utreda barn och unga fick byta arbetsuppgifter under hösten 2015 då ett stort antal ensamkommande barn kom till Sverige. En annan verksamhet beskriver att de sitter med på polisförhör när mottagningsenheten inte har tid. Andra har erfarenhet av att vid personalbrist arbeta med förhandsbedömningar, utredningar eller individuellt behovsprövade insatser. I en liten kommun berättar fältarbetarna att fältarbetet helt lagts åt sidan till fördel för arbete med behandlande insatser på grund av bristande resurser.

Det uppsökande och förebyggande fältarbetet kan bli lidande

Andra arbetsuppgifter inom socialtjänsten tenderar att ”prioritera sig själva”. Det gäller både när de ingår i ordinarie arbetsuppgifter och när det är uppgifter som kommer mer oregelbundet eller vid behov, enligt fältarbetare med erfarenhet sådana arbetsuppgifter. Det finns därför risk att planering och kontinuitet i det uppsökande och förebyggande fältarbetet blir lidande, menar de.

Ett exempel på att andra arbetsuppgifter ”prioriterar sig själva” kommer från en fältverksamhet som tidigare, men inte vid tiden för intervjun, haft ansvar för förhandsbedömningar av orosanmälningar från polisen som rör mindre förseelser eller ringa narkotikabrott. Fältverksamheten ger en bild av att när polisen förbättrade sitt arbete med att göra anmälningar – och det därmed inkom fler anmälningar som fältverksamheten skulle ansvara för – så minskade deras tid till det förebyggande arbetet. Det var samtidigt positivt, menar de, att som fältarbetare arbeta med den typen av anmälningar. Det stärkte möjligheten att tidigt uppmärksamma och förebygga en fortsatt negativ utveckling och skapade synergier i det uppsökande arbetet i utemiljöer, enligt de intervjuade i fältverksamheten.

Det är tydligt i intervjuerna att chefernas inställning och kunskaper för att värna tiden till det uppsökande och förebyggande arbetet är viktigt för att inte andra arbetsuppgifter ska ta över i fältarbetarnas arbetstid.

Fältverksamhetens samverkan

Det här kapitlet belyser fältverksamhetens samverkan på samhällsnivå, gruppnivå och individnivå. Sist i kapitlet berörs frågan om informationsdelning och sekretess i samverkan.

Kapitlet utgår dels från enkätresultat, dels från intervjuer med fältarbetare, deras chefer och fältverksamheternas samverkanspartners.

Samverkan på olika nivåer

Samverkan utgör en central del i fältarbetet och ingår i en av det sociala fältarbetets kärnuppgifter.⁶⁹ Kartläggningen visar att fältverksamheter samverkar på samhällsnivå, gruppnivå och individnivå. En chef uttrycker det som att fältarbetarna ”är ingenting utan alla andra, de är samverkanskonstnärer”.

I praktiken är det emellertid inte alltid lätt att skilja samverkan på en nivå från en annan och arbetet kan överlappa mellan nivåerna. Bland annat då samverkansmodeller och arbete i olika nätverkskonstellationer kan innehålla arbete på flera nivåer eller innebära att samverkan på en nivå genererar insatser på en annan nivå.

En enkätfråga handlade om vilka aktörer⁷⁰ fältverksamheterna samverkar med och på vilken nivå.⁷¹

Resultatet visar att det förekommer en hög grad av samverkan med såväl polis, skola, övrig socialtjänst, elevhälsa som fritidsgård, vilket framgår av figur 3. Detta gäller fältverksamheter generellt, oavsett kommunstorlek.

Vissa mönster framträder avseende vilka nivåer samverkan förekommer på, exempelvis är det vanligare att samverkan med polis förekommer på samhällsnivå, följt av gruppnivå och individnivå. För samverkan med socialtjänstens öppenvård och myndighetsutövning är mönstret det omvända. Samverkan med fritidsgårdar sker till största del på gruppnivå.

Samverkan med civilsamhällets aktörer sker främst på samhällsnivå.

Det var även möjligt att ange svarsalternativet ”ingen samverkan” med respektive aktör. Nästan 40 procent av kommunerna svarade att fältverksamheten inte har någon samverkan med hälso- och sjukvård, en andel som är relativt hög oavsett kommunstorlek.

Omkring var tredje fältverksamhet samverkar inte med räddningstjänst, trossamfund, bostadsbolag och väktare/ordningsvakter. Andelen är högre i små kommuner än i större. I små kommuner är det också en högre andel fältverksamheter som inte samverkar med civilsamhälle eller näringsliv, jämfört med fältverksamheter i större kommuner. Behov av och förutsättningar för samverkan skiljer sig dock åt mellan kommuner, vilket behöver beaktas i tolkningen av resultaten.

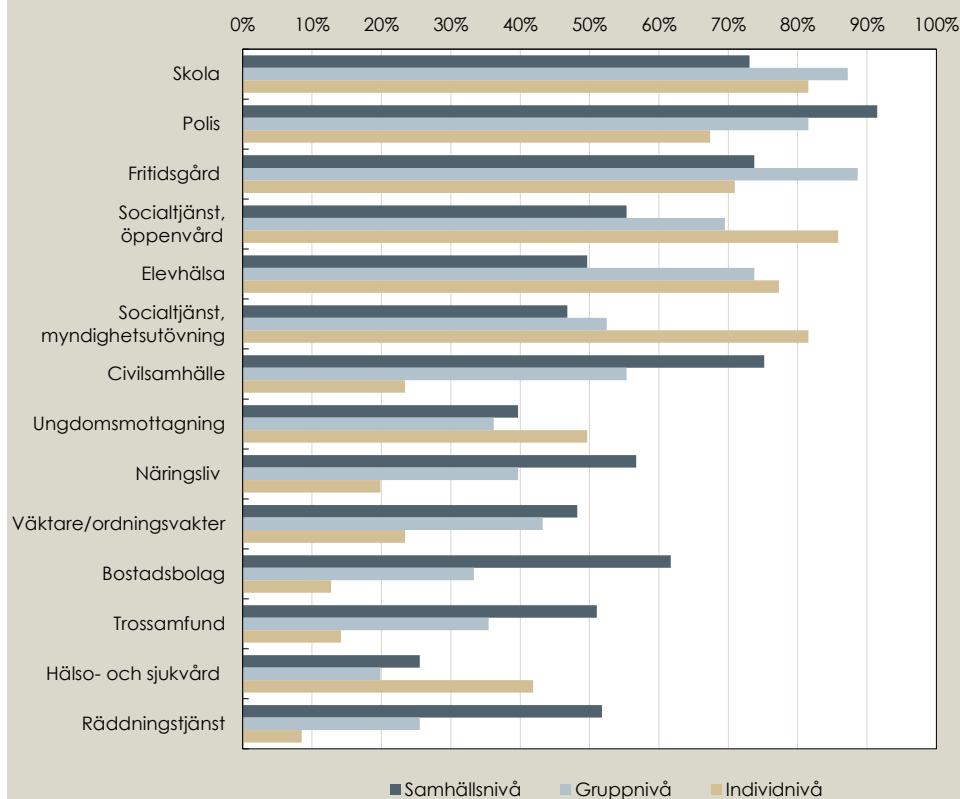
⁶⁹ Mer om kärnuppgifterna finns att läsa i avsnittet *Uppsökande och förebyggande fältarbete som arbetsätt*.

⁷⁰ Alla aktörer finns dock inte i alla kommuner, exempelvis har inte alla kommuner någon fritidsgårdsverksamhet.

⁷¹ I enkäten definierades nivåerna för samverkan på samhällsnivå, gruppnivå och individnivå, se bilaga 1. (Jfr. SOU 2020:47 s. 371f)

Figur 3. Samverkan med andra aktörer samt nivå för samverkan*

Aktörer i och utanför kommunens regi som fältverksamheten samverkar med. Andel fältverksamheter (%). (n=141)

* I enkätfrågan fanns även svarsalternativen "Ingen samverkan" samt "Vet ej" för respektive aktör.
Källa: Socialstyrelsens enkätundersökning *Kartläggning av kommunernas sociala fältarbete*

Några större kommuner nämner i fritextsvar att samverkan även sker med säkerhets- och trygghetssamordnare samt andra fältverksamheter. Det framkommer också att samverkan kan variera inom en kommun eller ett område. Exempelvis kan fältverksamheten ha god samverkan och kontakt med vissa skolor i kommunen, men inte med andra.

I det följande presenteras exempel på hur fältverksamheter samverkar på olika nivåer. Sammanställningen bygger på intervjuer, gruppdiskussioner och enkätens fritextsvar.

Strategisk, sektorsövergripande samverkan på samhällsnivå

Fältverksamheternas vanligaste samverkansparter på samhällsnivå är polis, följt av civilsamhälle, fritidsgårdar och skola. Det framgår av enkätresultatet, se figur 3.

Ett exempel på samverkan är fältarbetare eller verksamheternas chefer som medverkar i olika nätverk och samverkansgrupper. På samhällsnivå kan det handla om att de förmedlar aktuell kunskap och analys om ungas levnadsvillkor, villkor och miljöer, samt om utveckling och trender, till andra och

bidrar till arbetet med gemensamma lägesbilder. Det kan innebära att hitta snabbare lösningar på gemensamma problem eller fördela gemensamt identifierade arbetsuppgifter. Fältarbetare arbetar även för barn och ungas delaktighet i till exempel stadsplanering eller för att göra målgruppens röster hörda i olika sammanhang.

Exempel där fältverksamheten ingår i samverkan på samhällsnivå är nätverk som utgår från geografiska områden så som bostadsområden⁷² eller skolor⁷³, lokala brottsförebyggande råd och annan samverkan kring trygghetskapande åtgärder vid en viss plats så som köpcentrum eller resecentrum.

Ett annat exempel är gemensamma utsättningar med polis och civilsamhällets aktörer inför uppsökande arbetspass i utemiljöer. Det förekommer att fältarbetare och polis har direktnummer till varandra för att kommunicera under arbetspassen. Det finns också exempel från en stadsdel i en storstad där fältarbetare och andra uppsökare använder en digital lösning för att fördela närvaro i området, kommunicera och dela lägesbilder under arbetspassen.

Det finns en risk att samverkan på den här nivån tar mycket tid i anspråk, exempelvis medverkan vid möten. Några intervjupersoner poängterar vikten av att ”inte springa på alla bollar” genom att prioritera sådana möten som bidrar till att stärka verksamhetens arbete med målgruppen, framför andra möten fältarbetarna blir inbjudna till.

Det är dock inte självklart att fältverksamheter finns representerade på den här nivån. Några verksamheter upplever att de inte alltid blir inbjudna i sådana sammanhang där deras kunskap skulle kunna vara till nytta. Det kan, enligt intervjupersonerna, bero på att andra som arbetar förebyggande med barn och unga har låg kännedom om fältarbetarnas kunskaper och lokalkännedom och att de därför inte tänker på att bjuda in dem i relevanta sammanhang.

Samverkan på gruppnivå

Fritidsgårdar, skola och polis är fältverksamheternas vanligaste samverkansparter på gruppnivå. Även elevhälsan och socialtjänstens öppenvård är vanliga samverkansparter på den här nivån, se figur 3.

Exempel på samverkan på gruppnivå är gemensamma temadagar eller föreläsningar⁷⁴ eller fältarbetares medverkan i Mentorerna i våldsprevention (MVP) i skolklasser. Fältverksamheter kan även vara involverade i planering och rekrytering av deltagare till utbildningen Människan bakom uniformen (MBU).

Andra exempel är gruppaktiviteter tillsammans med fritidsgårdar och ideella organisationer, exempelvis tjejjour och samverkan kring sommarjobb och lägerverksamhet med bostadsbolag, trossamfund och fritidsverksamhet.

⁷² Exempelvis Effektiv samordning för ökad trygghet (EST).

⁷³ Exempelvis skola, socialtjänst, polis och fritid (SSPF) på universell och selektiv nivå.

⁷⁴ Exempelvis kring sexuell- eller psykisk hälsa med skola, elevhälsa och ungdomsmottagning eller kring trygghets- och säkerhetsfrågor med polis, räddningstjänst och socialtjänst.

Samverkan runt enskilda individer

Omkring 80 procent av fältverksamheterna samverkar med socialtjänstens öppenvård och myndighetsutövning, skola och elevhälsa på individnivå. Även fritidsgårdar och polisen är vanliga samverkansparter på den här nivån, se figur 3.

Samverkan på individnivå kan handla om ett gemensamt arbete runt en enskild ungdom för att förebygga och motverka behov av mer ingripande insatser. Ett exempel är att fältarbetare medverkar vid socialtjänstens anmälningsmöten under förhandsbedömningar när fältarbetarna känner den berörda ungdomen sedan tidigare. Ett annat exempel på samverkan med socialtjänsten är ett arbetssätt där en ungdom och hans familj erbjuds ett uppföljande möte med fältverksamheten när en orosanmälan inte leder till utredning.

Att medverka i bekymringsamtal eller orossamtal med barn och unga och deras föräldrar är exempel på samverkan med polis eller skola på individnivå. Fältverksamheter kan också medverka i tvärprofessionella samverkans-team som syftar till att fånga upp barn och unga och familjer i behov av stöd. En fältarbetare beskriver mervärdet av fältarbetare vid sådana möten:

När vi sitter i samverkansmötena är vi spindeln i nätet. Skolan kanske inte har möjligheten att fixa saker på fritiden, men det kan vi, och fritid kan inte göra ett hembesök men det kan vi göra tillsammans med skolan eller polisen. Vi finns på alla arenor där ungdomar finns, vi rör oss överallt och det finns inga hinder.

Samverkan på individnivå kan också röra sig om arbete inom ramen för strukturerade modeller och metoder som SSPF och Sociala insatsgrupper (SIG). Fältarbetare kan bland annat vara kontaktpersoner i SIG eller vara involverade i arbetet med att identifiera personer som kan vara aktuella för SIG. Fältverksamheternas chefer kan medverka i SIG:s ledningsgrupp. En fältverksamhet som är involverad i SIG i sin kommun berättar:

Dessa ungdomar har en samordnare och vi har som rutin att alla vi fältare träffar ungdomen så att den vet vilka vi är. Sen är en av oss kontaktperson i nätverket och deltar i SIG-nätverksmöten. Men vi har också en roll att berätta om vi träffat på ungdomen i olämpliga miljöer eller riskområden.

Informationsdelning och sekretess

I intervjuerna dyker frågor som rör informationsdelning och tillämpningen av sekretesslagstiftning upp på olika sätt. Fältverksamheterna har olika syn på vilken information de kan dela med samverkanspartners i olika sammanhang.

Medan vissa fältverksamheter beskriver att de alltid reflekterar över vilken information de kan dela och inte, beskriver andra verksamheter hur de, utan att samtycke inhämtats, för samtal på individnivå i samverkanskonstellationer, lämnar information om enskilda ungdomar till polisen och delar information med skolan vid oro för en ungdom.

Det framkommer att fältarbetare i vissa fall upplever sekretesslagstiftningen som ett hinder i samverkan. Det handlar ofta om att polis eller skola efterfrågar information på individnivå som fältarbetarna bedömer att de inte kan lämna ut. Det kan, menar de, resultera i frustration från alla inblandade. En fältarbetare beskriver att det även påverkar känslan av om man gör ett bra arbete eller inte:

Så i samverkan kan vi prata fenomen men alla vill egentligen prata individer. Det är mer som att vi inhämtar information, vi kan inte delge... Det gör det svårt att känna att man gör ett bra jobb då.

En annan fältarbetare beskriver det som att de måste vara ”balanskonstnärer” i samverkan med andra för att hålla sig väl med sina samverkanspartners utan att dela integritetskänslig information.

Fältarbete under covid-19-pandemin

Detta kapitel beskriver hur covid-19-pandemin, med de nationella rekommendationer och lokala åtgärder som följde därav, påverkade fältarbetet fram till och med våren 2021. Kapitlet bygger till största delen på intervjuer och gruppdiskussioner med fältarbetare som genomfördes under våren 2021.

Uppsökande arbete pausades på flera arenor

Allmänna råd och rekommendationer påverkade fältarbetet på flera sätt under pandemin. I flera regioner fattade Folkhälsomyndigheten, efter samråd med regionens smittskyddsläkare, beslut om skärpta lokala allmänna råd i slutet av oktober och i november 2020⁷⁵, vilket fick stora konsekvenser för fältarbetet på många håll. Det framgår av samtal med fältarbetare under våren 2021. Bland annat påverkades möjligheten att arbeta uppsökande i inomhusmiljöer, vilket innebär att fältarbetet fick pausas i skolor, på fritidsgårdar, i gallerior, resecentrum och liknande inomhusmiljöer. Detta bekräftas av enkätens fritextsvar.

Uppsökande arbete i utemiljöer kunde i de flesta fall bedrivas som vanligt, enligt fältarbetare. Undantaget var att fältarbetarna avstod från hälsningar genom att ta i hand eller kramas. Några fältverksamheter fick även direktiv från ledningen om att inte arbeta i stora grupper av ungdomar, med hänvisning till risk för smittspridning.

En del fältverksamheter bedömer att arbetet i utemiljöer ökade i omfattning under vintern 2020/21 jämfört med samma period året innan. Det innebär dock inte att de träffade fler ungdomar i dessa miljöer, säger de.

Kontakter med målgruppen minskade

När fältarbetet inte kunde bedrivas som vanligt påverkade det både kontinuitet och långsiktighet i arbetet, och möjligheten att bibehålla kontakten med ungdomar, enligt intervjuade fältarbetare. Många upplever att de träffat färre ungdomar under pandemin än tidigare. Två citat nedan belyser hur kontakten med målgruppen påverkats:

De spontana samtalen som ger oss lite att jobba på, de finns inte på samma sätt även om vi träffar dem som hänger ute. Det är inte samma sak att prata i centrum som att ses i skolan och spela kort eller prata där. Det

⁷⁵ Exempel på sådana lokala råd var att personer i det berörda området bör avstå från att besöka inomhusmiljöer där människor samlas och, om det är möjligt, undvika fysisk kontakt med personer som man inte bor med. (Källa: Folkhälsomyndigheten. Lokala allmänna råd vid utbrott av covid-19. Hämtad 2021-11-22 från: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2020/oktober/lokala-allmanna-rad-vid-utbrott-av-covid-19/>)

är jättesvårt under pandemin att plocka upp unga som är utsatta för mobbing eller heder, de målgrupperna har vi tappat helt. Det är rätt allvarligt.

Det finns en tyngd i att man är på alla arenor: på dagtid i skolan och på kvällarna är man ute eller så. Att man möter unga på olika arenor. Nu under corona saknar man skolfältandet, det ger så mycket mer än kvällsfältandet. Men det är kvällsarbetet som många förknippar med fältarbetet.

Fältarbetares frånvaro från olika miljöer under den här perioden påverkade bland annat möjligheten till uppdaterade lägesbilder och kunskapen om hur trender och problem bland ungdomarna utvecklades.

Även informationen till föräldrar påverkades när fältarbetare inte kunde medverka vid föräldramöten eller ordna informationsträffar som vanligt.

En möjlighet att utveckla verksamheten

När olika aktiviteter ställdes in, fick vissa fältverksamheter möjlighet att lägga tid på att utveckla verksamheten. Några beskriver att de fått utrymme att vara mer kreativa för att hitta och nå ut till ungdomar under pandemin. De har till exempel utvecklat arbetet på sociala medier och andra arbetssätt för att möta ungdomar på dagtid och på nya mötesplatser.

Andra beskriver att deras chefer uppmuntrat dem att ta tid till reflektion och utvecklingsarbete. Några har initierat och drivit projekt eller utvecklat digitalt informationsmaterial och presentationer.

Det finns också de som har fått ökad möjlighet till kompetensutveckling.

Fokusskifte och nya arbetsuppgifter

Fältarbetet har i vissa fall lagt större fokus på individkontakter, och då främst på individer där det finns en hög grad av oro, när gruppaktiviteter och fältarbete på skolor har ställts in och mötesplatser för ungdomar har stängt. Det har inneburit, menar berörda fältarbetare, att det förebyggande arbetet med ungdomar där oron är lägre har fått stå tillbaka under pandemin.

I andra fältverksamheter har anställda fått helt eller delvis nya uppdrag eller arbetsuppgifter under pandemin. En fältverksamhet som arbetar i ett utsatt område beskriver att de under den här tiden fått i uppdrag att informera och svara på frågor om pandemin i sitt område. Nytt fokus i deras arbete har därför varit omvärldsbevakning om pandemin och om aktuella allmänna råd, samtidigt som fältverksamheten har varit en del i ett större folkhälsoarbete för att minska smittspridningen i området. Fältarbetarna har pratat med ungdomar i området om vikten av att följa rekommendationerna, vilket har lett till nya samtalsämnen, menar de intervjuade.

Dokumentation och uppföljning av fältverksamhetens arbete

Det här kapitlet redogör för vad som framkommit om dokumentation och uppföljning av fältarbetet i enkätresultat, intervjuer och gruppdiskussioner.

Olika sätt att dokumentera arbetet

Kartläggningen visar att fältverksamheter generellt dokumenterar sitt arbete, men vad som dokumenteras varierar. I såväl intervjuer och gruppdiskussioner som i enkätens fritextsvar framhåller respondenterna att det inte finns något dokumentationskrav för fältarbetet.

En enkätfråga handlade om sätt att dokumentera verksamheten. Det vanligaste är att dokumentera verksamheten med lägesbilder som beskriver situationen eller trender inom exempelvis ett område eller någon fråga som berör barn och unga (64 procent), se tabell 12.

Drygt hälften (56 procent) av fältverksamheterna för statistik över sådant som antal arbetspass, kontakter och samtal med ungdomar och orosanmälningar. Sådan statistik kan även innehålla hänvisningar till andra verksamheter, olika typer av möten, skolbesök och områden som besökts. Fältarbetare dokumenterar statistiken i appar, digitala statistikprogram, Excel eller liknande. I intervjuerna beskriver de att digitala verktyg för att dokumentera arbetet på fältet underlättar sammanställning och uppföljning av arbetet. Samtidigt finns det fältarbetare som upplever att dokumentationen stör det relationsskapande arbetet på fältet när de har telefonen framme för att föra statistik i realtid.

Knappt hälften av fältverksamheterna för fältlogg (46 procent) för att förmedla information från fältpass till kollegor, för att fördela och prioritera arbetsuppgifter, för att följa arbetet och utvecklingen i områden över tid och för att planera arbetet framåt.

Minnesanteckningar förekommer i 45 procent av verksamheterna. Av intervjuerna framgår att minnesanteckningar kan göras av den fältarbetaren som behöver, ”för att ha koll”. Det framgår också att det varierar stort från fältarbetare till fältarbetare hur mycket de skriver ner i minnesanteckningar och hur länge de sparar anteckningarna. Vidare framkommer att vissa fältverksamheter använder minnesanteckningar och olika verktyg för att göra kartläggningar i syfte att identifiera och bedöma behov inför det fortsatta arbetet med både grupper och enskilda.

Tabell 12. Dokumentation av fältarbetet

Andel fältverksamheter i procent. (n=141)

Typ av dokumentation	Andel fältverksamheter (%)
Lägesbilder (veckovis, månadsvis eller liknande) över situationen eller trender i t.ex. ett område eller någon fråga som berör barn och unga	64
Statistik över t.ex. antal arbetspass, kontakter med ungdomar, samtal, orosanmälningar till socialtjänst eller liknande	56
Fältlogg eller motsvarande	46
Minnesanteckningar	45
Annan dokumentation	13
Ingen dokumentation förekommer	6
Vet ej	2

Källa: Socialstyrelsens enkätundersökning *Kartläggning av kommunernas sociala fältarbete*

Några av dem som uppger att det förekommer annan dokumentation (13 procent) nämner i fritextsvar social dokumentation och journalföring i verksamhetssystem. En trolig anledning till att en så stor andel anger att sådan individuallokumentation förekommer, är att omkring en femtedel av fältverksamheterna arbetar med individuellt behovsprövade insatser (se tabell 11). I dessa fall kan enkätfrågan ha uppfattats som att även dokumentation på individnivå som hör till arbetsuppgifter inom myndighetsutövningen skulle anges som svar.

Flera respondenter anser att fältverksamheternas dokumentation behöver utvecklas och förbättras, enligt kommentarerna.

Dokumentationens ändamål och nytta

Fältverksamheter som dokumenterar sitt arbete uppger att dokumentationen kan ha flera olika användningsområden, se tabell 13. Det vanligaste är att de använder dokumentationen för informationsdelning eller som underlag till andra yrkesverksamma (86 procent). Fältverksamheterna har olika erfarenhet av i vilken utsträckning politiker och chefer visar intresse för, och ger återkoppling på, underlaget som de tar fram, något som framgår av intervjuerna.

Nästan lika många (omkring 85 procent) svarar att dokumentationen används för att planera det strategiska arbetet eller att den ligger till grund för och används i verksamhetsuppföljning. Det handlar såväl om avsnitt i verksamhetsberättelser och åiterrapportering mot uppsatta mål eller uppdrag, som uppföljning av verksamheten i syfte att utveckla eller förbättra arbetssätt och metoder.

Tabell 13. Dokumentationens ändamål

Andel fältverksamheter i procent. (n=130)

Ändamål för dokumentationen	Andel fältverksamheter (%)
Informationsdelning eller underlag till andra yrkesverksamma (t.ex. lägesbilder, förmedling av kunskap om trender eller ungdomsgrupper)	86
Planering av det strategiska arbetet i verksamheten (t.ex. utveckling av arbetet för att möta identifierade målgrupper eller nya behov)	85
Verksamhetsuppföljning (mot mål/uppdrag, verksamhetsberättelser etc.)	84
Planering av arbetet inom verksamheten (t.ex. vilka arenor/platser/grupper som ska prioriteras den kommande veckan/månaden)	80
Uppföljning eller utvärdering av verksamhetens arbete (t.ex. intern uppföljning av hela eller delar av genomfört arbete i syfte att utveckla och förbättra arbetssätt eller metoder)	78
Annat ändamål	3
Inget av ovanstående	1
Vet ej	1

Källa: Socialstyrelsens enkätundersökning *Kartläggning av kommunernas sociala fältarbete*

Uppföljning och utvärdering av fältarbete

En enkätfråga belyste om någon uppföljning eller utvärdering av fältverksamhetens arbete har genomförts⁷⁶ under de tre senaste åren.

Drygt hälften (54 procent) uppger att de har genomfört en sådan uppföljning eller utvärdering av verksamheten, alternativt att ett sådant arbete pågår eller är planerat inom kort, vilket framgår av tabell 14.

Det är vanligast att de allra minsta kommunerna har gjort eller planerar att göra en uppföljning eller utvärdering av fältverksamheten.

Tabell 14. Uppföljning och utvärdering av fältverksamheten

Fältverksamheter vars arbete har följts upp eller utvärderats de senaste tre åren. Andel i procent. (n=141)

Genomfört uppföljning eller utvärdering de senaste tre åren	Andel fältverksamheter (%)
Ja, det har genomförts en uppföljning eller utvärdering	38
Det har inte genomförts en uppföljning eller utvärdering men det pågår ett sådant arbete nu eller planeras inom kort	16
Nej, det har inte genomförts en uppföljning eller utvärdering och det finns i dagsläget ingen planering för det	38
Vet ej	8
Totalt	100

Källa: Socialstyrelsens enkätundersökning *Kartläggning av kommunernas sociala fältarbete*

Några av dem som inte har genomfört någon sådan uppföljning eller utvärdering skriver i fritextsvar att det finns äldre utvärderingar eller att de ännu inte gjort någon då verksamheten är relativt nystartad eller under uppbyggnad.

Det framgår av både fritextsvar och intervjuer att det är vanligt att följa upp olika aktiviteter eller insatser inom fältarbetet, så som klassbesök,

⁷⁶ Enkätfrågan avser uppföljning eller utvärdering som utförts internt eller av en extern aktör utifrån på förhand bestämda kriterier. Här avses inte årlig mål- och resultatuppföljning utifrån kommunens styrmodell.

gruppaktiviteter eller utbildningsinsatser, även om man inte har utvärderat verksamheten som helhet.

Uppföljning av ungdomars kännedom om fältverksamheten

Ett sätt att följa upp fältarbetet är att undersöka målgruppens kännedom och uppfattning om fältverksamheten.

En fältverksamhet som har gjort en sådan uppföljning genomförde en enkätundersökning som besvarades av omkring 10 procent av verksamhetens totala målgrupp. Syftet var att undersöka hur väl fältverksamheten når ut till ungdomar i olika delar av kommunen och att ta fram ett underlag för att analysera och utveckla verksamheten.

Resultatet visade bland annat att kännedomen om fältverksamheten var lägre i de mindre tätorterna än på huvudorten, att ungdomarna önskade mer tid och aktiviteter med fältarbetarna, att det var svårt att nå ut till alla skolor i upptagningsområdet och att de ungdomar som fältarbetarna träffar regelbundet i det uppsökande arbetet på kvällstid känner till fältverksamheten.

Med utgångspunkt i resultatet har fältverksamheten följt upp och prioriterat om sin arbetstid på olika sätt. De har också använt resultatet för att påvisa behovet av resursförstärkning i arbetsgruppen för chefer och politiker.

Fältarbetets resultat

Kapitlet redovisar intervjupersonernas beskrivningar och reflektioner om resultaten av socialt fältarbete.

Kapitlet inleds med ett kort avsnitt om utmaningar i att mäta resultat i socialt fältarbete. Därefter presenteras synpunkter som framförts i intervjuer och gruppdiskussioner med fältarbetare och deras chefer samt med samverkanspartners som tillfrågats om nytta och mervärde av fältarbete för deras verksamhet.

Om att mäta resultat

Det finns en rad utmaningar kopplat till diskussionen om att mäta resultat och påvisa effekter av förebyggande socialt arbete.

På gruppnivå finns i forskningen relativt god kunskap om vad som fungerar utifrån arbete med risk- och skyddsfaktorer. På individnivå är det däremot betydligt svårare att förutsäga utvecklingen för en enskild individ – livet påverkas av så många olika faktorer på olika nivåer som samspelar med varandra. Det är svårt att veta vad som fungerar bäst, vid vilka tillfällen och med vilka ungdomar [20, 36]. Att då urskilja betydelsen av fältarbetarens insats i relation till andra händelser eller skeenden som kan ha bidragit till att bryta utvecklingen av destruktivt beteende är en svår uppgift.

Fältarbetets kontextbundna karaktär gör det än svårare att ringa in exakt vad fältarbetet innehåller i olika miljöer och med olika målgrupper, och i förlängningen vad i arbetet som genererar de önskade resultaten. Enligt forskningen kan ett allt för stort fokus på resultat i förebyggande arbete även innebära en risk att man väljer att arbeta med de ungdomar med bäst prognos att generera resultat, snarare än med de som har störst behov [33].

Ytterligare en utmaning enligt forskningen är att fältarbete är en verksamhet som kan prioriteras ner i ekonomiskt kärvare tider, då effekter och resultat är svåra att mäta på kort sikt [4, 5].

Resultat av närvaro och synlighet

Det finns en samstämmig bild i intervjuer och gruppdiskussioner om att det är svårt att mäta resultat av socialt fältarbete. Att det är svårt är dock inte samma sak, menar fältarbetare, som att fältarbete inte ger resultat.

Ett exempel på resultat som fältarbetare beskriver är fältverksamheter som nått ett gott anseende i de områden där de verkar. Det är, enligt fältarbetare och chefer, många gånger en förutsättning för att kunna bedriva fältarbete och någonting som kan ta tid att uppnå. Gott anseende kan handla om att betraktas som en ”reko person” av ungdomarna och att ha upparbetade kontakter till, och förtroende hos, andra yrkesverksamma och relevanta samverkansaktörer i området. Gott anseende och förtroende i områden där fältarbetet bedrivs kan även leda till att föräldrar och andra boende i området självmant

söker kontakt med fältarbetarna för att be om råd, eller för hänvisning till andra delar av socialtjänsten eller till andra verksamheter för vidare stöd.

En fältverksamhet som arbetar i ett utsatt område ser att resultatet av systematisk och kontinuerlig närvaro är att de kan röra sig i området och har möjlighet att ta de kontakter som de behöver. Det har tagit lång tid och är inte en självklarhet i området. En anställd i verksamheten berättar:

Ett resultat är att vi har mandat att röra oss där vi vill och kan prata med alla och har en given plats i vår stadsdel. Att vi har fått den platsen och inte tagit den och vi har förtroendet från unga och samverkanspartners.

En fältarbetare beskriver att ett tecken på att de har lyckats i sitt arbete är när ungdomar säger ”ni är ju överallt”, trots att fältarbetarna inte är så många till antalet. En annan beskrivning på att närvaro och synlighet i ett område gett resultat är när en grupp ungdomar som tidigare avlägsnat sig när fältarbetarna närmat sig, istället står kvar för en pratstund.

Resultat för den enskilde

Ett återkommande exempel på resultat är när fältarbetarna får bekräftelse på att deras arbete med närvaro och synlighet gör att barn och unga vet att de kan söka – och aktivt söker – kontakt med fältarbetarna.

Ett annat återkommande exempel på resultat är när fältarbetare får återkoppling om att det, efter en strulig ungdomstid, har gått bra för individer som haft mycket kontakter med fältarbetare. Fältarbetare som arbetat länge beskriver att det är ett kvitto på att fältarbetet har betydelse när någon många år senare kommer fram och berättar att fältarbetaren var en viktig vuxen under en period tidigare i deras liv.

Det är betydligt svårare att veta vad i fältarbetet som är verksamt och bidrar till förändringarna på individnivå. I intervjuerna framhåller både fältarbetare och chefer att en nyckelfaktor är arbetet med att bygga tillit och relationer som håller över tid. Det är dock svårt att mäta hur sådana relationer utvecklas över tid, vilket följande citat speglar:

Det handlar om relationer, det är inte mätbart men man känner det. Jag kan inte mäta om vår relation blivit bättre. Många ungdomar som pratar med oss kanske inte pratar med så många andra vuxna. Att finnas för dem och se saker ur deras perspektiv, även om det de säger är total bullshit och jag kan ha lite kritisk syn på det, så kan de få säga sin story och vara sig själva. Det är ju svårt att mäta. Vi kanske ser framgången i att en relation utvecklats istället för att vi har haft kontakt med fem ungdomar.

I gruppdiskussionerna framkommer det att vissa fältarbetare upplever påtryckningar från politiker och ledning om att visa snabba resultat och effekter av arbetet. Det kan leda till en oro över verksamhetens fortlevnad då de tycker att det är svårt att ge en rättvisande bild av verksamhetens innehåll och förtjänster genom de mått de använder för att följa upp verksamheten. Av några kommentarer framgår att de tar fram statistiken enbart för att kunna

visa att för politiker att fältarbete är mer än att, som uttrycks i en kommentar, ”springa runt på stan och prata med kidsen”.

Fältarbetet kan skapa nytta och mervärde för andra verksamheter

Ett uppbyggt kontaktnät med andra yrkesverksamma och samverkansaktörer är en viktig del i fältarbetet, inte minst för att kunna hänvisa barn och unga vidare för stöd och hjälp. Fältarbetare berättar att deras kännedom om andra stödverksamheter, och kontakt med de som arbetar där, kan fungera som en garant gentemot ungdomar. Att tala väl om andra verksamheter och de som arbetar där, kanske även att nämna dem vid förnamn, kan vara en del i arbetet med att motivera den enskilde ungdomen och dennes familj att söka vidare stöd.

Det motiverande arbetet ger inte enbart resultat för den enskilde, utan kan även skapa nytta och mervärde i andra verksamheter, enligt intervjuer med samverkansaktörer. En socialsekreterare beskriver sina upplevelser av att det är skillnad i mötet med ungdomar och familjer som haft kontakt med fältarbetare innan de kommer till mötet hos socialtjänsten. Fältarbetets motiverande förarbete kan bidra till att familjen är mer positivt inställda till att söka och ta emot stöd, menar intervjupersonen. Resultatet av fältarbetet blir då synligt först i socialsekreterarens möten och kontakter.

Ett annat resultat som samverkansaktörerna beskriver är när fältarbetare blir del i samverkansstrukturerna i ett område. I sådan samverkan kan fältarbetet bidra med en helhetsbild kring målgruppens livssituation med information från flera olika arenor och sammanhang, en bild som skola, socialtjänst eller familj inte på samma sätt kan tillgå. Här har fältarbetare en roll i att identifiera och kommunicera behov av gemensamma insatser eller uppmärksamma andra aktörer på behov av nya eller fler insatser, beskriver de.

Biträdande rektorer beskriver att fältarbetares uppsökande arbete på skolor kan ha en lugnande effekt i skolmiljön. Föreläsningar på teman som identifierats utifrån aktuella behov kan vidare bidra till att olika problem i elevgrupper dämpas. Biträdande rektorer uppger även att de ser ett mervärde av fältarbetet i form av lättillgänglig information om socialtjänstens arbete. Skolpersonal kan även få råd om hur de kan arbeta vidare med en viss problematik eller vart de kan hänvisa elever och familjer med behov av stöd vidare.

Fältarbetarnas kunskaper kan också utgöra ett viktigt underlag till andra verksamheters arbete med exempelvis prioritering och resursfördelning. Information från fältarbetet gör att andra kan få kännedom om vad som händer ute i området, information som kan användas för att identifiera inriktningen på det fortsatta arbetet, enligt intervjupersoner. En chef för en fältverksamhet säger:

De gör analyser och rapporter kring platser de besöker, där de ser social oro eller början till oro. De har en kompetens som vi på kontoret inte har. /.../ Utifrån deras analyser och rapporter från områden i stadsdelen kan

de ge oss andra information så vi vet vilka insatser som krävs där. De blir våra ögon, socialförvaltningens, polisens... våra ögon.

Även intervjupersoner som har strategiska roller i kommunernas förebyggande arbete beskriver fältarbetarna som sina ögon ute i ungdomsmiljöerna. De säger bland annat att fältarbetarna genom sitt arbete bland barn och unga kan bidra till bättre och mer verklighetsförankrat underlag till strategier och handlingsplaner. Fältverksamheterna kan också hjälpa till att rekrytera barn och unga att delta och tycka till vid planering och utformning av parker och stadsmiljöer.

Ökad synlighet och kännedom om fältverksamhet skapar efterfrågan och förväntningar

Flera fältverksamheter vittnar om att ju större kontaktnät och fler goda relationer med andra aktörer de har, desto fler är det som uppmärksammar och ser mervärdet med det sociala fältarbetet. Det ger ett större erkännande till arbetet, vilket i sin tur gör fältverksamheten mer efterfrågad i olika sammanhang då fler önskar mer av deras närvaro eller insatser. Det handlar till exempel om närvaro i fler olika områden, deltagande på fler samverkansmöten eller föreläsningar på fler skolor.

Men, menar fältarbetare, efterfrågan är ofta större än vad de kan tillgodose. Allt för många sådana arbetsuppgifter riskerar att arbetstiden äts upp av arbete som inte kommer de unga till del, något som även visats i tidigare studier [5]. Det är därför angeläget att avgränsa arbetsuppgifterna och behålla fokus på det som är fältarbetarnas grunduppdrag, menar de.

Diskussion och slutsatser

Denna kartläggning ger för första gången en nationell bild av organisation och innehåll i den del av kommunernas socialt förebyggande arbete som utförs av anställda vars huvudsakliga arbetsuppgift är att arbeta uppsökande och förebyggande i barn och ungas miljöer.

En av uppgifterna för analysarbetet i kartläggningen har varit att närma sig frågan om vad socialt fältarbete är. Både juridiskt och praktiskt i forskning och andra studier är socialt fältarbete i Sverige beskrivet i liten utsträckning.

Bilden som framträder här, likväl som i tidigare forskning och andra studier, visar att fältarbete med barn och unga på många områden överskrider gränser och verkar i olika mellanrum.⁷⁷ Det handlar till exempel om att fältarbete inte har någon egen självklar arena utan rör sig i utemiljöer och på olika offentliga miljöer där andra bedriver sin verksamhet. Det handlar också om att fältarbetet verkar inom och mellan olika preventionsnivåer och i samverkan med andra yrkesverksamma och civilsamhället i lokalområdet.

Socialstyrelsen konstaterar att fältarbetet kräver kunskap och kompetens om både fungerande arbetssätt och metoder och socialtjänstens regelverk, men även legitimitet och förmåga att skapa och bibehålla fungerande samverkansrelationer med skola, andra delar av socialtjänsten och polis likväl som fritidsverksamheter och civilsamhälle – utan att förlora fokus på barns och ungas behov. Det förutsätter i sin tur en flexibilitet i arbetet och i samverkan för att kunna nå önskvärda grupper med barn och unga.

I följande kapitel diskuterar Socialstyrelsen kartläggningens resultat med utgångspunkt i tre övergripande teman som myndigheten identifierade i analysarbetet.

- Fältarbete präglas av lokala förutsättningar och variationer i arbetet.
- Det finns otydligheter som gör det svårt att ringa in fältarbetet och vad det innehåller.
- Fältarbetets flexibilitet och gränsöverskridande karaktär är en förutsättning och en styrka, men även en utmaning i arbetet.

Lokala variationer kring både förutsättningar och arbetssätt

Varierande förutsättningar för det lokala fältarbetet
Socialstyrelsen kan konstatera att det även efter arbetet med kartläggningen inte är helt enkelt att ringa in varken socialt fältarbete som arbetsfält eller

⁷⁷ *Mellanrummet* är det begrepp som författarna till boken *Möten i mellanrummet – socialt förebyggande arbete med ungdomar* (Ander, et al. 2005) använder för att spegla fältarbetares arbetssätt och arbetsfält.

fältarbete som profession – bland annat eftersom förutsättningarna att bedriva fältarbete på lokal nivå är så varierande. Förutsättningar som på olika sätt har betydelse för fältarbetet rör bland annat:

- Struktur, organisation och resurser i kommunens och socialtjänstens förebyggande arbete i övrigt som påverkar vilken pusselbit i det förebyggande arbetet som fältarbete kan fylla.
- Resurser som avsätts till fältarbetet påverkar bland annat möjligheterna att nå målgruppen på olika arenor, vid olika tider på dygnet och i flera delar av kommunen, samt systematik och regelbundenhet i arbetet. Fältverksamheter med flera anställda möjliggör att lära av varandra och dra nytta av olika kompetenser i personalgruppen i arbetet. Små fältverksamheter med lite resurser innebär ett personberoende och en sårbarhet i fältarbetet.
- Möjligheten att rekrytera fältarbetare med lämplig utbildningsbakgrund och kompetens har bland annat betydelse för vilken inriktning arbetet i fältverksamheten får och hur möjligheterna ser ut att upptäcka och förebygga social problematik.
- Förekomst och närvaro av andra verksamheter och professioner på lokal nivå, så som områdespolis, fritidspersonal, öppenvårdsmottagningar och civilsamhällets aktörer har betydelse för vilka arenor som finns att utföra fältarbete på, vilka samverkansmöjligheter som finns och vilka verksamheter som går att hänvisa barn och unga vidare till.
- Hur situationen kring barn och unga ser ut lokalt och förändras över tid, exempelvis vilka problem som finns och hur de utvecklas över tid, är relevant för bland annat vilka arenor och miljöer som fokuseras i fältarbetet.

Det är värt att betona att det står kommunerna fritt att organisera uppsökande verksamhet och förebyggande arbete på det sätt som är bäst lämpat utifrån de lokala förutsättningarna.⁷⁸ Det finns inte heller i lagstiftningen något uttalat krav på i vilken form arbetet ska bedrivas. Socialt fältarbete är ett sätt att bedriva uppsökande verksamhet och förebyggande arbete.

Fältarbete anpassat till lokal kontext

Kommuner behöver förhålla sig till den lokala kontexten och de förutsättningar som råder för att anpassa, styra och utveckla fältverksamheters syfte och uppdrag. Därav följer att fältarbetet utformas på olika sätt i små respektive stora kommuner och i kommuner i glesbygd respektive storstadsnära områden, avseende exempelvis innehåll, arbetssätt, arenor och samverkan.

På så sätt kan fältarbetet fylla behovet av uppsökande och förebyggande arbete utifrån den övriga organiseringen i kommunen och vilka verksamheter som finns. Det är också en anledning till att olika fältverksamheter lägger olika stor vikt vid olika arbetsuppgifter och närvaro på olika arenor.

Variationer i styrning och uppdrag

Socialstyrelsen konstaterar samtidigt att det varierar i vilken utsträckning fältarbetet styrs utifrån ett definierat syfte, uppdrag och arbetsbeskrivning,

⁷⁸ Jfr. 2 kap. 4 § SoL och prop. 2012/13:10, s. 45.

vilket påverkar möjligheten att bedriva ett strukturerat fältarbete med möjlighet att identifiera och fylla en roll utifrån kommunens övriga organisering.

Kartläggningen visar att vissa kommuner har en styrning av fältverksamheten genom ett tydligt uppdrag och en tydlig beskrivning både av vad som ingår i och vad som förväntas av arbetet. Socialstyrelsen kan konstatera att fältverksamhetens arbete kan fylla olika funktioner utifrån socialnämndens uppgifter att bedriva uppsökande verksamhet och förebyggande arbete enligt socialtjänstlagen.⁷⁹ Det finns även exempel där fältarbetarna har i uppdrag att dokumentera och informera om sina iakttagelser som en del i verksamhetsutvecklingen runt barn och unga. Detta ligger i linje med vad som lyfts i förarbetena till 1980-års socialtjänstlag⁸⁰ och i litteraturen på området [9, 18].

Från andra kommuner finns beskrivningar av hur fältverksamheter får arbeta relativt fritt utifrån sin egen bedömning. Några fältarbetare nämner att deras uppdrag kan behöva tydliggöras både internt inom kommunen och för externa parter, för att de ska kunna få rätt förutsättningar för sitt arbete, och för att underlätta i deras samverkan med andra. I andra verksamheter beskrivs en oro för att deras verksamhet ska nedprioriteras av budgetskalet om inte ledningen tydligare förstår effekter och vinster med socialt fältarbete för att bedriva uppsökande och tidigt förebyggande arbete med barn och unga. Denna typ av nedprioritering uppges ha förekommit i vissa kommuner.

Kartläggningen visar även att det i små kommuner är relativt vanligt att fältarbetaren – som en del av sitt uppdrag inom fältarbetet eller i en annan del av sin tjänst beroende på hur uppdraget ser ut – utför individuellt behovsprövade insatser. Faktorer som förefaller påverka i vilken utsträckning detta sker är bland annat vilken kompetens som finns inom fältverksamheten, kommunens organisering av förebyggande arbete i övrigt samt förekomst och tillgång till lågröskelverksamheter i kommunen.

Variationer i metoder och arbetssätt

När fältarbetare beskriver vilka färdigheter de har mest nytta av i arbetet är social kompetens, nyfikenhet, lyhördhet och fingertoppskänsla de vanligaste begreppen. En anledning till detta kan vara att det i stor utsträckning saknas metodkunskap om det uppsökande, relationsskapande, processinriktade arbetet ute på fältet. Samtidigt beskriver fältarbetare hur sådan kunskap i stor utsträckning är erfarenhetsbaserad och något de lär sig av mer erfarna kollegor.

Socialstyrelsen noterar att det innebär att metoder och arbetssätt i fältarbetet riskerar att bli både personberoende och beroende av tillgången till mer erfarna kollegor och de metoder och arbetssätt de använder och förespråkar.

Intresset för att reflektera och utbyta erfarenheter om olika metodologiska frågor framstår samtidigt som stort bland fältarbetare. Flera uttrycker också önskemål om mer kunskap om olika metoder och arbetssätt.

⁷⁹ Se mer om detta under avsnittet *Uppsökande verksamhet och annat förebyggande arbete i socialtjänstlagen*.

⁸⁰ Jfr prop. 1979/80:1 s. 168.

Flera otydligheter gör det svårt att ringa in arbetet

Socialstyrelsen konstaterar att variationerna mellan fältverksamheter i olika kommuner inte bara gör fältarbetet svårt att ringa in, utan också är en anledning till att fältarbete kan upplevas som otydligt. Det skapar en osäkerhet bland vissa fältarbetare om både fältarbetets roll och mandat, och hur ledning och samverkansparter uppfattar arbetet de utför.

Vissa fältarbetare uttrycker att otydligheten i vad socialt fältarbete är, och skillnaderna mellan olika kommuners fältverksamheter, gör att det är svårt att hitta en gemensam grund för nationell samverkan genom till exempel riksorganisationer. De menar att ett tydliggörande av vad socialt fältarbete är, både skulle kunna stärka fältarbetarens yrkesroll och ge bättre förutsättningar för nationell samverkan och gemensam kompetenshöjning.

Fältarbetet tangerar andra arbetsområden

Socialt fältarbete angränsar och i många fall tangerar uppgifter och ansvar inom andra professionsområden. Det kan till exempel handla om närvaro i trygghetsskapande syfte i olika miljöer, om genomförandet av informerande och utbildande insatser till elever eller om stödsamtal i olika former.

Det förekommer att fältarbetare förväntas göra uppgifter som de själva bedömer ligger utanför deras uppdrag. Sådana uppdrag kan kopplas till en diskussion som Socialstyrelsen identifierar bland fältarbetare om vad fältarbete *inte* är: Fältarbete är inte behandlande, fältarbetare är inte vuxna som i allmänhet skapar trygghet i utemiljöer och de är inte någon akutstyrd insatsstyrka som rycker ut när brott sker.

Här pekar kartläggningen på en diskrepans mellan kommunala satsningar på exempelvis vuxen närvaro i syfte att öka tryggheten för allmänheten, och fältarbetares tankar om att göra nytta primärt för målgruppen barn och unga, samt att arbeta med systematik och kontinuitet. Här finns även anledning att lyfta frågan om värderingar som kan krocka när fältarbetets principer om frivillighet och förtroende ställs emot politiskt styrda uppdrag om ökad närvaro vid social oro, ökad kontroll och mer gränssättning.

Socialstyrelsen observerar att olika parter förväntningar på fältarbetet inte alltid ligger i linje med vad som ingår i fältarbetares roll eller mandat. Vad andra aktörer, så som polisen, efterfrågar kanske ibland handlar om en ökad samverkan med socialtjänstens myndighetsutövning vid akuta behov och social oro ute på fältet, snarare än fältarbetare.

Arbetsätt och arbetsuppgifter kan vara otydliga för andra

Kartläggningen visar att fältarbetares arbetsuppgifter är varierande. Vissa verksamheter har även omfattande uppgifter utanför det uppsökande och förebyggande sociala fältarbetet så som det definieras i den här kartläggningen.

Det kan finnas flera anledningar till att fältverksamheter åläggs sådana arbetsuppgifter. Bland annat att grunduppdraget inte alltid är tydligt definierat

eller att det i saknas förståelse hos både beslutsfattare, ledning och andra aktörer för vad socialt fältarbete är, vad fältarbetare gör och i vilket syfte.

För fältarbetare kan en aktivitet som till synes handlar om att stå och prata med en grupp barn eller unga exempelvis vara del i ett större arbete med att lära känna en viss individ närmare eller identifiera deltagare till en gruppverksamhet. På samma sätt kan närvaro i skolans uppehållsrum ske i syfte att komma närmare en grupp barn eller unga som ställer till med bråk i centrum, och att lära känna de lokala näringsidkarna runt ett torg kan vara viktigt för att bidra till legitimitet för sitt arbete bland målgruppen i området.

Fältarbetare har beskrivit att den här oförståelsen kan leda till att de får mer ”konkreta” arbetsuppgifter eller uppdrag när beslutsfattare och ledning inte uppfattar fältarbetet som tillräckligt tydligt.

Utmaningar när fältverksamheter åläggs arbetsuppgifter vid sidan av det sociala fältarbetet

Fältarbetare beskriver att det är svårt att upprätthålla kontinuitet och systematik i det uppsökande och förebyggande arbetet när de åläggs arbetsuppgifter utanför fältverksamhetens grunduppdrag. Det riskerar att leda till undanträngningseffekter där det långsiktiga och systematiska sociala fältarbetet blir lidande om andra arbetsuppgifter behöver prioriteras.

Socialstyrelsen kan konstatera att fältarbetet verkar i en omvärld där fokus ofta ligger på att visa snabba resultat av satsade medel, samtidigt som det är svårt att visa konkreta resultat av förebyggande arbete. Här finns en risk för ett moment 22. I intervjuer framfördes att när fältverksamheter inte kan redovisa sådana resultat av det förebyggande arbetet, finns en risk att fältarbetet ifrågasätts för att göra för lite, göra fel eller ha för få arbetsuppgifter. Berörda fältverksamheter kan då få fler – stora som små – uppdrag på sitt bord, och därmed mindre tid till kärnuppdraget vilket gör det ännu svårare att visa resultat. Här behöver vissa fältverksamheter förhålla sig till det långsiktiga arbetet att skapa tillitsfulla relationer till barn och unga som är hållbara över tid, samtidigt som de måste hantera andra krav på andra arbetsuppgifter i den kommunala organisationen som riskerar att styra arbetet bort från fältarbetets arenor och prioritera ner fältarbetets kärnuppgifter.

Socialstyrelsen ser vikten av att tydliggöra ansvar, prioritera arbetsuppgifter och ha en ledning som förstår att förebyggande arbete tar tid och bygger på långsiktighet, som viktiga förutsättningar för ett socialt fältarbete som kan bidra till förändring över tid. Fältarbetare behöver i sin tur få förutsättningar att prioritera sådant uppsökande och förebyggande arbete som är till nytta för de barn och unga de finns till för.

Det finns olika uppfattningar om målgruppen

Det framgår också i intervjuerna att fältverksamheter ibland förväntas ha ett särskilt fokus på att förebygga kriminalitet eller missbruk hos unga. Detta trots att fältarbetarna tycker att det är centralt i fältarbetet att bedriva ett brett förebyggande och uppsökande arbete där de även har tid att fånga upp psykisk ohälsa och annan social problematik samt att nå barn och unga i utsatthet och som är i behov av stöd. De uttrycker även att det är viktigt att de inte får en kontrollerande roll i förhållande till målgruppen. En kontrollerande roll

står i kontrast till och motverkar möjligheten att bygga relationer, vilket majoriteten av de intervjuade ser som centralt i fältarbetet.

Ibland kan andra faktorer påverka vilken målgrupp fältarbetarna arbetar mot. Under covid-19-pandemin vittnar några fältverksamheter om att deras arbete blivit mer inriktat på stödsatser till individer där oron är hög, när möjligheten till universellt och selektivt förebyggande arbete har begränsats.

Osäkerhet om vilka lagar och regler som styr

Vid intervjuerna har det framkommit att det i viss mån råder osäkerhet kring vilka lagar och regler som styr det sociala fältarbetet. Många säger att verksamheten är oreglerad. Troligen menar de att det i socialtjänstlagen varken finns något uttryckligt krav på att bedriva socialt fältarbete eller vad arbetet ska innehålla i praktiken, även om socialnämndens uppgift att bedriva uppsökande verksamhet och förebyggande arbete är reglerad i socialtjänstlagen.⁸¹

Av vad som framkommit i kartläggningen om syfte och arbetsuppgifter i fältverksamheterna, blir det för Socialstyrelsen tydligt att merparten av de tillfrågade fältverksamheterna bedriver uppsökande verksamhet och förebyggande arbete mot barn och unga enligt socialtjänstlagen i kommunal regi, dvs. bedriver *socialt fältarbete* enligt definitionen i denna rapport.⁸²

Organisatorisk tillhörighet kan påverka bilden av det sociala fältarbetet

Socialt fältarbete kan organiseras under olika förvaltningar. Fältverksamhetens organisatoriska tillhörighet kan emellertid påverka både uppfattning om, och förväntningar på, fältarbetets roll och uppdrag. Fältverksamhetens organisatoriska tillhörighet kan bland annat skapa osäkerhet från bland annat polisen i frågor som rör samverkan och möjligheter att dela information.

I en majoritet av kommunerna i kartläggningen är fältarbetet organiserat under en socialförvaltning, men det förekommer att det organiseras i andra förvaltningar, exempelvis under en kultur- och fritidsförvaltning. I fältverksamheter som har erfarenhet av att verksamheten flyttas runt mellan förvaltningar och avdelningar, finns ytterligare osäkerhet kring roll och uppdrag.

Det förekommer också att fältverksamheter som bedriver socialt fältarbete inte betraktar sitt arbete som socialtjänst. Socialstyrelsen kan konstatera att en social fältarbetare enligt definitionen i denna rapport utför verksamhet enligt lagstiftningen om socialtjänst.

Informationsdelning och sekretesslagstiftning

I sitt arbete befinner sig fältarbetare många gånger i situationer där andra aktörer såsom skolpersonal eller polis, förväntar sig att få information om vissa individer. Fältarbetare måste då ofta på stående fot bedöma om information kan delas – och i så fall vilken information – eller om den omfattas av sekretess. Fältarbetare upplever att samarbetet riskerar att påverkas negativt om de inte möter förväntningarna, samtidigt som det bland många fältarbetare finns en osäkerhet gällande vilken information som får lämnas ut.

⁸¹ Se bl.a. 3 kap. 1 § och 5 kap. 1 § SoL.

⁸² Se avsnittet om *Begrepp som används i rapporten*.

Socialstyrelsen kan konstatera att det finns utmaningar i arbetet med informationsdelning och att vissa verksamheter uttrycker osäkerhet i tillämpningen av sekretesslagstiftningen.

Hantering av känslig information

Fältarbetare beskriver att de är beroende av information från andra om målgruppen för att kunna uppfylla sitt uppdrag om tidigt och förebyggande arbete. En utmaning som identifierats i kartläggningen rör frågan om hur fältarbetare hanterar känslig information de får till sig i arbetet, både från andra aktörer och från barnen och de unga själva.

Fältarbetare framhåller många gånger att det inte finns något dokumentationskrav för fältarbetet. Vad som sannolikt avses är att serviceinsatser inte omfattas av kravet på dokumentation vid handläggning av ärenden som rör enskilda enligt socialtjänstlagen.⁸³ Samtidigt visar kartläggningen att minnesanteckningar och olika verktyg används i vissa fältverksamheter för att göra kartläggningar i syfte att identifiera och bedöma behov inför det fortsatta arbetet, både med grupper och enskilda.

Som exempel på när fältarbetare kan få känslig information kan nämnas fältarbete i sociala medier. Samtidigt som sociala medier innebär en möjlighet att nå ut med information, kan Socialstyrelsen se att användningen av sociala medier i en socialtjänstverksamhet väcker frågor om hur känslig information som inkommer eller hämtas in till fältverksamheten via sociala medier ska hanteras.

Socialstyrelsen menar att det finns juridiska utmaningar när arbetet sker på sociala medier. I sammanhang där fältarbetare tar emot elektroniska meddelanden från enskilda barn och unga är det till exempel viktigt att beakta frågor om integritet, samt lagar och regler om allmänna handlingar, personuppgiftsbehandling och sekretess.

Frivillighet i kontakten med barn och unga

Vikten av frivillighet i kontakten med barn och unga betonas i både lagstiftningen, forskningen och i intervjuer som genomförts i kartläggningen. Samtidigt framkommer att den frivilliga aspekten av fältarbetet kan möta utmaningar och väcka frågor om till exempel barn och ungas integritet.

Det framgår av intervjuer att det bland annat kan handla om föräldrar som vill att fältarbetare ska rapportera var deras barn befinner sig eller skicka hem barnet en viss tid, eller lärare som vill att fältarbetare skickar skolkande elever till lektionerna. Det kan också handla om polis eller socialsekreterare som vill få information om var ett barn eller en ung person befinner sig och i vilka kretsar hen umgås, eller som önskar få kontakt med en individ och vill ha hjälp av fältarbetare i sökandet. Ytterligare ett exempel är information som fältarbetare tar del av genom uppsökande arbete i sociala medier.

Socialstyrelsen anser att det är viktigt att fältverksamheten har en tydlig bild över vad rollen som fältarbetare innebär och var gränsen mellan frivilliga och kontrollerande inslag i arbetet dras. Det är viktigt för att fältarbetarens roll och uppdrag ska vara tydlig även för målgrupp och andra parter.

⁸³ Se 11 kap. 5 § SoL.

Flexibelt och gränsöverskridande arbete – både en förutsättning och utmaning

I såväl intervjuer som litteratur betonas fältarbetets flexibla karaktär. Fältarbetare uttrycker att arbetet utifrån flexibilitet och lyhördhet gör att de kan anpassa arenor och arbetssätt, något som skiljer dem från socialtjänstens myndighetsutövning. Val av arbetssätt och vilken samverkan som är relevant påverkas därför av målgruppens önskemål och behov, vilken typ av problem som är aktuella i kommunen och hur kommunen är organiserad i övrigt.

Fältarbetare rör sig mellan olika arenor

Kartläggningen visar att det finns en flexibilitet i fältarbetares val av arenor för att nå sin målgrupp på bästa sätt. Socialstyrelsen har fått exempel från fältverksamheter som styrt om sitt arbete till att arbeta mer på skolor om de inte kommer i kontakt med barn och unga i utemiljöer, och fältverksamheter som ena dagen befinner sig i en skola för informationsarbete, andra dagen arbetar uppsökande i ett bostadsområde för att nästa dag sammankalla en föräldragrupp.

Samtalen med fältarbetare ger samtidigt en bild av att fältarbetets huvudsakliga arenor förändrats över tid. Utifrån litteraturen på området beskrivs fältarbete främst ske på offentliga platser i utemiljöer där unga samlas. Socialstyrelsen noterar att det uppsökande arbetet i utemiljöer idag har en mindre framträdande roll i vissa fältverksamheter, något som uppges bero på att fältarbetare inte längre möter målgruppen i dessa miljöer i samma utsträckning. En arena som däremot beskrivs som central är skolan och skolans olika miljöer. Kartläggningen visar också att många fältverksamheter idag ser sociala medier som en självklara arena för fältarbetet.

Fältarbetare kopplar ihop behov med resurser

Fältarbetets flexibilitet och gränsöverskridande karaktär kan bidra till att nå och identifiera barn och unga i behov av stöd och hjälp där andra vuxna runt individen inte har samma förutsättningar att tidigt identifiera, nå fram eller tillgodose sådana behov.

Fältarbetare arbetar proaktivt genom att söka upp och göra sig kända hos sin målgrupp och arbetar främst på olika arenor ute på fältet, utanför kontorsmiljön. Socialstyrelsen har här inte gjort någon systematisk genomlysning av fältarbetares tidsanvändning, men noterar att fältarbetare – till skillnad från exempelvis utredande socialsekreterare i den sociala barn- och ungdomsvården [37] – sannolikt spenderar en betydande del av sin arbetstid tillsammans med målgruppen eller i offentliga miljöer där barn och unga lever sina liv. Fältarbetet möjliggör därmed att nå barn och unga som inte självmant söker stöd från exempelvis elevhälsan, ungdomsmottagningen, andra delar av socialtjänsten eller någon annan vuxen i sin närhet.

Ytterligare en faktor som pekar mot att fältarbetare har en möjlighet att nå barn och unga som inte nås av andra, är deras möten med och bild av barn och unga på flera olika arenor och vid olika tider på dygnet. Detta skapar både förutsättningar för att tidigt upptäcka barn och unga i behov av stöd och kan bidra till en helhetsbild av barn och ungas situation i kommunen.

Där skolan ser skolrelaterade problem, föräldrar ser problem i hemmiljön och socialtjänstens myndighetsutövning ser den information som kommer till deras kännedom genom exempelvis orosanmälningar, kan fältarbetaren komplettera bilden med erfarenheter från flera olika arenor. Här kan fältarbetaren bidra med att identifiera nya, men även fler, behov hos den enskilde och hur behoven kan tillgodoses utifrån ett större helhetsperspektiv.

Fältarbetare har ofta även god kunskap om vilka stödande resurser som finns i lokalsamhället, vilket sammantaget ger dem goda förutsättningar att kunna koppla ihop behov med resurser. Fältarbetaren fyller därmed en viktig roll för att komplettera – aldrig ersätta – andra professionella i den kedja av socialt förebyggande insatser som behöver finnas för att nå barn och unga som inte nås på annat sätt.

Gränsöverskridande arbete på flera nivåer

Kartläggningen bekräftar bilden av att fältarbetare arbetar på de olika preventionsnivåerna (se figur 1) och att fältarbete även rör sig mellan de olika nivåerna.

Av fältverksamheternas beskrivningar framgår att vissa av deras insatser syftar till att skapa goda levnadsförhållanden och på en övergripande nivå i kommunerna förebygga ogynnsam utveckling för barn och unga, till exempel genom olika evenemang och aktiviteter för målgruppen eller informationsinsatser i skolor (universell nivå). Andra har som syfte att arbeta specifikt mot ett bostadsområde där kommunen ser en negativ utveckling, för att skapa nätverk med andra aktörer, bygga relationer med barnen och de unga, uppmärksamma behov och erbjuda alternativa aktiviteter (selektiv nivå). De flesta fältverksamheter beskriver att de även på olika sätt arbetar riktat mot specifika individer eller grupper för att uppmärksamma behov, motverka en ogynnsam utveckling och informera om möjligheten att få hjälp och stöd (selektiv och indikerad nivå).

Arbete på de olika nivåerna går ibland in i varandra och arbete på en nivå kan syfta till att möjliggöra arbete på en annan nivå. Det blir tydligt att fältarbetares kunskaper om allt från grupper och enskilda individer, skolmiljöer och riskmiljöer, andra förebyggande verksamheter och aktörer på området, till arbete med stadsplanering och ungas delaktighet gör dem till en profession med möjlighet till mycket brett förebyggande uppdrag. I det arbetet finns möjligheter att dra nytta och skapa synergier av kunskaperna från fältarbetet på olika områden och nivåer.

Fältarbete i gränslandet mot myndighetsutövningen

Fältarbetarna arbetar ibland i gränslandet mot socialtjänstens myndighetsutövning. Deras kontakter med målgruppen sträcker sig emellanåt över lång tid, ibland flera år. Kontakten kan bestå av allt från sporadiska möten till förtroliga relationer med långa samtal. Intervjustudien ger här bilden av att det inte alltid är tydligt för fältarbetarna om och när de ska hänvisa individer vidare till andra verksamheter för stöd och vidare hjälp. Det beskrivs som särskilt svårt i exempel där barnet eller den unga fått förtroende för fältarbetaren och båda parter upplever att kontakten bidrar positivt i den enskildes liv.

En angränsande fråga gäller hur fältarbetarna hanterar bedömningar om att göra anmälningar vid misstanke om att ett barn far illa. När fältarbetare arbetar med barn där det finns en oro, kan det innebära att fältarbetaren arbetar för att fördjupa relationen med barnet och för att få mer information om barnets situation innan en orosanmälan görs.

Av kartläggningen framgår att fältarbetare generellt känner till vad anmälningsskyldigheten innebär och att det finns rutiner eller uttalade arbetssätt om fältarbetaren misstänker eller får kännedom om att ett barn far illa. Detta kan framkomma både i det uppsökande arbetet och i kontakten med barn som fältarbetaren har en upparbetad relation med sedan tidigare.

Samtidigt framkommer att det inte alltid är tydligt när en sådan orosanmälan ska göras till socialtjänstens myndighetsutövning, i det motiverande och tidigt förebyggande arbetet med barn och unga i risk för en ogynnsam utveckling. Frågan belyser att det finns utmaningar kring gränsdragningen för hur socialtjänstens förebyggande verksamheter förhåller sig till anmälningsskyldigheten i arbetet med tidiga insatser innan en anmälan görs. Här ser Socialstyrelsen en risk att fältarbetet ibland gränsar mot myndighetsutövningens arbete, samtidigt som det saknar den rättssäkerhet för barnet som ligger i processen med förhandsbedömning och utredning.

Arbete i gränslandet mellan service och behovsprövade insatser

Ibland utför fältarbetare individuellt behovsprövade insatser som en arbetsuppgift inom socialtjänst, vid sidan av det sociala fältarbetet. Utifrån målgruppens perspektiv kan det innebära att fortsatta insatser, till exempel en öppenvårdsinsats eller ett kontaktpersonsuppdrag, utförs av en person de redan känner och som känner till individens historia, istället för att hänvisas till en för individen ny stödkontakt. En sådan för målgruppen relativt sömlös övergång mellan fältarbetares serviceinsatser och individuellt behovsprövade insatser skulle kunna innebära stärkta möjligheter att fånga upp behov hos barn och unga när de har motivation att ta emot och fullfölja en sådan insats. Fältarbetaren som redan känner individen kan då även ha en förförståelse kring hur insatsen kan utformas och anpassas.

Samtidigt ser Socialstyrelsen att det finns en risk att övergången blir otydlig för de barn och unga som fältarbetarna möter. Det kan vara oklart för målgruppen när fältarbetaren är fältarbetare och när den har en annan roll, samt vilket uppdrag och ansvar en fältarbetare har. Detta kan i sin tur få konsekvenser om individen exempelvis inte känner till att det är skillnad i hur behov ska utredas och dokumenteras när fältarbetaren agerar inom socialtjänstens myndighetsutövning jämfört med inom det förebyggande fältarbetet.

Behov identifierade för fältarbete

Avslutningsvis presenteras här resultatet av den del i kartläggningen som syftat till att identifiera kommunernas behov av stöd på området. Som kartläggningen visat är flexibilitet en förutsättning för fältarbetet. Samtidigt ser Socialstyrelsen att det kan finnas fördelar med en ökad tydlighet som på olika sätt kan stärka professionen och underlätta för kommunerna att prioritera i det uppsökande och förebyggande arbetet med barn och unga.

Följande behov har identifierats:

- Tydligare inramning av socialt fältarbete och fältverksamheters roll och uppdrag.
- Att tydliggöra socialt fältarbete i förhållande till socialtjänstens regelverk.
- Kunskap om användningen av sociala medier i uppsökande verksamhet.
- Metodstöd i det sociala fältarbetet.
- En samlad plats för kunskapsstöd.

Nedan redogörs för dessa behov.

Tydligare inramning av socialt fältarbete och fältverksamheters uppdrag och roll

Sammantaget visar kartläggningen att fältarbetarnas uppdrag, roll och arbetsätt många gånger upplevs som otydligt, inte bara av fältarbetarna själva, utan även av deras samverkansparter. Socialstyrelsen ser därför att det i många kommuner finns ett behov av att på lokal nivå tydligare rama in fältarbetet och definiera fältverksamheters uppdrag och roll. Behovet återfinns i förhållande till både annat förebyggande arbete i kommunens regi och till arbete på området som bedrivs av andra huvudmän.

Här behöver kommunerna arbeta utifrån hur bland annat organisation och behov ser ut i respektive kommun eller område. Fältarbetet kan behöva lokala lösningar för att uppdrag, roll och arbetssätt på bästa sätt ska motsvara behoven av en uppsökande och förebyggande verksamhet.

Ett tydliggörande arbete skulle kunna leda till en ökad professionell trygghet i fältverksamheter, vilket i sin tur skulle kunna stärka arbetet med att tidigt upptäcka och ge stöd till barn och unga i risk för en ogynnsam utveckling.

Det skulle också kunna leda till att fältarbetares kompetens och erfarenheter i större utsträckning kan tas tillvara inom kommunens övergripande arbete runt barn och unga, samt att det avsätts tillräckliga resurser för att kunna genomföra fältverksamhetens uppdrag. Sammantaget skulle ett tydliggörande av socialt fältarbete på lokal nivå kunna stärka förutsättningarna till långsiktighet och kontinuitet i fältarbetet.

Samtidigt ser Socialstyrelsen en risk att ett tydliggörande av fältarbetsuppdraget kan innebära att en profession som bygger på att vara flexibel och rörlig utifrån lokala förutsättningar blir begränsad på ett sätt som försvårar arbetet. Professionens medverkan i arbetet bedöms därför som central.

Att tydliggöra socialt fältarbete i förhållande till socialtjänstens regelverk

Kartläggningen visar att fältarbetet förutsätter en flexibilitet och att fältarbetare behöver anpassa sitt arbete utifrån bedömningar av de behov som identifieras i arbetet. Att arbeta flexibelt på det sätt som beskrivs i rapporten förutsätter enligt Socialstyrelsens bedömning en god kännedom om socialtjänstens regelverk. Det är därför viktigt att den som bedriver verksamheten säkerställer att fältarbetare har god kännedom om socialtjänstens regelverk och tillämpning i det sociala fältarbetet. Att göra det tydligare för fältarbetare vilket regelverk de har att förhålla sig till och vad det innebär för deras arbete, skulle även kunna öka rättssäkerheten för de barn och unga de möter.

Socialstyrelsen ser även att det i många kommuner finns behov av tydligare rutiner och arbetsbeskrivningar för fältverksamheterna. Det gäller till exempel ett antal frågor där fältarbetet verkar i gränslandet mot socialtjänstens myndighetsutövning, så som:

- Gränsen mellan förebyggande arbete med insatser som service och insatser som ska föregås av utredning och individuell behovsprövning.
- Arbete vid misstanke eller kännedom om att ett barn far illa. Exempelvis vad gäller arbetet med tidiga och förebyggande insatser när ett barn riskerar att utvecklas ogynnsamt och bedömningar om i vilket skede en orosmälan ska göras.
- Hur dokumentation sker, och vad som dokumenteras, i socialtjänstens uppsökande och förebyggande arbete.

Behovet av tydligare rutiner och arbetsbeskrivningar behöver tillgodoses lokalt. Samtidigt kan det finnas anledning till nationellt stöd i det arbetet, till exempel för att diskutera dessa frågor och dilemman på området.

Socialstyrelsen konstaterar vidare att det finns behov av att sprida kunskap om arbete med sekretess och informationsdelning i det sociala fältarbetet. På myndigheten pågår för närvarande ett arbete om informationsdelning mellan socialtjänsten och polisen vad gäller det brottsförebyggande arbetet, som i delar är relevant även för socialt fältarbete.

Kunskap om användningen av sociala medier i uppsökande verksamhet

I kartläggningen har framkommit etiska och juridiska oklarheter kring om, och i så fall hur, sociala medier får användas i uppsökande och kontaktskapande syfte i fältarbetet. Av denna anledning avstår många fältverksamheter idag från uppsökande arbete och direktkontakt med enskilda barn och unga via sociala medier.

Socialstyrelsen konstaterar att det finns behov av ytterligare kunskap om hur sociala medier får användas i det sociala fältarbetet.

Metodstöd i det sociala fältarbetet

I intervjuer och gruppdiskussioner har frågan om metoder och arbetssätt diskuterats. En bild som framkommer är att fältarbetet ställer höga krav på professionalitet vad gäller bland annat bemötande och motiverande arbete för att

initiera sociala förändringsprocesser. Inom detta område efterfrågar fältarbetare mer kunskap och metodstöd kring hur de kan och bör arbeta.

Samtidigt uttrycker fältarbetare att den egna personligheten och färdigheter som social kompetens, nyfikenhet och lyhördhet till och med kan vara de viktigaste redskapen som fältarbetare.

Socialstyrelsen ser därför ett behov av att utveckla den evidensbaserade praktiken inom det sociala fältarbetet. Att arbeta evidensbaserat innebär att medvetet och systematiskt arbeta utifrån både bästa tillgängliga kunskap, den professionelles expertis och den enskildes situation, erfarenhet och önskemål. I en evidensbaserad praktik är alla dessa källor till kunskap viktiga och behöver vägas samman.

Ett sätt att arbeta stödande med frågor som rör exempelvis metoder och arbetssätt är genom erfarenhetsutbyten mellan både fältverksamheter och enskilda fältarbetare. Önskemål om att utbyta erfarenheter med varandra – och att det är värdefullt på både nationell och lokal nivå – har uttryckts av många fältarbetare under arbetet med kartläggningen.

Socialstyrelsen ser att den här rapporten kan utgöra en utgångspunkt och fungera som ett första diskussionsunderlag för sådant erfarenhetsutbyte.

Socialstyrelsens fortsatta arbete – en samlad plats för kunskapsstöd

I intervjuer med fältarbetare har behov av tillgång till en samlad plats för kunskap som är relevant för uppsökande och förebyggande socialt arbete framkommit.

I ett första steg avser Socialstyrelsen därför att samla befintliga relevanta kunskapsunderlag inom området – både från Socialstyrelsen och från andra statliga myndigheter och nationella aktörer – på en webbplats.

Stora delar av de kunskapsstöd, handböcker och andra produkter från Socialstyrelsen om socialtjänstens arbete med barn och unga är relevant för yrkesverksamma inom socialt fältarbete. Myndigheten har även publicerat ett antal produkter det senaste året som är relevanta för fältarbetare, till exempel om informationsdelning och brottsförebyggande arbete med barn och unga.

Kartläggningen visar dock att fältarbetarna inte i första hand söker efter kunskap hos Socialstyrelsen, vilket kan bero på att de upplever produkterna som riktade till personal inom myndighetsutövningen. I arbetet med att samla relevanta kunskapsunderlag finns därför även behov att se över hur myndigheten kan tydliggöra vilka delar av befintligt material som är relevant för personer som arbetar just förebyggande och uppsökande med barn och unga.

Flera andra statliga myndigheter och nationella aktörer har också tagit fram kunskapsstöd som berör avgränsade sakfrågor inom socialt fältarbete såsom kriminalitet, hedersrelaterat våld och förtryck, missbruk eller psykisk ohälsa. Även detta material utgör relevant kunskapsunderlag.

För att underlätta kunskapsinhämtningen ser Socialstyrelsen att en möjlig väg är att samla de mest centrala kunskapsunderlagen på Kunskapsguiden.se.

Socialstyrelsen ser att en sådan samlad plats för kunskapsstöd kan skapa mervärde både för den som är ny fältarbetare och för den som är mer erfaren. Det kan också bidra till att skapa en mer jämlik syn på arbetet som fältarbetare.

I Socialstyrelsens arbete med att bedöma vilka kunskapsstöd som är relevanta kan det även framkomma behov av fördjupade kunskapsstöd inom vissa områden. Utifrån detta kommer Socialstyrelsen att arbeta vidare med frågan om vilka behov som ska prioriteras och vilken typ av kunskapsstöd som ska tas fram.

Referenser

1. Regeringskansliet. 34-punktsprogrammet: Regeringens åtgärder mot gängkriminaliteten. Hämtad 2021-11-22 från: <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/ett-tryggare-sverige/34-punktsprogrammet-regeringens-atgarder-mot-gangkriminaliteten/>
2. Kriminell påverkan i lokalsamhället. En lägesbild för utvecklingen i utsatta områden. Polisen. Nationella operativa avdelningen (NOA). 2019-06-03.
3. Andersson, B. Fringe Work: Street-level Divergence in Swedish Youth Work. *The Sage Handbook of Youth Work Practice*. London: SAGE; 2018. s. 284-97.
4. Andersson, B. Fältarbete - en brokig kontinuitet. Möten i mellanrummet: Socialt förebyggande arbete med ungdomar. Stockholm: Gothia; 2005. s. 24-45.
5. Liss, A. Uppsökande socialt arbete: Fältsekreterarnas arbete och erfarenheter i Lysekils kommun. Trollhättan: Högskolan Väst; 2019.
6. Andersson, B. Det offentliga rummets sociala pedagogik. Möten i mellanrummet: Socialt förebyggande arbete med ungdomar. Stockholm: Gothia; 2005. s. 210-23.
7. Andersson, B. How do detached youth workers spend their time? Considerations from a time study in Gothenburg, Sweden. *Youth & Policy*. 2014; (112):18-34.
8. Fagerblom, A, Red. Lika med ändå olika - fältarbete i Sverige och andra länder. Möten i mellanrummet: Socialt förebyggande arbete med ungdomar. Stockholm: Gothia 2005. s. 203-9.
9. Klyve, A, Pedersen, H. Oppsøkende sosialt arbeid i Norge før og nå. Ute - inne: oppsøkende sosialt arbeid med ungdom. Oslo: Gyldendag akademisk; 2006. s. 22-45.
10. Riksförbundet för Fältarbete. Om RIF. Hämtad 2021-11-22 från: <https://www.faltarbete.se/on-rif/>
11. E-mail från Elsa Björklund, medlemsansvarig Riksförbundet för Fältarbete, Mölnådal, 2021-09-08.
12. Ander, B, Andersson, M, Jordevik, K, Leisti, A. Möten i mellanrummet. Socialt förebyggande arbete med ungdomar. Stockholm: Gothia 2005.
13. Erdal, B, red. Ute - inne: oppsøkende sosialt arbeid med ungdom. Oslo: Gyldendal akademisk; 2006.
14. Bons, T, Ginner Hau, H. Förebyggande och uppsökande arbete i fyra kommuner; Nacka, Haninge, Södertälje och Värmdö. FoU Södertörn: FoU-Södertörns skriftserie 2013
15. Forkby, T, Johansson, A. Konsten att hänga i luften så länge som möjligt: om mobiliserande trygghetsarbete kring ungdom och social oro i Angered. Göteborg: FoU i Väst/GR; 2016.
16. Justitiedepartementets skrivelse Tillsammans mot brott. Ett nationellt brottsförebyggande program. (skr. 2016/17:126).
17. Socialstyrelsen. Tidiga och samordnade insatser för barn och unga (TSI). Hämtad 2021-11-22 från: <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/barn-och-unga/samverkan-kring-barn-och-unga/om-tidiga-och-samordnade-insatser/>

18. Riksförbundet för Fältarbete. Socialt fältarbete - en definition. Hämtad 2021-11-22 från: <https://www.faltarbete.se/wp-content/uploads/2016/02/F%C3%A4ltarbete-en-definition-RiF.pdf>
19. Samverkan i lokat brottsförebyggande arbete. Stockholm: Brottsförebyggande rådet; 2020.
20. Andershed, A, Andershed, H. Risk- och skyddsfaktorer för normbrytande beteende bland unga: Att använda teori och forskning i praktiken. Dnr 5.7-6872/2018: Socialstyrelsen; 2019.
21. Bedöma risk och behov för barn och unga som begår brott eller har annat normbrytande beteende. Kunskapsstöd för socialtjänsten. Socialstyrelsen; 2020.
22. Ju förr desto bättre - vägar till en förebyggande socialtjänst. Delbetänkande av Utredningen Framtidens socialtjänst (SOU 2018:32).
23. Riskfaktorer för ungas narkotikabruk och narkotikarelaterade problem. En litteraturöversikt av longitudinella studier från Norden om barn och unga vuxna. Folkhälsomyndigheten; 2021.
24. Oslostandard for oppsøkende arbeid med utsatt ungdom. Et av byrådets tiltak for forebyggingsoffensiv på rusfeltet i Oslo. Oslo kommune, Byrådsavdeling for eldre, helse og arbeid; 2020.
25. Andersson, M. Trötta fötter och svåra frågor - uppsökande arbete bland ungdomar. Möten i mellanrummet: Socialt förebyggande arbete med ungdomar. Stockholm: Gothia; 2005. s. 46-68.
26. Andersson, B. Erfarenheter av uppsökande arbete med vuxna och unga vuxna. En rapport baserad på fem forskningscirkelar om uppsökande arbete. Göteborg: FoU i Väst/GR; 2010.
27. Andersson, B. Finding ways to the hard to reach - considerations on the content and concept of outreach work. 2013; 16:2:171-86.
28. Strømfors, G, Erdal, B, Rammer för uppsøkende sosialt arbeid. Ute - inne: oppsøkende sosialt arbeid med ungdom. Oslo: Gyldendag Akademisk; 2006. s. 81-114.
29. Puuronen, A. Den sökandes blick. Uppsökande ungdomsarbete som yrke samt utveckling av yrkesområdet – synpunkter från det praktiska arbetet: Ungdomsforskningsnätverket/ Ungdomsforskningsällskapet; 2014.
30. Stockholmsstandard för socialt fältarbete. Dnr: 3.1.1-188/2021. Stockholms stad; 2021.
31. Relationen till rättsväsendet i socialt utsatta områden. Rapport 2018:6. Brå; 2018.
32. Andersson, M, Falk, F, Holgersson, A, Melin, K. En guide till uppsökande fältarbete med ungdomar: Riksförbundet för fältarbete; 2014.
33. Szeintuch, S. Street Work and Outreach: A Social Work Method? British Journal of Social Work. 2015; 45:1923-34.
34. Pettersen, OM. Kunnskapsgrunnlag. Oslostandard for oppsøkende arbeid med utsatt ungdom: Oslo kommune, Velferdsetaten; 2020.
35. Oldeide, O, Holsen, I, Fosse, E. Youth perspective on outreach service: A safety net for at-risk youth in a municipality. Children and Youth Services Review. 2020; 116.
36. Ander, B. Att komma för tidigt - förebyggande ungdomsarbete. Möten i mellanrummet Socialt förebyggande arbete med ungdomar. Stockholm: Gothia; 2005. s. 13-23.
37. Grefve, C. Barnets och ungdomens reform: förslag för en hållbar framtid. Slutrapport från den nationella samordnaren för den sociala barn- och ungdomsvården. Stockholm: Socialdepartementet, Regeringskansliet; 2017.

Bilaga 1. Enkät

Socialstyrelsens kartläggning av kommunernas sociala fältarbete riktat mot barn och unga

Denna enkät syftar till att samla in information om kommunernas uppsökande och socialt förebyggande fältarbete, där barn och unga är målgrupp. Denna nationella kartläggning av socialt fältarbete svarar på ett deluppdrag inom ramen för ett regeringsuppdrag till Socialstyrelsen (Uppdrag om sociala insatser i utsatta områden, A2020/02651).

Det är frivilligt för kommunerna att besvara enkäten, men det är mycket viktigt att så många som möjligt deltar i kartläggningen, för att resultatet ska bli så heltäckande och användbart som möjligt.

Sista svarsdag är fredag den 3 september 2021.

Vid frågor om undersökningen kontakta: Therese Olmsäter, Projektledare therese.olmsater@socialstyrelsen.se; Tel: 075-247 44 58 eller anna-maria.karlsson@socialstyrelsen.se; Tel: 075-247 49 26

Vid tekniska frågor om enkätens ifyllande, om webblänkar eller utskrifter, kontakta: enkät@socialstyrelsen.se

Innan du börjar svara - tänk på att:

Det är i denna enkätundersökning inte tillåtet att samla in känsliga personuppgifter, därför uppmanar vi dig att inte ange uppgifter som kan kopplas till någon enskild persons hälsa eller levnadsförhållanden.

Praktiska instruktioner

- Svaren sparas när du klickar på "Nästa" längst ner på varje sida i enkäten.
- Vid paus i svarandet nås webbformuläret igen genom att klicka på länken som ligger i mejlet. Ändringar i svaren kan göras fram till sista svarsdag.
- Sist i enkäten finns möjlighet att skriva ut svaren.
- Klicka här för att se alla frågor i enkäten i Word. Ladda ner dokumentet för att göra kryssrutorna ifyllningsbara. Det slutliga besvarande kan dock bara ske i webbenkäten.

Kontaktuppgifter till den som ansvarar för enkätens besvarande:

Namn:

Befattning:

E-postadress:

Ett svarskvitto kommer att skickas till den e-postadress som anges här. För mer information om registrerades rättigheter se: <https://www.socialstyrelsen.se/personuppgifter>

Har du frågor eller funderingar om personuppgiftsbehandling på Socialstyrelsen kan du kontakta dataskyddsombudet på dataskyddsombud@socialstyrelsen.se

1. Finns det i kommunens/stadsdelens regi någon verksamhet där en eller flera anställda arbetar med att bedriva uppsökande och socialt förebyggande fältarbete med inriktning på barn och unga?

I den här frågan avses fältverksamhet eller motsvarande, oavsett organisering av arbetet eller organisatorisk hemvist i kommunen/stadsdelen (exempelvis socialförvaltning, kultur- och fritidsförvaltning, kommunstyrelseförvaltning etc.). De som bedriver fältarbetet är i huvudsak anställd personal.

*Med **uppsökande arbete** avses här en kontaktskapande och resursförmedlande social verksamhet som riktar sig till barn och unga som annars kan vara svåra att nå, och/eller som behöver ges stöd på ett lättillgängligt sätt i de miljöer och på de arenor som barn och unga vistas i.*

*Med **socialt förebyggande arbete** avses här arbete som förhindrar eller motverkar uppkomst av sociala problem och social utestängning bland barn och unga. Exempelvis arbete som ämnar bidra till att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden, förhindrar att barn och unga far illa eller bidrar till att barn och unga inte vistas i miljöer som är skadliga för dem.*

Svara utifrån situationen den 30 juni 2021.

Ja, det finns sådan verksamhet i kommunen/stadsdelen

Nej, men det finns beslut om att införa en sådan verksamhet

Nej, det finns ingen sådan verksamhet i kommunen/stadsdelen, arbetet i kommunen/stadsdelen bedrivs på ett annat sätt

Plats för kommentarer:

(Fråga 2 besvarades av dem som svarat 'Ja' i fråga 1)

2. Har en eller flera av de anställda i verksamheten/erna som sin uttalade och huvudsakliga arbetsuppgift att bedriva uppsökande och socialt förebyggande fältarbete med inriktning på barn och unga?

Begreppen uppsökande och socialt förebyggande beskrivs i fråga 1.

Med fältarbete avses inte arbete med i huvudsak individuella och biståndsbedömda insatser.

Svara utifrån situationen den 30 juni 2021.

Ja

Nej

Plats för kommentarer:

(Fråga 2a besvarades av dem som svarat 'Ja' i fråga 2)

2 a. Återfinns den/de anställda som har som uttalad och huvudsaklig arbetsuppgift att bedriva uppsökande och socialt förebyggande fältarbete med inriktning på barn och unga inom en eller flera olika verksamheter inom kommunen/stadsdelen?

Dessa personer återfinns inom en (1) verksamhet i kommunen/stadsdelen

Dessa personer återfinns inom flera olika verksamheter i kommunen/stadsdelen

Plats för kommentarer, här finns också möjlighet att utveckla svaret om personerna återfinns inom flera olika verksamheter i kommunen/stadsdelen.

(Följande instruktion gavs till dem av dem som svarat alternativ 1 i fråga 2a)

Du har svarat att det finns en verksamhet där en eller flera anställda har som uttalad och huvudsaklig arbetsuppgift att bedriva uppsökande och socialt förebyggande fältarbete med inriktning på barn och unga. Du kommer nu att få ett antal frågor om denna verksamhet.

(Följande instruktion gavs till dem av dem som svarat alternativ 2 i fråga 2a)

Du har svarat att det finns flera olika verksamheter där de anställdas uttalade och huvudsakliga arbetsuppgift är att bedriva uppsökande och socialt förebyggande fältarbete med inriktning på barn och unga. **När du besvarar enkäten kan du endast svara utifrån en (1) verksamhet.** Välj den verksamhet som bäst passar in på beskrivningen av uppsökande och socialt förebyggande arbete i enlighet med de definitioner som ges i fråga 1.

I slutet av enkäten kommer du att få en möjlighet att skriva något om övriga verksamheter.

(Fråga 3 besvarades av dem som svarat 'Nej. men det finns beslut....' i fråga 1)

3. Vilken är den främsta anledningen till att kommunen/stadsdelen fattat beslut att införa sådan verksamhet?

Beskriv kortfattat bakgrunden. Om det saknas kännedom om bakgrunden, skriv Vet ej.

(Fråga 4 besvarades av dem som svarat 'Ja' i fråga 2)

4. Hur benämns den/de personer som arbetar i verksamheten som arbetar uppsökande och socialt förebyggande med målgruppen barn och unga?

Svara utifrån situationen den 30 juni 2021.

Fältsekreterare	☐
Fältassistenter	☐
Fritidsfältare	☐
Ungdomsstödjare/ Ungdomscoach	☐
Fältkuratorer	☐
Uppsökande socialsekreterare	☐
Förebyggare	☐
Annat, ange vad...	☐

Plats för kommentarer:

(Fråga 5 besvarades av dem som svarat 'Ja' i fråga 2)

5. Hur länge har verksamheten funnits i kommunen/stadsdelen?

Svara utifrån hur länge den nuvarande verksamheten har funnits och haft sitt nuvarande uppdrag. Har det tidigare funnits en eller flera liknande verksamheter i kommunen/stadsdelen, eller om verksamheten har funnits från och till över tid, finns möjlighet att ange detta i fritext i kommentarsfältet.

Nystartad, mindre än ett år	☐
1-3 år	☐
4-6 år	☐
7 år eller längre	☐
Vet ej	☐

Plats för kommentarer:

(Fråga 5 a. besvarades av dem som svarat 'Nystartad, mindre än ett år' i fråga 5)

5 a. Vilken var den främsta anledningen till att verksamheten infördes i kommunen/stadsdelen?

Beskriv kortfattat bakgrunden. Om det saknas kännedom om bakgrunden, skriv Vet ej.

(Fråga 6 besvarades av dem som svarat 'Ja' i fråga 2)

6. Till vilken av förvaltningarna/kontoren inom kommunens/stadsdelens organisation hör verksamheten?

Svara utifrån situationen den 30 juni 2021.

Socialförvaltning myndighetsutövning	☐
Socialförvaltning öppenvård	☐
Socialförvaltning annan, ange...	☐
Kultur- och fritidsförvaltning eller motsvarande	☐
Utbildningsförvaltning eller motsvarande	☐
Central förvaltning, t.ex. kommunstyrelseförvaltning	☐
Annan förvaltning eller organisering, ange...	☐

Plats för kommentarer:

(Fråga 7 besvarades av dem som svarat 'Ja' i fråga 2)

7. Hur finansieras verksamheten?

Flera av svarsalternativen kan markeras, exempelvis om finansiering sker både genom ordinarie budget och tillfällig finansiering, eller om verksamheten har tillfällig finansiering både från kommunen/stadsdelen och extern part.

Svara utifrån situationen den 30 juni 2021.

Ordinarie budget, en förvaltning	☐
Ordinarie budget, samfinansiering mellan flera förvaltningar	☐
Tillfällig finansiering, från kommunen (t.ex. projektmedel)	☐
Tillfällig finansiering, från extern part (t.ex. projektmedel, statsbidrag)	☐
Annan, ange...	☐

Plats för kommentarer:

(Fråga 8 besvarades av dem som svarat 'Ja' i fråga 2)

8. Hur många personer arbetar i verksamheten?

Frågan avser endast anställda som har som sin uttalade och huvudsakliga arbetsuppgift att bedriva uppsökande och socialt förebyggande fältarbete med inriktning på barn och unga. Svara utifrån hur många kvinnor respektive män som arbetade i verksamheten den 30 juni 2021.

Ange även antal heltids- respektive deltidsanställda.

	varav heltid	varav deltid	TOTALT
Antal kvinnor:
Antal män:
TOTALT

Plats för kommentarer:

(Fråga 9 besvarades av dem som svarat 'Ja' i fråga 2)

9. Har någon/några av de [TOTALT] anställda i verksamheten någon/några övriga arbetsuppgifter el. uppdrag inom socialtjänst vid sidan av det uppsökande och socialt förebyggande fältarbetet med barn och unga? I så fall, vad?

Svara utifrån de personer som arbetade i verksamheten den 30 juni 2021.

Frågan avser endast anställda som har som sin uttalade och huvudsakliga arbetsuppgift att bedriva uppsökande och socialt förebyggande fältarbete med inriktning på barn och unga.

Flera svarsalternativ är möjliga.

- Nej, ingen av dessa personer har andra arbetsuppgifter/uppdrag inom kommunens socialtjänst
- Mottagning/bedömning av orosanmälningar
- Handläggning/utredning av ärenden
- Individuella biståndsbedömda insatser
- Kontaktperson/särskilt kvalificerad kontaktperson
- Yttranden
- Medling
- Arbete kring verkställighet av ungdomstjänst
- Annan arbetsuppgift inom socialtjänst, ange...

Plats för kommentarer:

(Fråga 10 besvarades av dem som svarat 'Ja' i fråga 2)

10. Vilken utbildningsbakgrund har de personer som är anställda i den aktuella verksamheten den 30 juni 2021?

Frågan avser endast anställda som har som sin uttalade och huvudsakliga arbetsuppgift att bedriva uppsökande och socialt förebyggande fältarbete med inriktning på barn och unga. Om noll personer har en viss examen, skriv 0.

Om en person har flera examina, välj den som är mest relevant för arbetsuppgiften.

Kontrollera att det autosummerade TOTALT överensstämmer med det totala antalet medarbetare, arbetar med uppsökande och socialt förebyggande fältarbete i den aktuella verksamheten.

Socionom-examen, ange antal:
Socialpedagog-examen, ange antal:
Annan beteendevetenskaplig högskoleexamen, ange antal:
Fritidsledarutbildning, ange antal:
Annan eftergymnasial utbildning (inkl. enstaka kurser) tre år eller längre, ange antal:
Annan eftergymnasial utbildning, (inkl. enstaka kurser) kortare än tre år, ange antal:
Ingen eftergymnasial utbildning, ange antal:
TOTALT

Plats för kommentarer:

(Fråga 11 besvarades av dem som svarat 'Ja' i fråga 2)

11. Vilken åldersgrupp av barn och unga utgör verksamhetens huvudsakliga målgrupp för det uppsökande och socialt förebyggande fältarbetet?

Svara utifrån verksamhetens uppdrag den 30 juni 2021.

	Startålder	Slutålder
9 el- ler yngr e	10 11 12 13 14 15 16 17 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25	
	☐	☐

Plats för kommentar:

(Fråga 12 besvarades av dem som svarat 'Ja' i fråga 2)

12. I vilka miljöer/situationer arbetar den uppsökande och socialt förebyggande verksamheten med barn och unga?

Uppskatta hur ofta verksamheten arbetar i respektive miljö/situation.

Om arbetet har begränsats på grund av nationella råd och rekommendationer som införts i syfte att minska smittspridning under covid-19-pandemin, svara (om möjligt) utifrån hur man arbetade innan pandemin.

	Vanligt	Det förekommer	Aldrig
Offentliga utomhusmiljöer (stadsmiljöer, parker, torg)	☐	☐	☐
Särskilt utpekade riskmiljöer/"hotspots"	☐	☐	☐
Bostadsområden	☐	☐	☐
Gallerior, handelsområden eller annan allmän mötesplats	☐	☐	☐
Kollektivtrafik (på bussar, spårvagnar, tunnelbana, tåg)	☐	☐	☐
Sociala medier	☐	☐	☐
Chatt	☐	☐	☐
Skolor, klassrum/aula	☐	☐	☐
Skolor, korridorer eller skolgård	☐	☐	☐
Fritidsgårdar	☐	☐	☐
Särskilda evenemang eller festdagar, ex Valborg eller skolavslutning	☐	☐	☐
Funktionens egen lokal eller kontor	☐	☐	☐
Besök hemma hos enskilda barn och unga	☐	☐	☐

Plats för kommentarer (Beskriv också ev. andra miljöer/situationer än de listade där verksamheten kan arbeta):

(Fråga 12 a. besvarades av dem som i delfråga 'Sociala medier' i fråga 12 svarat 'Vanligt' eller 'Det förekommer')

12 a. Ni har svarat att den aktuella verksamheten använder sig av sociala medier. Vilka sociala medier används i arbetet och i vilket/vilka syfte/-n?

Svara utifrån hur ni arbetade i verksamheten den 30 juni 2021.

Flera svarsalternativ är möjliga.

	Information till föräldrar/samverkanspartners	Information till barn och unga	Kontakt med enskilda barn och unga	Annat användningsområde, ange...	Använder inte detta sociala medium	Vet ej
Facebook	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Instagram	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TikTok	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Snapchat	☐	☐	☐	☐	☐	☐
WhatsApp	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Plats för kommentarer, även om det finns andra sociala medier än de listade som används

(Fråga 13 a. besvarades av dem som i fråga 13 markerat alternativet 'Gruppaktiviteter efter skoltid')

13 a. I föregående fråga markerade ni att det i verksamhetens arbetsuppgifter/uppdrag ingår att genomföra gruppaktiviteter med barn och unga, efter skoltid. Vilken typ av grupper rör det sig då om?

Flera svarsalternativ är möjliga.

- Grupper med både killar och tjejer
- Killgrupper
- Tjejgrupper

Plats för kommentarer:

(Fråga 14 besvarades av dem som svarat 'Ja' i fråga 2)

14. Vilka aktörer i och utanför kommunens/stadsdelens regi samverkar den uppsökande och socialt förebyggande verksamheten med?

Markera för varje aktör i listan på vilken nivå samverkan förekommer. Samverkan kan förekomma på fler nivåer. Om ingen alls samverkan förekommer markera alternativet "Ingen samverkan".

Om arbetet har begränsats på grund av nationella råd och rekommendationer som införts i syfte att minska smittspridning under covid-19-pandemin, svara (om möjligt) utifrån hur ni arbetade innan pandemin.

Med **samverkan på samhällsnivå** avses här arbete som genomförs på en strukturell och övergripande nivå, exempelvis planering av förebyggande och tidiga insatser samt uppsökande verksamhet som riktar sig till alla unga i en population. Det kan exempelvis handla om att dela lägesbilder eller gemensam planering inför olika typer av arrangemang eller händelser.

Med **samverkan på gruppnivå** avses här arbete mot grupper som vistas i riskmiljöer eller bedöms tillhöra någon riskgrupp. Arbetet syftar till att förhindra en negativ utveckling och riktas mot grupper som riskerar att utveckla sociala problem. Det kan exempelvis handla om gruppverksamheter med barn och unga av olika slag eller rikad information till en grupp av individer.

Med **samverkan på individnivå** avses här arbete som riktar sig till enskilda. Det kan handla om arbete eller möten för att förhindra eller motverka behov av mer ingripande insatser eller att förebygga och motverka sociala problem. Det kan också vara gemensamt arbete kring, eller möten med, en enskild där behov av insatser redan konstaterats.

	Samhälls- nivå	Gruppnivå	Individnivå	Ingen sam- verkan	Vet ej
Polis	☐	☐	☐	☐	☐
Skola (t ex rektor, pedagoger)	☐	☐	☐	☐	☐
Elevhälsa	☐	☐	☐	☐	☐
Socialtjänst, öppenvård	☐	☐	☐	☐	☐
Socialtjänst, myndighetsutövning	☐	☐	☐	☐	☐
Räddningstjänst	☐	☐	☐	☐	☐
Ungdomsmottagning	☐	☐	☐	☐	☐
Väktare/ordningsvakter	☐	☐	☐	☐	☐
Fritidsgård	☐	☐	☐	☐	☐
Bostadsbolag (kommunala/privata)	☐	☐	☐	☐	☐
Civilsamhället (föreningsliv, nattvandrare, ideella organisationer)	☐	☐	☐	☐	☐

Trossamfund	☐	☐	☐	☐	☐
Näringsliv (lokala handlare, mm)	☐	☐	☐	☐	☐
Hälso- och sjukvård	☐	☐	☐	☐	☐

Plats för kommentarer, även om det finns aktörer som inte nämns i listan och vilken typ av samverkan det handlar om:

(Fråga 15 besvarades av dem som svarat 'Ja' i fråga 2)

15. Hur dokumenterar verksamheten sitt arbete?

Svara utifrån vilken dokumentation som förekom inom verksamheten den 30 juni 2021.

Flera svarsalternativ är möjliga.

- Fältlogg eller motsvarande
- Lägesbilder (veckovis, månadsvis eller liknande) över situationen eller trender i t.ex. ett område eller någon fråga som berör barn och unga
- Minnesanteckningar
- Statistik över t.ex. antal arbetspass, kontakter med ungdomar, samtal, orosanmälningar till socialtjänst eller liknande
- Annat, ange vad...
- Ingen dokumentation förekommer
- Vet ej

Plats för kommentarer:

(Fråga 16 besvarades av dem som i fråga 15 ej svarat 'Ingen dokumentation förekommer' eller 'Vet ej')

16. Till vilka ändamål används dokumentationen?

Markera alla giltiga svarsalternativ.

- Planering av arbetet inom verksamheten (t.ex. vilka arenor/platser/grupper som ska prioriteras den kommande veckan/månaden)
- Planering av det strategiska arbetet i verksamheten (t.ex. utveckling av arbetet för att möta identifierade målgrupper eller nya behov)
- Informationsdelning eller underlag till andra yrkesverksamma (t.ex. lägesbilder, förmedling av kunskap om trender eller ungdomsgrupper etc.)
- Verksamhetsuppföljning (mot mål/uppdrag, verksamhetsberättelser etc.)
- Uppföljning eller utvärdering av verksamhetens arbete (t.ex. intern uppföljning av hela eller delar av genomfört arbete i syfte att utveckla och förbättra arbetssätt eller metoder)
- Annat, ange...
- Inget av ovanstående
- Vet ej

Plats för kommentarer:

(Fråga 17 besvarades av dem som svarat 'Ja' i fråga 2)

17. Har någon uppföljning eller utvärdering av verksamhetens arbete genomförts under de senaste tre åren?

Med uppföljning eller utvärdering avses här uppföljning eller utvärdering av verksamhetens arbete utifrån på förhand bestämda kriterier.

Uppföljningen/utvärderingen kan ha genomförts internt inom kommunen/stadsdelen, eller av en extern aktör.

Här avses inte årlig mål- och resultatuppföljning utifrån kommunens/stadsdelens styrmodell.

- Ja, det har genomförts uppföljning/utvärdering
- Det har inte genomförts men det pågår ett sådant arbete nu eller planeras inom kort
- Nej, det har inte genomförts och det finns i dagsläget ingen planering för det
- Vet ej

Plats för kommentarer:

(Fråga 18 besvarades av dem som svarat 'Nej' i fråga 1)

18. Har det tidigare funnits någon verksamhet i kommunens/stadsdelens regi där anställda har haft som huvudsaklig och uttalad arbetsuppgift att bedriva uppsökande och socialt förebyggande fältarbete med inriktning på barn och unga?

Med tidigare avses här under de senaste 10 åren.

Ja

Nej

Vet ej

Plats för kommentarer:

(Fråga 18 besvarades av dem som svarat 'Ja' i fråga 18)

18 a. Hur kommer det sig att det inte längre finns sådan verksamhet i kommunen/stadsdelen?

Flera svarsalternativ möjliga.

Arbetet uppnådde inte förväntade mål/resultat

Det saknades stöd för arbetet

Det saknades resurser/finansiering

Omorganisering/verksamheten fick ett annat uppdrag/inriktning

De anställda behövdes i andra verksamheter/fick andra uppdrag

Andra funktioner/verksamheter ersatte arbetet

Annat, ange...

Vet ej

Plats för kommentarer:

19. Finns det andra verksamheter i kommunen/stadsdelen som arbetar uppsökande mot målgruppen barn och unga?

Med uppsökande arbete avses här en kontaktskapande och resursförmedlande social verksamhet som riktar sig till barn och unga som annars kan vara svåra att nå, och/eller som behöver ges stöd på ett lättillgängligt sätt i de miljöer och på de arenor som barn och unga vistas i.

Ja

Nej

Vet ej

Plats för kommentarer:

Plats för ytterligare information

Här finns möjlighet för den som vill att utveckla sina enkätsvar.

.....

.....

Tack för dina svar!